

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Інформаційний бюлетень
з проблем діяльності
підрозділів
Національної поліції

Львів
2024

УДК 351.74

I-74

Рекомендовано до друку та розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ

(протокол від 26 червня 2024 року № 14)

Редакційна колегія:

БАЛИНСЬКА Ольга, доктор юридичних наук, професор (голова редколегії); **НАЗАР Юрій**, доктор юридичних наук, професор (заступник голови редколегії); **САВЧИН Галина**, кандидат юридичних наук (відповідальний секретар).

Члени редколегії:

ШЕХАВЦОВ Руслан, кандидат юридичних наук, професор; **АНДРУСИШИН Роман**, кандидат юридичних наук, доцент; **ГУЦУЛЯК Юрій**; **КРАСНИЦЬКИЙ Іван**, кандидат юридичних наук, професор; **БЛІХАР В'ячеслав**, доктор філософських наук, професор; **ФРАНЧУК Василь**, кандидат юридичних наук, доцент; **ЗАХАРОВА Олександра**, кандидат юридичних наук, доцент; **ПРИЙМАК Іванна**, доктор філософії (за згодою); **КАПІТАНЕЦЬ Оксана**.

Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів
I-74 Національної поліції / голов. ред. О. М. Балинська. Львів :
Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024.
168 с.

Окреслено роль Національної поліції України у системі суб'єктів забезпечення відшкодування шкоди довкіллю, завданої воєнною агресією росії. Акцентовано на проблемі незаконного обігу вогнепальної зброї та питаннях дозвільної системи для її використання. Запропоновано шляхи подолання прогалин у вітчизняному законодавстві, зокрема, наведено пропозиції до проекту Кримінального кодексу України. Оприлюднено рекомендації науково-практичних заходів з актуальних питань щодо підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, протидії торгівлі людьми і незаконній міграції, дотримання прав і свобод дитини в умовах воєнного стану тощо.

The role of the National Police of Ukraine in the system of entities providing compensation for environmental damage caused by Russia's military aggression is outlined. Emphasis is placed on the illegal circulation of firearms and the permit system for their use. Ways to overcome the gaps in the domestic legislation are proposed, in particular, proposals for the draft Criminal Code of Ukraine are provided. Recommendations for scientific and practical activities on current issues regarding the training of specialists for the National Police units, combating human trafficking and illegal migration, and observing the rights and freedoms of children under martial law are given.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 351.74

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП (<i>Савчин Г. Я.</i>).....	7
Розділ 1. ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
<i>Ільків Н. В.</i> НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ, ЗАВДАНОЇ ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ.....	9
<i>Пряхіна Н. О., Козут Я. М.</i> РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	28
<i>Онишко О. Б., Шевців М. Б.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	34
<i>Ковалів М. В.</i> ДОЗВІЛЬНА СИСТЕМА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА ВОЛОДІННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ.....	41
<i>Єсімов С. С.</i> ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ».....	49
<i>Газдайка-Василишин І. Б., Балабанова Д. О.</i> КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ЯК ОДИНИЦЯ (UNIT) ЙОГО ДИНАМІКИ.....	58
<i>Гловюк І. В.</i> ДЕПОНУВАННЯ ПОКАЗАНЬ МАЛОЛІТНЬОЇ ПОТЕРПІЛОЇ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ: АНАЛІЗ ПОСТАНОВИ ККС ВС.....	67
<i>Колич О. І., Ваврух А. Д.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	73

Розділ 2. НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....80

Пропозиції Львівського державного університету
внутрішніх справ щодо внесення змін і доповнень
до проекту Кримінального кодексу України
*Балобанова Д. О., Гловюк І. В., Горпинюк О. П., Карчевський М. В.,
Максимович Р. Л., Устрицька Н. І.80*

Пропозиції та зауваження до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо
встановлення кримінальної відповідальності за несанкціоноване
втручання, збут або розповсюдження інформації,
що оброблюється в публічних електронних реєстрах, та посилення
кримінальної відповідальності під час дії воєнного стану
за кримінальні правопорушення у сфері використання
інформаційно-комунікаційних систем»
(реєстраційний № 10242 від 09.11.2023)
Горпинюк О. П., Максимович Р. Л.112

Пропозиції Львівського державного університету внутрішніх справ
до проекту Закону України «Про доброчесне лобіювання»
(реєстраційний № 10337 від 13.12.2023)
Кучер В. О.121

Пропозиції та зауваження до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу
України щодо осіб, які підозрюються, обвинувачуються
у вчиненні кримінального правопорушення»
(реєстраційний № 10356 від 18.12.2023)
Навроцька В. В.125

Пропозиції Львівського державного університету внутрішніх справ
до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального
кодексу України щодо визначення терміна «працівник
правоохоронного органу» під час кваліфікації злочинів»
(реєстраційний № 10347 від 18.12.2023)
Лащук Н. Р.127

Пропозиції Львівського державного університету внутрішніх справ
до проекту Закону України про внесення змін
до Кодексу України про адміністративні правопорушення
та Кримінального кодексу України щодо посилення
відповідальності за військові правопорушення
(реєстраційний № 10379 від 25.12.2023)
Луцький Т. М.131

Розділ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ.....134

РЕКОМЕНДАЦІЇ Міжнародного круглого столу «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки» (23 лютого 2023 року).....	134
РЕКОМЕНДАЦІЇ круглого столу «Актуальні питання підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції» (7 квітня 2023 року).....	138
РЕКОМЕНДАЦІЇ круглого столу «Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави» (12 травня 2023 року).....	140
РЕКОМЕНДАЦІЇ круглого столу «Правові засоби захисту прав і свобод дитини в Україні» (2 червня 2023 року).....	142
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ» (9 червня 2023 року).....	145
РЕКОМЕНДАЦІЇ постійно діючого науково-практичного семінару «Гендерні студії: міждисциплінарні дослідження актуальних проблем соціальних відносин» (16 червня 2023 року).....	148
РЕКОМЕНДАЦІЇ наукового семінару «Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період» (23 червня 2023 року).....	150
РЕКОМЕНДАЦІЇ круглого столу «Дотримання академічної доброчесності в закладах вищої освіти» (29 вересня 2023 року).....	152
РЕКОМЕНДАЦІЇ постійно діючого науково-практичного семінару «Проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів: соціальний і правовий аспекти» (6 жовтня 2023 року).....	154

РЕКОМЕНДАЦІЇ науково-практичного семінару «Актуальні проблеми правового регулювання економічного відновлення України» (20 жовтня 2023 року).....	156
РЕЗОЛЮЦІЯ VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації» (27 жовтня 2023 року).....	158
РЕЗОЛЮЦІЯ Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (3 листопада 2023 року).....	162

ВСТУП

Основним завданням у сфері наукової та інноваційної діяльності в системі МВС України є розроблення актуальних наукових досліджень з урахуванням вимог часу та викликів сьогодення. В умовах правового режиму воєнного стану розвиток науки не призупинився, вона активно розвивається, її результати впроваджуються в діяльність структурних підрозділів апарату МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, територіальних органів з надання сервісних послуг МВС, Національної поліції України, а також в освітню діяльність.

В організації освітнього процесу робиться акцент на розширенні практичної складової з урахуванням профільності Львівського державного університету внутрішніх справ: у сфері протидії торгівлі людьми, ювенальної превенції, інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності. Проблематика за цими напрямками враховується у підготовці та виданні посібників і підручників, монографій, обранні тем дисертацій, обговоренні на науково-практичних заходах. Тож рубрики Інформаційного бюлетеня з проблем діяльності підрозділів Національної поліції сформовано відповідно до цих актуальних напрямів.

У розділі «Динаміка правоохоронної діяльності» розміщено теоретико-правові та науково-практичні розробки, у яких здійснено аналіз і сформульовано рекомендації щодо дозвільної системи на володіння вогнепальною зброєю, незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет». Акцентовано на ролі Національної поліції України у системі суб'єктів забезпечення відшкодування шкоди довкіллю, завданої воєнною агресією росії, завданнях Національної поліції у формуванні системи соціально-психологічної реабілітації ветеранів російсько-української війни, дотриманні окремих видів трудових прав працівників Національної поліції.

Виокремлено кримінальні і кримінально-процесуальні питання, зокрема, депонування показань малолітньої потерпілої у кримінальних провадженнях щодо кримінальних

правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Зазначено окремі аспекти реалізації прав людини в умовах воєнного стану.

У другому розділі запропоновано шляхи подолання прогалин у вітчизняному законодавстві, зокрема, надано пропозиції до проекту Кримінального кодексу України. Загалом протягом 2023 року, здійснюючи науковий супровід законодавчої діяльності, наукові та науково-педагогічні працівники ЛьвДУВС подали пропозиції та висновки до 142 чинних і розроблених (проектів) та винесених на громадське обговорення нормативно-правових актів.

Львівський державний університет внутрішніх справ – організатор і координатор дискусійних платформ для обговорення актуальних правових, економічних, соціальних і психологічних проблем сьогодення. Загалом у 2023 році дистанційно та у змішаній формі проведено 35 науково-практичних заходів, підсумком яких стало вироблення рекомендацій і резолюцій. Тож окремим розділом у Бюлетені публікуються наукові ідеї професійних дискусій на форумах. Чимало з них набули статусу постійно діючих, а деякі започатковано в розрізі умов воєнного стану: наприклад, всеукраїнська конференція «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації», міжнародний круглий стіл «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки», круглий стіл «Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави», науковий семінар «Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період» та ін.

Обмін результатами емпіричного та наукового досвіду між ученими, практиками та представниками органів влади, безумовно, сприяє реалізації спільних наукових проектів і напрацювань у частині підготовки фахівців вищої кваліфікації, співпраці з міжнародними організаціями.

Розділ 1

ДИНАМІКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н. В. Ільків,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ, ЗАВДАНОЇ ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ

Повномасштабне збройне вторгнення російської федерації в Україну актуалізувало проблему екологічної безпеки, що й до того була об'єктом пильної уваги Української держави, яка, розуміючи усю її важливість та прагнучи до об'єднання з усіма державами світу з метою подолання небезпеки настання глобальної кліматичної катастрофи, стала однією з перших європейських держав, які ратифікували Паризьку угоду до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Про нові екологічні загрози можна зробити висновок на підставі показників, що відображаються на офіційному ресурсі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «ЕкоЗагроза». Вони вказують на катастрофічні наслідки воєнних дій росії та їхній вплив на довкілля як у теперішньому, так і у майбутньому часі. За період з 24 лютого 2022 року по травень 2024 року збитки, завдані довкіллю України, орієнтовно оцінюються у 2,427 трлн грн. Найістотнішими є збитки, завдані стану атмосферного повітря внаслідок горіння нафтопродуктів, лісових пожеж, загорання інших об'єктів і становлять 1,15 трлн грн, стану ґрунтів – 16,4 млрд грн, земель – 1,1 трлн грн, вод – 83,9 млрд грн¹.

¹ Дашбордин із даними про загрози довкіллю. Офіційні дані ЗСУ 2023 р. *ЕкоЗагроза* : Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>

Але слід розуміти й те, що навіть ці показники не остаточні, бо практично щоденно фіксується їх зростання через чергові масовані російські атаки, а кінцева оцінка збитків можлива після припинення активних бойових дій ворога та повної деокупації наших територій.

В умовах антиукраїнської війни, яка супроводжується і цілеспрямованими, і хаотичними обстрілами з використанням зброї, в т.ч. не дозволеної нормами міжнародного права, небезпечними хімічними викидами та забрудненнями з пошкоджених промислових об'єктів, потенційними ризиками через мілітаризацію ядерних об'єктів, військовою окупацією атомних електростанцій, впливом на якість атмосферного повітря через руйнування населених пунктів та спалення лісів, забрудненням води та руйнуванням водної інфраструктури, знищенням об'єктів природно-заповідного фонду, нагальною вбачається необхідність ідентифікації та фіксації не лише пошкоджених та зруйнованих промислових, житлових, соціальних об'єктів, а також шкоди, завданої довкіллю. На цьому неодноразово наголошувалось на офіційному рівні. З цією метою у межах Української формули миру діє Міжнародна робоча група щодо екологічних наслідків війни. Важливим результатом роботи групи стало представлення 9 лютого 2024 року звіту «Екологічний договір для України. Зелене майбутнє: рекомендації щодо відповідальності та відновлення». Загалом Екологічний договір містить 50 рекомендацій для України та світової спільноти, що встановлюють уніфікований підхід до оцінки впливу російської війни в Україні на довкілля (як пріоритет 1 «моніторинг збитків та зменшення ризиків»), визначають засади компенсації за завдану екологічну шкоду (пріоритет 2 «забезпечення відповідальності») та відновлення довкілля (пріоритет 3 «зелена реконструкція та відновлення довкілля»)[1].

У квітні 2024 року ПАРЄ, розглянувши Екологічний договір для України, ухвалила резолюцію про екологічні наслідки війни РФ проти України, що закликає об'єднати зусилля задля спільного збору та аналізу інформації про міни та інші боєприпаси, що не вибухнули в Чорному морі, а також рівень забруднення води та інші наслідки війни.

Актуальність та своєчасність питання фіксації шкоди, завданої довкіллю збройною російською агресією, зумовлено

потенційною можливістю для вирішення у перспективі завдання притягнення росії як країни-агресорки до відповідальності, подання позовів до судових інстанцій, зокрема міжнародних, компенсації завданої екологічної шкоди, а також слугуватиме основою для прогнозування загальнодержавних або секторальних витрат на відновлення, планування державної політики у відповідній сфері та визначення поточних потреб у відновленні, для розроблення програм відновлення територіальних громад.

Вперше офіційне визнання міжнародною спільнотою претензій щодо відшкодування екологічної шкоди у післявоєнний час відбулось за претензіями Кувейту до Іраку після війни у Перській затоці (1990–1991 рр). Загалом Компенсаційна комісія ООН виплатила 52,4 мільярда доларів компенсацій, однак це становило досить незначну частину від заявлених претензій. Важливим висновком з цієї історії для України повинно стати те, що «компенсаційна комісія у своїх звітах вказувала на важливість документування базового стану довкілля та природних ресурсів до вторгнення Іраку. У випадку відсутності даних, що шкода повністю завдана окупацією, а є фактори впливу, які не пов'язані з військовими діями чи пов'язані частково, збитки не можуть бути відшкодовані» [2, с. 53].

Тож першочерговим завданням Української держави має бути реалізація заходів зі збору, фіксації та визначення збитків, завданих довкіллю. Нормативно-правове поле для визначення шкоди, завданої довкіллю бойовими діями, почало формуватися практично з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну. Першим таким актом в умовах воєнного стану став Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затверджений постановою КМУ від 20 березня 2022 р. № 326. У ньому визначено такі напрями визначення екологічної шкоди, як:

1) шкода, завдана земельним ресурсам, – напрям, що включає шкоду від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту та шкоду, зумовлену забрудненням і засміченням земельних ресурсів;

2) втрати надр – напрям, що включає втрати надр, завдані самовільним їх користуванням;

3) збитки, завдані водним ресурсам, – напрям, що включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії щодо водних

ресурсів, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод;

4) шкода, завдана атмосферному повітрю, – напрям, що включає шкоду, завдану викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

5) втрати лісового фонду – напрям, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок та пов'язані із ними витрати;

6) збитки, завдані природно-заповідному фонду, – напрям, що включає збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати.

Відповідно до кожного з цих напрямів на сьогодні розроблено спеціалізовані акти для визначення шкоди, зокрема:

1) щодо «шкоди, завданої земельним ресурсам»:

а) Методика визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджена Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18 травня 2022 р. № 295, яка визначає процедуру визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, що включає втрати земельного фонду, а також пов'язану з ними упущену вигоду. Для власників землі та землекористувачів, земельним ділянкам яких були завдані шкода та збитки внаслідок збройної агресії РФ, передбачено обов'язок з інформування обласних, Київської міської державної адміністрації (на період воєнного стану – військові адміністрації) про розмір завданої шкоди та збитків після їх визначення;

б) Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 4 квітня 2022 р. № 167, яка підлягає застосуванню для визначення розміру шкоди, завданої землі,

грунтам унаслідок бойових дій під час дії воєнного стану. Факти забруднення ґрунтів та/або засмічення земель, а також їх масштаби встановлюються уповноваженими особами, які здійснюють у межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, зокрема, але не виключно, шляхом огляду земельних ділянок, даних дистанційного зондування землі, досліджень отриманих зразків проб ґрунтів, опрацювань висновків будь-яких експертиз, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо. Всі матеріали, які використовувалися для проведення розрахунку розміру шкоди, заподіяної внаслідок забруднення ґрунтів та засмічення земель, формуються в окрему справу, яка зберігається в уповноваженому органі, що здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, який вправі надавати копії розрахунків та справи органам державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронним органам;

2) щодо «втрати надр» – Методика визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 вересня 2022 р. № 366. Відповідно до цієї Методики можуть бути розраховані збитки, заподіяні державі внаслідок самовільного користування надрами на тимчасово окупованих територіях та на іншій території України внаслідок збройної агресії російської федерації. Розрахунок розміру таких збитків направляється до органів прокуратури;

3) щодо «збитків, завданих водним ресурсам»:

а) Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21 липня 2022 р. № 252. Вона підлягає застосуванню уповноваженими особами, які здійснюють державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів,

при визначенні збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії рф. Визначення розміру збитків за цією Методикою проводиться на підставі матеріалів огляду місця події, інструментально-лабораторних вимірювань, даних візуальних спостережень, аерофотозйомки, дистанційного зондування Землі, державного моніторингу вод, первинного обліку водокористування, розрахункових методів, опрацювання експертних оцінок чи встановлених розслідуваннями або оцінених у результаті еколого-гідрологічних вишукувань, судових документів, документів дозвільного характеру, проєктної документації, паспортів артезіанських свердловин, паспортних даних механізмів (засобів) для забору та використання вод, технологічних регламентів, індивідуальних норм водоспоживання та водовідведення, звіту про використання води за встановленою формою, податкової декларації екологічного податку, податкової декларації з рентної плати за спеціальне використання води, матеріалів, отриманих в ході проведення слідчих дій правоохоронними органами, опрацювань експертних висновків, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо. Після визначення таких збитків розрахунок направляється до правоохоронних органів для долучення до матеріалів кримінального провадження;

б) Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 19 серпня 2022 р. № 309, яка застосовується уповноваженими особами, які здійснюють державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, при визначенні розміру збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях внаслідок подій, спричинених збройною

агресією російської федерації, зокрема у разі забруднення та/або засмічення морських вод від суден, кораблів та інших плаваючих засобів, у тому числі військових. Визначення розміру збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях внаслідок подій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, зокрема у разі забруднення та/або засмічення морських вод від суден, проводиться на підставі матеріалів огляду місця події, інструментально-лабораторних вимірювань, даних візуальних спостережень, аерофотозйомки, дистанційного зондування Землі, державного моніторингу вод, розрахункових методів, опрацювання експертних оцінок чи встановлених розслідуваннями або оцінених у результаті еколого-гідрологічних вишукувань, судових документів, документів дозвільного характеру, проєктної документації, технологічних регламентів, індивідуальних норм водоспоживання та водовідведення, матеріалів, отриманих в ході проведення слідчих дій правоохоронними органами, опрацювання експертних висновків, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо. Після визначення розміру збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях внаслідок подій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, зокрема у разі забруднення та/або засмічення морських вод від суден, такий розрахунок направляється до правоохоронних органів для долучення до матеріалів кримінального провадження;

4) щодо «шкоди, завданої атмосферному повітрю» – Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 квітня 2022 р. № 175. Відповідно до неї здійснюється розрахунок маси неорганізованих викидів забруднюючих речовин або сумішей таких речовин

атмосферне повітря під час дії воєнного стану. Факти неорганізованого викиду забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря, а також їх масштаби встановлюються уповноваженими особами, які здійснюють у межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, зокрема, але не виключно, шляхом огляду місця події, даних дистанційного зондування Землі, лабораторних досліджень атмосферного повітря, опрацювань висновків будь-яких експертиз, пояснення, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих з будь-яких джерел, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо. Всі матеріали, які використовувалися для проведення розрахунку розміру шкоди, формуються в окрему справу, яка зберігається в уповноваженому органі, що здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, який вправі надавати копії розрахунків та справи органам державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронним органам;

5) щодо «втрат лісового фонду» – Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 5 жовтня 2022 р. № 414, яка визначає порядок розрахунку обсягу шкоди та збитків, завданих лісовому фонду України внаслідок збройної агресії РФ. Втрати лісового фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації включають шкоду, заподіяну державі, та збитки, заподіяні постійним лісокористувачам та власникам лісів на земельних ділянках лісгосподарського призначення, захисних насаджень лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та користувачам мисливських угідь. Факти заподіяння шкоди та збитків, заподіяних на землях лісгосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям, а також їх масштаби встановлюються комісіями, створеними місцевими державними адміністраціями (на період воєнного стану – військовими адміністраціями) шляхом огляду видільних земельних ділянок, даних дистанційного зондування землі, опрацювань висновків

експертиз, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих, зокрема, з офіційних джерел інформації, оперативних повідомлень фізичних та юридичних осіб тощо. До складу Комісій включаються представники місцевих державних адміністрацій (голови Комісій), виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, постійні лісокористувачі та власники лісів, яким заподіяні збитки, користувачі мисливських угідь або органи, які здійснюють їх охорону, яким заподіяні збитки, органів Держгеокадастру, Держекоінспекції, ДСНС, правоохоронних органів, архітектури та містобудування, які визначені місцевими державними адміністраціями, на період воєнного стану – військові адміністрації;

б) щодо «збитків, завданих природно-заповідному фонду» – Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджена Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 жовтня 2022 р. № 424. За цією Методикою, основним показником, який оцінюється, є збитки, завдані природним територіям та об'єктам внаслідок їх пошкодження чи знищення. Факти заподіяння шкоди та збитків ПЗФ, а також їх масштаби встановлюються комісіями, створеними місцевими державними адміністраціями (на період воєнного стану – військовими адміністраціями), шляхом огляду територій ПЗФ, даних дистанційного зондування Землі, опрацювань висновків експертиз, експертів, пояснень, довідок, документів, матеріалів, відомостей, отриманих з офіційних джерел інформації, повідомлень фізичних та юридичних осіб. До складу комісій включаються представники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, адміністрації територій та об'єктів ПЗФ, яким заподіяні збитки, представники територіальних органів Держгеокадастру, представники Держекоінспекції та її територіальних органів, місцевих фінансових органів, органів з питань містобудування та архітектури, правоохоронних органів.

Інформаційною основою для виявлення екологічних правопорушень та фіксації завданої екологічної шкоди можуть бути державні реєстри, державні кадастри природних ресурсів, відкриті джерела, усні свідчення, фото- та відеофіксації,

супутникові знімки тощо, однак для прийняття на їх основі відповідних рішень (для притягнення до відповідальності винних) вона повинна відповідати встановленим вимогам, бути підтверджена та верифікована. Так, створено систему повідомлень, документування та звітності на базі ресурсу даних «ЕкоЗагроза», що є сервісом фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії рф. ЕкоЗагроза – функціональний модуль Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема», який організаційно та функціонально складається з вебсайту та мобільного додатку ЕкоЗагрози, електронних кабінетів, бази даних, геоінформаційного порталу, аналітичної платформи та забезпечує подання електронних звернень щодо виявлених фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації. Вебсайт ЕкоЗагрози має офіційну адресу в Інтернеті – <https://ecozagroza.gov.ua>. Мобільний застосунок ЕкоЗагрози має назву «ЕкоЗагроза».

Доступ заявників до інформації, що обробляється в ЕкоЗагрозі, здійснюється після проходження електронної ідентифікації та автентифікації, зокрема з використанням інтегрованої системи електронної ідентифікації, електронних підписів та печаток, що базуються на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа, та/або інших засобів ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу заявника.

Визначений у Положенні про деякі питання функціонування сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації «ЕкоЗагроза», затвердженому постановою КМУ від 28 липня 2023 р., перелік завдань та функціональних можливостей ЕкоЗагрози вказує на їх скерованість на два основні напрями: забезпечення громадянам можливості реалізації своїх прав у частині вільного доступу до інформації про стан навколишнього природного середовища та створення, збирання, зберігання, використання, поширення, обробку, охорону та захист інформації про стан навколишнього природного середовища з метою оперативного реагування, прогнозування, прийняття управлінських рішень, звітності та планування щодо зафіксованих фактів

заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації.

Вимоги до внесення та відображення інформації про факти заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації встановлено у Порядку фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації, затвердженому Постановою КМУ від 28 липня 2023 р. № 783 «Деякі питання функціонування сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації «ЕкоЗагроза». При обробці електронних звернень передбачено взаємодію відповідальної особи Держекоінспекції (її територіального органу) з ДСНС, Національною поліцією, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, а в разі їх відсутності – військових адміністрацій.

За електронним зверненням, поданим з використанням засобів ЕкоЗагрози, на підставі наказу Держекоінспекції (її територіальних органів) проводиться огляд (обстеження) відповідальними особами Держекоінспекції, за результатами якого складають акт. На підставі акта відповідальні особи Держекоінспекції (її територіальні органи) вживають заходів відповідно до наданих повноважень, а саме: розраховують розмір завданої шкоди та збитків навколишньому природному середовищу відповідно до затверджених методик та/або залучають органи, які визначені відповідальними за розрахунок шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу, у відповідній сфері, в тому числі Держгеонадра, Держлісагентство; готують необхідні матеріали та протягом п'яти робочих днів передають їх органам виконавчої влади в межах своїх повноважень для використання під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ та/або заяв, пов'язаних з відшкодуванням збитків, завданих внаслідок збройного конфлікту міжнародного характеру / збройної агресії інших держав на території України; передають правоохоронним органам матеріали, в яких є ознаки кримінального правопорушення.

Вимоги до організації та проведення огляду (обстеження) місця заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації, визначаються у Порядку організації та проведення огляду (обстеження) місця заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації, затвердженому постановою КМУ від 28 липня 2023 р. № 783.

Як зазначено в Екологічному договорі, «попри значні досягнення на сьогодні, необхідно продовжувати роботу. З огляду на величезні збитки по всій країні та різні конкретні потреби, Україна повинна продовжувати розбудовувати свою систему збору та оцінки даних, а також покращувати координацію на рівні уряду та з незалежними організаціями» [1, с. 4]. Однією з рекомендацій, спрямованих на досягнення цієї цілі, є «розробка комплексної стратегії збору та збереження даних на основі найкращих міжнародних практик, що визначала б дані та інформацію, необхідну для можливого міжнародного компенсаційного механізму в майбутньому, який міг би присуджувати відшкодування за добре задокументовані збитки. Україна має забезпечити інтеграцію цих даних до Реєстру збитків, завданих агресією РФ проти України».

Слушність такої рекомендації пов'язана зі судовою перспективою розгляду відповідних справ міжнародними інституціями, оскільки до уваги беруться лише докази, збір і фіксація яких ґрунтуються на визнаних міжнародних практиках. У зв'язку з цим важливе значення має створення Резолюцією Комітету Міністрів Ради Європи Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 12 травня 2023 р., Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України. Він покликаний фіксувати докази та вимоги щодо відшкодування шкоди, збитків або травм, заподіяних усім зацікавленим фізичним та юридичним особам, а також державі Україна міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти неї.

З метою подання до Реєстру збитків заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих починаючи з 24 лютого 2022 р. або пізніше на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи її територіальні води,

міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України, шкода та збитки класифікуються за категоріями – за суб'єктами подання та за характером шкоди.

Щодо шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу та природним ресурсам (як-от шкода та збитки, завдані земельним ресурсам, втрати надр, збитки, завдані водним об'єктам, атмосферному повітрю, лісовому господарству, природно-заповідному фонду), суб'єктом подання заяви, визначеним у Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, є держава Україна, включаючи міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи та органи місцевого самоврядування (на період воєнного стану – військові адміністрації у разі утворення), державні, комунальні підприємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління (перебувають в управлінні). До цього виду шкоди включаються:

- шкода та збитки, завдані навколишньому природному середовищу та природним ресурсам, – шкода та збитки, завдані, зокрема, земельним та водним ресурсам, атмосферному повітрю, лісовому фонду та надрам;

- втрата біорізноманіття – знищення тварин, рослин, вимирання чи істотне скорочення популяцій видів;

- порушення та втрата екосистем – зокрема, знищення лісів, забруднення та засмічення вод, руйнування русел водних об'єктів, пошкодження родовищ корисних копалин, знищення або пошкодження геологічних об'єктів, що становлять особливу наукову і культурну цінність, знищення чи пошкодження природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- інші збитки, пов'язані з навколишнім природним середовищем чи кліматом, озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами, забезпеченням хімічної безпеки та управлінням хімічною продукцією, демонтажем та переробкою будівельних відходів руйнувань.

Процедура подання заяв про екологічні збитки, втра-ти чи шкоду до Реєстру має певні обмеження: 1) у часі – збитки, завдані починаючи з 24.02.2022 р. або пізніше; 2) у просторі – збитки, завдані на території України в межах

її міжнародно визнаних кордонів, включаючи її територіальні води; 3) об'єктивна сторона правопорушення – збитки, завдані міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти України [3, с. 283].

Інституційну складову юридичного механізму визначення екологічної шкоди в умовах воєнного стану формує низка органів державної влади України: Державна екологічна інспекція України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Спеціалізована екологічна прокуратура ОГП України, які комплексно забезпечують проведення державного екологічного контролю, здійснення постійного моніторингу довкілля та його природних компонентів, збору доказової бази та належної фіксації фактів заподіяння екологічної шкоди [4, с. 74].

Зважаючи на недостатність наявних технічних, організаційних, кадрових ресурсів у спеціальних галузевих органів державної влади та з метою створення єдиної системи контролю за загрозами внаслідок збройної агресії РФ проти України, на підставі Наказу Держекоінспекції України від 1 березня 2022 р. № 73 при Держекоінспекції України було створено оперативний Штаб. До його завдань віднесено фіксацію, розрахунок та систематизацію збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок виникнення надзвичайної ситуації або небезпечних подій (інцидентів), спричинених військовими діями держави-агресора, а саме: підриви, бомбардування складів паливно-мастильних матеріалів, сховищ нафтопродуктів, підприємств, які можуть використовувати небезпечні та/або хімічні речовини у виробництві; пошкодження, руйнування чи зупинку діяльності очисних споруд, що очищують стоки перед скиданням у водні об'єкти – водоканали, промислові об'єкти; руйнування дамб полів фільтрації та витік відходів на рельєф місцевості; руйнування очисних або гідротехнічних споруд; займання (горіння, тління) місць видалення відходів – сміттєвих полігонів; пошкодження ґрунтового покриву, горіння, рубка лісів – особливо на територіях природно-заповідного фонду. Зважаючи на коло завдань, до його складу включені представники ДЕІ, ВРУ, СБУ, Міндовкілля, РНБО, НПУ, органів прокуратури, Держлісагентства, науково-експертних організацій та установ, державних територіальних органів екології та природних ресурсів та громадськості.

Констатуючи важливість спільних дій та координації різних суб'єктів для виявлення правопорушень проти довкілля та фіксації завданої шкоди довкіллю, питання взаємодії органів державної влади врегульовано у Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля, затвердженому Наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16 червня 2022 р. № 94/363/150/226/356. У ньому визначається процедура взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України та уповноваженими органами державного нагляду (контролю) у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у тому числі лісових і водних ресурсів, тваринного та рослинного світу, рибного господарства, геологічного вивчення і раціонального використання надр (далі – органи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища), експертними службами Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України (далі – державна спеціалізована установа) під час виявлення порушень законодавства, що можуть містити ознаки кримінальних правопорушень проти довкілля, а також здійснення їх досудового розслідування. Метою цього Порядку є забезпечення: взаємного інформування про виявлені порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища та результати їх розгляду; направлення державними органами у сфері охорони навколишнього природного середовища матеріалів (їх копій) заходів державного нагляду (контролю), які містять ознаки кримінального правопорушення, до органів поліції, Служби безпеки України; залучення спеціалістів органів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, судових експертів державних спеціалізованих установ; розгляду інших питань, що виникають при виконанні

органами поліції, Служби безпеки України, прокуратури та іншими державними органами покладених на них завдань.

Орган державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, його службова (посадова) особа у разі виявлення при здійсненні повноважень діяння у сфері охорони навколишнього природного середовища, яке містить ознаки кримінального правопорушення, зобов'язані невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з часу оформлення матеріалів заходу нагляду (контролю) уповноваженою службовою особою органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, надіслати територіальному органу поліції або Служби безпеки України за місцем вчинення кримінального правопорушення та з урахуванням підслідності, передбаченої статтею 216 КПК України, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Повідомлення органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, його службової (посадової) особи до органу поліції або Служби безпеки України про виявлення ознак кримінального правопорушення розглядається в порядку, визначеному статтею 214 КПК України та іншими нормативно-правовими актами (п. 2.1. Порядку). Слідчий, дізнавач невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати органу державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища витяг із ЄРДР шляхом направлення на офіційну поштову або електронну адресу.

У разі самотійного виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення правопорушення проти довкілля, керівник органу поліції, Служби безпеки України, прокуратури, його перший заступник чи заступник, керівник самотійного структурного підрозділу центрального органу управління Національної поліції України, Центрального управління Служби безпеки України, Офісу Генерального прокурора, прокурор у кримінальному провадженні, дізнавач або слідчий при здійсненні досудового розслідування за необхідності

інформує орган державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища про виявлені факти з метою вжиття заходів відповідно до закону (п. 3.1 Порядку). Якщо орган державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, який отримав відповідні матеріали, не уповноважений складати протокол про вчинення адміністративного правопорушення або вживати заходи реагування або право на їх складання чи реагування належить підрозділу цього державного органу нижчого рівня, відповідні матеріали упродовж трьох робочих днів надсилаються до уповноваженого суб'єкта чи компетентного підрозділу, який вправі скласти такий протокол або вжити заходи реагування, про що одночасно інформується уповноважений орган, прокурор, слідчий або дізнавач, що направив матеріали.

Національна поліція України як орган, який наділений компетенцією стосовно здійснення діяльності у сфері підтримки екологічної безпеки та правопорядку [5, с. 119], належить до групи правоохоронних органів, які беруть участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості (п. 24 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію України»); за п. 41 тієї ж статті, Національна поліція здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху.

Офісом Генерального прокурора України та Національною поліцією для практичних працівників розроблено Пам'ятки та Рекомендації щодо організаційних засад забезпечення діяльності слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування воєнних злочинів, процесуальних і тактичних особливостей проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, підготовки та призначення судових експертиз під час досудового розслідування воєнних злочинів, зокрема «Алгоритм дій слідчо-оперативних груп Національної поліції на звільнених від окупації територіях з документування воєнних злочинів (на прикладі звільнених

територій Київської області)», «Алгоритм реагування працівників Національної поліції на події, пов'язані із обстрілами населених пунктів, унаслідок яких сталися масштабні руйнування цивільної інфраструктури, насамперед критичної, та/або значні людські втрати», «Пам'ятка щодо особливостей організації і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування нападів (обстрілів) на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури», «Пам'ятка «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану», «Рекомендації щодо проведення огляду місця події», тощо. У них зазначаються види слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування воєнних злочинів та невичерпний перелік органів та підрозділів, з якими взаємодіють органи досудового розслідування під час проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, а також чіткий алгоритм дій кожного учасника слідчо-оперативної групи Національної поліції.

Для прикладу, під час проведення стабілізаційних заходів з відновлення життєдіяльності та правопорядку Національною поліцією проводяться процесуальні дії з документування воєнних злочинів, в ході яких слідчими поліції проводиться документування (фіксація) пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури, інших об'єктів життєдіяльності, пошкодженого та знищеного природного об'єкта. Відповідно до Алгоритму дій слідчо-оперативних груп Національної поліції на звільнених від окупації територіях з документування воєнних злочинів, розробленого ГСУ НПУ, метою слідчо-оперативної групи з огляду пошкоджень й руйнувань об'єктів інфраструктури є: 1) за участю спеціалістів-оцінювачів забезпечити максимальну фіксацію наслідків руйнувань об'єктів, місцевості тощо задля подальшого встановлення завданих збитків; 2) виявлення та вилучення предметів (залишків зброї та боєприпасів), які призвели до руйнувань [6, с. 213].

Відповідно до п. 6 ст. 23 профільного Закону, Національна поліція здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності. Згідно з КПК України (п. 17 ч. 1 ст. 3, ч. 1 ст. 216 та ін.), органи Національної поліції здійснюють досудове розслідування злочинів проти довкілля, передбачених розділом VIII КК України.

В Екологічному договорі акцентується увага на потребі у підвищенні кваліфікації слідчих та прокурорів. При цьому вказується на відсутність у Національній поліції спеціалізації для розслідування екологічних злочинів та розглядається можливість створення спеціальних підрозділів у слідчих підрозділах Національної поліції, які б займалися екологічними воєнними злочинами та екоцидом [1, с. 9].

Необхідною умовою для притягнення росії як країни-агресорки до відповідальності за злочини проти довкілля України, звернення з позовами до міжнародних судових інстанцій задля відшкодування завданої росією екологічної шкоди є вдосконалення правового механізму визначення шкоди, завданої довкіллю збройним нападом росії, що передбачав би комплексний підхід у зборі, оцінці, фіксації та збереженні даних на основі найкращих міжнародних практик, чітке нормативно-правове визначення даних та інформації, необхідної для можливого міжнародного компенсаційного механізму в майбутньому, та вдосконалення інституційної складової правового механізму визначення шкоди в умовах воєнного стану, що забезпечувала б проведення державного екологічного контролю, здійснення постійного моніторингу довкілля та його природних компонентів, збору доказової бази та належної фіксації фактів заподіяння екологічної шкоди з належною координацією.

1. Екологічний договір для України. Зелене майбутнє: рекомендації щодо відповідальності та відновлення. Звіт Робочої групи високого рівня з питань екологічних наслідків війни від 9 лютого 2024 р. 27 с. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/24/65/148029c127aa3b2a3fe9f482f9226118_1707492894.pdf

2. Ангурець О., Хазан П., Колесникова К., Куш М., Чернохова М., Гавранек М. Україна, шкода довкіллю, екологічні наслідки війни: ел.наук.-поп. видання. 2022. 84 с.

3. Кірін Р. С., Гришак С. В., Ревякіна Т. О. Правове забезпечення міжнародного реєстру збитків: екологічна складова. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 280–285.

4. Ващишин М. Я. Організаційно-правові аспекти визначення екологічної шкоди, завданої Україні воєнними діями рф. *Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу* :

тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ, 2022. С. 74–77.

5. Межевська Л. В., Челахол М. К. Діяльність Національної поліції у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Порівняльне аналітичне право*. 2017. № 1. С. 118–120.

6. Орлов В. А. Проблеми забезпечення фіксації та оцінки збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації. *Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення)*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 2 грудня 2022 р.). Дніпро, 2023. С. 213–215.

Н. О. Пряхіна,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Я. М. Когут,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ментальне здоров'я наших захисників і ветеранів, так само як і їхнє фізичне здоров'я, є важливе для майбутнього соціально-економічного розвитку та відіграє неабияку роль у врегулюванні конфліктів. Під час війни люди відчують виснаження, підвищену тривожність, проблеми зі сном, зниження працездатності; та військовим ще складніше – їх супроводжує втрата довіри, яка є цінним механізмом нашого виживання та адаптації, відсутність з різних причин необхідних соціальних зв'язків, понижена мотивація, депресивні стани, ПТСР.

Особлива складність нашого сьогодення полягає в тому, що війна відбувається на нашій рідній території. Тож військовий, який бере участь у бойових діях, не може бути впевнений, що його рідні і близькі перебувають у безпеці – а це вважається

додатковим травмівним фактором; військовий повертається в середовище, яке ще не є безпечним, як це відбувається, наприклад, в американських військових, тому процес його відновлення та лікування не є швидким, додаткова ретравматизація може відбуватись, коли ветеран дізнається про загибель своїх колег; також є велика кількість людей, які пережили полон і тортури, отримали контузії [1]. Тому процес реабілітації має носити комплексний характер. Суспільство мусить задіяти усі необхідні ресурси для само зцілення. А одним із ресурсів вважається формування поваги та підтримки до військових і ветеранів.

Одним із форматів комплексного підходу до процесу відновлення та соціально-психологічної реабілітації ветеранів є участь у цьому процесі поліцейських.

В умовах воєнного стану функції працівників органів Національної поліції за незмінності їхніх завдань на правовому рівні тісно пов'язані зі завданнями з оборони держави, забезпечення її територіальної цілісності, рятування людей тощо. Перелік вказаних завдань цього правоохоронного органу дає підстави стверджувати про широкий спектр вимог, які висувуються до представників цієї професії. Але не менш важливим є використання самими поліцейськими відповідних психологічних знань, вмінь та навичок у процесі оперативно-службової діяльності [2]. Це означає, що правоохоронна діяльність залежить не тільки від знань, умінь і навичок поліцейських, а й від їхніх особистісних психологічних якостей. Працівник поліції може надавати допомогу щодо вирішення конкретних проблемних питань, налагодження взаємодії зі службами підтримки та ветеранськими організаціями, врегулювання різного роду конфліктів та ін.

Також слід врахувати наявність у працівників поліції бойового досвіду. Від першого дня повномасштабного вторгнення поліцейські почали не лише виконувати додаткові функції – такі як виявлення і протидія ДРГ, розбір завалів та порятунок людей, евакуація цивільного населення з-під обстрілів, розмінування, фіксація і розслідування воєнних злочинів, а й безпосередньо брати участь у бойових діях. Станом на кінець лютого 2024 року представники системи Міністерства внутрішніх справ становлять близько 20% від Сил оборони, які беруть

участь у бойових діях. Про це заявив міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко на форумі «Україна. Рік 2024». Поліцейські не лише воюють, а й документують злочини.

Тож працівники поліції з наявним бойовим досвідом зможуть швидше та краще зрозуміти ветеранів, встановити психологічний контакт, спільно обговорити їхні потреби та забезпечити наданням їм відповідної допомоги. Така взаємодія буде відбуватись за принципом рівності.

Міжнародна організація з міграції (далі МОМ) втілює проєкт під назвою «Шлях стійкості: підвищення стійкості українців через посилення можливостей психосоціальної підтримки ветеранів» у форматі групи «Рівний – рівному», за яким представники громади зможуть надати їм, виявляючи емпатію, базову підтримку. Це, своєю чергою, дасть змогу підвищити обізнаність ветеранів у сфері психічного здоров'я, комунікативну компетентність, сприятиме взаєморозумінню.

Проєкт «Рівний – рівному» передбачає, що люди зі схожим досвідом та проблемами допомагають один одному. Така взаємодія може відбуватись як на індивідуальному, так і на груповому рівні, вона дає можливість задовольнити базові потреби, отримати скерування до необхідних ресурсів та пришвидшити процес лікування.

Така група створюється для самодопомоги, це не терапевтична група. В ній члени знайдуть для себе емоційну, психологічну та моральну підтримку. Акцент робиться на процесі відновлення, реабілітації та розширенні прав і можливостей.

Співпраця у групі підвищує рівень окситоцину, який збільшує рівень довіри та групових зв'язків, що в сукупності з іншими факторами викликатиме відчуття благополуччя [3, с. 37]. Це дасть змогу ветеранам передусім відчутти себе залученими до спільноти, потрібними суспільству. «А коли люди активно залучені до спільної справи, їхнє життя має мету... і в результаті цього психічне здоров'я поліпшується» [3, с. 57]. Ветерани зможуть пришвидшити процес лікування, терапії, задовольнити базові потреби, позаяк чимало з них можуть мати недостатній дохід, опинитись у необлаштованому житлі або ж воно може бути пошкоджене чи зруйноване внаслідок збройної агресії ворога. Також цінним буде доступ до необхідних ресурсів, щоб обрати для себе саме те, чим зможуть займатись.

За результатами загальнонаціонального опитування, проведеного MOM в Україні спільно з організацією «SREO Consulting», ветеранам комфортніше говорити про свій досвід з іншими ветеранами, які пережили подібні ситуації. Підчас цього вони можуть не боятись непорозумінь то осуду. Серед респондентів побутує думка, що цивільні особи можуть не до кінця розуміти досвід ветеранів та емоційні проблеми, з якими вони стикаються [4, с. 29].

Такий спосіб підтримки, як «Рівний – рівному» дозволить краще налагодити процес переходу від світу «війни», в якому спосіб життя, комунікація та пріоритети були цілком інші, змінені під військові вимоги та реалії щодо світу «мирного життя». Військові потребують допомоги у налагодженні стосунків у цивільному житті: будувати цілі, планувати і досягати їх. Зараз, у час війни, ми усі перебуваєм у світі невизначеності, і коли вона набуває глобального характеру (травми, втрати та ін.) або ж таких невизначеностей в нашому житті стає дуже багато, а вони мають накопичувальний ефект, – зрештою зростає занепокоєння, тривожність, втрачається здатність до нормального функціонування у повсякденному житті, виникають негативні психоемоційні стани – особистість «застрягає», не може адаптуватись. Тривожність здатна переростати навіть у панічні атаки, під час яких може підвищуватись тиск, збільшуватись частота серцебиття, з'являтися задишка або повна дисоціація з тілом. Нездатність жити з невизначеністю може призвести до значного занепокоєння та страждань як для ветерана, так і для його рідних і близьких. Потрібно прийняти наявність глобальних невизначеностей в своєму житті і впорядкувати те, на що можна повпливати. Таке поняття, як **резильєнтність**, означає здатність до адаптації людини в умовах виснаження, травмування, після трагедій, загроз, за умови перебування в постійних джерелах стресу (наприклад, проблеми в сім'ї та у стосунках, серйозні проблеми зі здоров'ям, постійні стреси на робочому місці та фінансові негаразди (American Psychological Association, 2010). Резильєнтні люди мають такі характеристики: стійке прийняття реальності; глибока, підкріплена міцними цінностями, віра в те, що життя має сенс; і надзвичайна здатність імпровізувати (Coutu, 2002). Виховання в собі цієї здатності дає змогу підвищувати

свою стресостійкість та переживати невизначеність із найменшими втратами для особистості.

Головним завданням, на нашу думку, стає відновлення своєї функціональності. Потрібно сприяти розширенню кола спілкування, не відділяти себе від спільноти, якої потребуєш і яка потребує одночасно тебе, щоб мати змогу здійснити цей непростий перехід. І цей перехід має бути усвідомленим рішенням, інакше він не відбудеться.

Як зазначає військовий – ветеран, психолог Сергій Титаренко, війна точно змінює людей. Усі розповіді про війну має ініціювати людина, яка повернулася з фронту. Необхідно показати людині, що ми розуміємо, чому це з нею відбувається, що готові поговорити з нею про це, якщо вона захоче. Ветерани можуть дуже гостро реагувати на звуки. Не можна порівнювати досвіди різних ветеранів. Пам'ятати слід і про сліпу зону, і про те, що реакцією на сильний стрес стає тунельний зір: людина чітко бачить лише те, що прямо перед нею. З часом мозок звикає до такої поведінки, і навіть у відпустці, нібито в безпечному середовищі, ветеран може залишатися напеготові. Якщо підійти ззаду чи збоку (це і є сліпа зона) й покласти йому руку на плече, наприклад, то його першою реакцією може буде намір атакувати вас, сприйнявши за ворога. Щоб показати свою присутність, краще стати прямо перед ветераном і привітатися з ним. Також іноді під час розмови ветеран може «відключитися» – задуматися про щось чи навіть переживати флешбеки. Психолог наголошує на важливості психоедукації для ветеранів та залучення до щоденної рутини, яка дасть змогу бути включеним в життя родини, сім'ї. Важливо допомогти ветеранові не впасти в ментальну прірву після реабілітації.

Така програма потрібна вже, бо той, хто зараз перебуває на фронті чи щойно призивається на службу, має бути впевнений, що їх чекають такі групи, вони зможуть отримати необхідну допомогу і вони також будуть корисними соціуму. Згуртованість громади, її підтримка для ветеранів та комплексний підхід сприятиме покращенню процесу реінтеграції ветеранів в Україні [6].

Для напрацювання системного підходу ефективної роботи з питаннями ветеранів об'єднались представники органів Національної поліції, державних установ та громадських

організацій. Стартувала робота щодо формування мережі уповноважених з питань ветеранів серед поліцейських з бойовим досвідом. Вже невдовзі у всій країні вони будуть налагоджувати контакти в регіоні задля підтримки ветеранів та працюватимуть посередниками під час конфліктних ситуацій.

-
1. Возніцина К., Сіренко Т, Грудій М. Модель центру відновлення психічного здоров'я для постраждалих від війни : посібник. 2023. 88 с.
 2. Когут Я. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Професійно-психологічна підготовка поліцейського : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 423 с.
 3. Юнгер С. Плем'я. Про повернення з війни і належність до спільноти / пер. з англ. О. Корнюшина. Київ : Наш формат, 2023. 128 с.
 4. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні. Підсумковий аналітичний звіт МОМ. 2023.
 5. Hellerstein D. How I can become resilient. Heal Your Brain. URL: <http://www.psychologyto-day.com/blog/heal-your-brain>
 6. Пряхіна Н. О., Жидецький Ю. Ц. Формування та розвиток соціально-психологічної стійкості ветеранів за проєктом «рівний – рівному». *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22–23 лютого 2024 р.) / упоряд. У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 767–769.

О. Б. Онишко,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

М. Б. Шевців,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Реалізація суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасниками правових відносин, з-поміж інших, включає також й трудові правовідносини. Інституційна модель трудових відносин визначає умови і межі трудової діяльності, взаємодію всіх її суб'єктів, трудову діяльність, що дозволяє вести переговори і укладати договори, а також й трудову діяльність, пов'язану із вирішенням конфліктів, протидією правопорушенням, що неминуче виникають в життєдіяльності окремих громадян та суспільства в цілому. Така трудова діяльність виконується працівниками поліції, і для її успішної реалізації необхідно вжити необхідних юридичних, матеріальних та моральних заходів для забезпечення трудових прав її виконавців.

Чинне трудове законодавство України містить низку норм, що стосуються трудових відносин громадян України, які здебільшого відповідають європейським та світовим стандартам, а також вимогам Міжнародної організації праці. Однак є категорія громадян, діяльність яких є дещо відмінною від звичної трудової діяльності, в силу специфіки проходження служби, в тому числі в Національній поліції України. Зважаючи на обґрунтовані законні обмеження трудових прав працівників поліції, виникає необхідність узгодження та вдосконалення їх службової діяльності з нормами трудового законодавства України та міжнародними нормативно-правовими актами у цій сфері.

Задля цього потрібно детально проаналізувати окремі види трудових прав працівників поліції та простежити гарантії їх реалізації.

Аналіз наукової та методичної літератури, а також законодавчої практики свідчить про те, що не так багато українських науковців торкалися проблем реалізації трудових прав працівниками поліції. Серед них Ю. Біла-Тюріна вивчала питання особливості соціального забезпечення працівників поліції, Н. Болотіна досліджувала право людини і громадянина на соціальне забезпечення, С. Бортник розглядала окремі проблеми соціального захисту поліцейських, П. Коломієць аналізував основні причини звільнення з посад поліцейських, О. Кісіль займався питаннями надання поліцейським соціальних пільг та гарантій, Л. Князькова характеризувала роль держави у соціальному захисті поліцейських, тощо.

Наукові напрацювання вказаних авторів допомагають переосмислити проблеми трудових прав працівників поліції та розширити коло їх правового регулювання. Поряд з тим слід визнати, що у вітчизняній правовій науці наразі не повною мірою відображено комплексне дослідження реалізації трудових прав працівниками Національної поліції.

Тож доречно спершу дещо проаналізувати теоретико-правові основи забезпечення окремих видів трудових прав працівників Національної поліції.

При реалізації трудових відносин працівник зобов'язується виконувати для роботодавця роботу певного виду у місці і протягом часу, які визначені роботодавцем, а роботодавець, своєю чергою, – прийняти працівника на роботу та оплачувати її. Трудові відносини, які регулюються трудовим правом, мають специфічну правову природу, що відрізняє їх від цивільно-правових, адміністративно-правових та кримінально-правових правовідносин. Характерними ознаками трудових правовідносин є: добровільність взятого на себе зобов'язання щодо виконуваної роботи; прибутковий характер трудових відносин; особистий характер роботи; субординація працівника та роботодавця чи керівника (виражається у можливостях давати працівникові розпорядження та вказівки щодо способів, методів та завдань по виконанню роботи) [1, с. 125–131].

Однак у випадку реалізації трудових відносин працівниками поліції норми Кодексу законів про працю України діють не в повному обсязі. Поряд з ними вступають в силу й інші

нормативно-правові акти, такі як: Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про дисциплінарний статут Національної поліції», накази МВС України: «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», «Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії» та інші.

Процедура кваліфікаційного відбору кандидатів на службу в органи та підрозділи Національної поліції передбачає низку етапів та спрямована на визначення відповідності кандидата умовам прийняття на службу, передбаченим Законом України «Про Національну поліцію». Прийняття на службу в поліцію відбувається на конкурсній основі за умови відповідності кандидата вимогам статті 49 зазначеного вище Закону [2].

На відміну від трудових правовідносин, передбачених Кодексом законів про працю України, служба в поліції є адміністративною, тобто влада в односторонньому та владному порядку формує правове становище поліцейського та надає право відповідному керівнику підбирати кадри. Поліцейський не є працівником у розумінні ст. 2 Кодексу законів про працю України [3], а отже, його службові відносини є не трудовими, а адміністративними. Це означає, що відповідний керівник має право в односторонньому порядку формувати основні складові цих відносин. Добровільність пов'язана виключно з рішенням кандидата вступити на службу до поліції.

Поліцейська служба є особливим видом державної служби, що підлягає встановленим вимогам і обмеженням. Службові відносини поліцейського передбачають підпорядкування спеціальній службовій дисципліні. Умови працевлаштування, перебування на службі та звільнення зі служби поліцейських чітко визначені.

Однак протягом здійснення трудової діяльності поліцейські керуються й низкою норм, визначених трудовим, цивільним та сімейним законодавством.

Так, наприклад, згідно зі Законом України «Про відпустки», поліцейським належать такі права:

- відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами;
- відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку (може скористатися як жінка, так і чоловік поліцейські);

- відпустка у зв'язку з усиновленням дитини;
- відпустка без збереження заробітної плати;
- поліцейський (один з батьків) може реалізовувати право на додаткову відпустку тривалістю 10 календарних днів, якщо має на вихованні двох або більше дітей, віком до 15 років, дитину з інвалідністю, або яка усиновила дитину, тощо;
- забороняється залучати до роботи в нічний час вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до 3-ох років [4].

Водночас на працівників поліції не поширюється норма щодо надання додаткової відпустки за особливий характер праці, пов'язаний з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням, або за роботу, яка виконується в особливих природних, географічних та геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, оскільки в переліку категорій працівників, яким надається така відпустка, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України, працівників поліції немає [5].

Це доречно вважати прогалиною в чинному законодавстві, оскільки у поліцейській професії постійно відчувається сильна емоційна напруга, пряма фізична загроза чи навіть ризик для життя, а також відчуття невизначеності, що супроводжується постійними організаційними та юридичними змінами. Звідси і впливає можливість вчинення помилок, стрес від яких переноситься на професійне та особисте життя. Однак це не єдині причини, що сприяють підвищенню рівня стресу у поліцейських. Іншою, не менш важливою проблемою, якій часто навіть надається пріоритет, є стосунки всередині поліції, пов'язані з самою системою управління та міжособистісними відносинами, особливо щодо реалізації трудових прав та обов'язків.

Додатковим фактором, який може бути джерелом навантаження у роботі поліцейського, є позмінна робота, яка дестабілізує добовий ритм, що може викликати порушення правильного психофізичного функціонування та стати серйозною проблемою в регулюванні відпочинку. Дослідження показують, що 48% поліцейських-жінок та 31% поліцейських-чоловіків страждають від розладів сну, зокрема нездатності заснути через стресові ситуації на роботі [6].

Належне фінансування поліції є основою для соціальних гарантій діяльності поліцейського. Якісне кадрове

забезпечення поліції залежить від розміру грошового утримання та надання інших матеріальних благ, в тому числі і забезпечення житлом. Конституція України закріплює право громадян, які потребують соціального захисту, на житло, що надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до Закону [7], однак в більшості випадків щодо працівників поліції вказане право забезпечити складно внаслідок відсутності вольового рішення влади та недостатнього фінансування.

Зважаючи на особливий порядок трудової діяльності, постійні чергування, в тому числі й у нічний час, враховуючи принцип безперервності, що передбачений в статті 12 Закону України «Про Національну поліцію», працівники поліції повинні забезпечуватися значно вищим рівнем матеріальних нарахувань, а також прозорою та ефективною системою заохочень, що б відповідало не лише ризикам, під впливом яких знаходиться поліцейський щодня, а й основним стандартам діяльності поліції провідних країн Європи та світу.

Фінансове забезпечення працівників поліції врегульовується Постановою Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11 листопада 2015 року № 988 (зі змінами від 17.02.2023 № 147).

Ця Постанова в частині 1 статті 1 зазначає, що грошове забезпечення поліцейських складається з посадового окладу, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії та одноразових додаткових видів грошового забезпечення [8].

Проте цей же підзаконний нормативно-правовий акт передбачає цілий ряд особливостей, які впливають на дійсне фінансове забезпечення працівників поліції.

Зокрема, стаття 4 вказаної Постанови надає право керівникам органів та установ Національної поліції, а також закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання в межах затверджених для них асигнувань на грошове забезпечення:

- установлювати посадові оклади поліцейським та курсантам закладів вищої освіти, надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби;

- здійснювати преміювання поліцейських відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби;

- виплачувати надбавки за стаж служби в поліції, за виконання функцій державного експерта з питань таємниць, за службу в умовах режимних обмежень; доплату за службу в нічний час – у розмірі 35 відсотків посадового окладу з розрахунку за кожну годину служби в нічний час; надбавку за безперервний стаж на шифрувальній роботі – у розмірі до 20 відсотків посадового окладу; доплату за науковий ступінь кандидата або доктора наук та вчені звання доцента та професора – відповідно по 5 і по 10 відсотків посадового окладу, в разі якщо особа займає посаду, що пов'язана з педагогічною або науковою діяльністю тощо [8].

З огляду на це, фінансове забезпечення працівників поліції може істотно відрізнятися. При цьому прозорість таких нарахувань є суб'єктивною, адже залежить від волі безпосереднього керівника.

Отож гарантії реалізації трудових прав займають провідне місце в системі трудової діяльності поліцейських. Оскільки основне завдання поліції – здійснювати захист прав та свобод громадян, суспільства і держави від посягань, то й держава, яка зосереджує в собі законодавчу, судову та виконавчу владу, виступає гарантом забезпечення трудових прав поліцейських, які є інструментом правоохоронної функції держави [9].

Отже, правові гарантії трудових прав поліцейських спонукають їх до сумлінного виконання своїх службових обов'язків та надають впевненість у соціальній захищеності та дієвості правової системи. Однак забезпечення окремих видів трудових прав працівників поліції потребує додаткових гарантій та удосконалення їх форм з метою забезпечення повноцінних умов для охорони їхнього здоров'я, часу відпочинку та покращення житлово-побутових умов.

Законодавчо закріплені гарантії правового і соціального захисту працівників Національної поліції України спрямовані на компенсацію наявних негативних факторів службової діяльності, реалізацію політики щодо розширення змісту соціальних гарантій, забезпечення поліпшення житлово-побутових умов, належного медичного та реабілітаційного, а також пенсійного забезпечення.

На жаль, чинні законодавчі норми не дозволяють поліцейським виконувати свої обов'язки в цілковитій безпеці, оскільки вони є надто ліберальними щодо людей, які порушують правопорядок, у багатьох випадках вони не дуже точні, а їхня структура часто допускає занадто багато варіантів для тлумачення. Крім того, вони наділяють поліцейських доволі невеликою кількістю повноважень, що суттєво обмежує можливості поліції адекватно протидіяти злочинності.

-
1. Машков К. Є., Горностай О. Б., Товт Т. О. Особливості трудових відносин в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 125–131. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2022/21.pdf
 2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
 3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
 4. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
 5. Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
 6. Ляшенко В. П., Кофан І. М. Показники якості сну у працівників Національної поліції. *Слобожанський науковий вісник. Серія «Природничі науки»*. 2023. Вип. 2. С. 31–35. URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/natural/article/view/31/27>
 7. Калашник М. В. Соціально-правові гарантії забезпечення діяльності органів поліції. *Європейські перспективи*. 2017. № 1. С. 64–68. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d507f1e0-d8d8-423a-b79f-32e36a348d5d/content>
 8. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF#Text>
 9. Коломієць П. В. Гарантії реалізації трудових прав поліцейських під час звільнення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 3. С. 77–82. URL: http://nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_3/16.pdf

М. В. Ковалів,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ДОЗВІЛЬНА СИСТЕМА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА ВОЛОДІННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

Соціальна природа зброї (особливо вогнепальної) має прямий стосунок до джерела підвищеної небезпеки. Діяльність, яка пов'язана з експлуатацією джерел підвищеної небезпеки, вимагає особливого публічного регулювання та державного забезпечення, включаючи здійснення контролю на всіх її етапах. Це стосується, зокрема, державного регулювання набуття цивільних прав на об'єкти соціальної природи та володіння ними.

Законом у встановленому порядку запроваджуються обмеження оборотоспроможності об'єктів цивільних прав, зокрема, визначаються об'єкти цивільних прав, які можуть належати певним учасникам обороту, або вчинення правочинів з якими допускається за спеціальним дозволом.

Такі обмеження з боку держави є особливим методом правового регулювання – не прямою, а відносною заборонаю. Під відносною забороною розуміють юридично закріплену неможливість громадян, фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб займатися певною діяльністю або вчиняти певні дії, якщо вони не отримують у встановленому порядку спеціальний дозвіл.

Дозвільна система є видом адміністративної діяльності, спрямованої на державне підтвердження кваліфікації та професійних якостей суб'єктів, надання спеціальних правових статусів (окремих прав), що дозволяють займатися діяльністю (вчиняти дії), окремі способи та форми якої є небезпечними.

У цьому сенсі дозвільна система представляє адміністративно забезпечений спосіб подолання відносної заборони, що є основою правового регулювання окремих суспільних відносин у сфері обороту зброї [1].

Для реалізації практично будь-якого права громадян необхідний адміністративний порядок здійснення, який

підтримується виконавчо-розпорядчою діяльністю відповідних органів виконавчої влади та їхніх посадових осіб. В цьому сенсі стає зрозумілим, що для реалізації великої кількості прав фізичних осіб у сфері обігу зброї потрібен індивідуальний акт застосування права.

Доктринально, в адміністративно-правовій науці існують два погляди застосування права. Згідно з одним, в основі якого лежить понятійний апарат загальної теорії права, застосування норми адміністративного права – це одна з форм її реалізації (поряд з дотриманням, виконанням та використанням).

Відповідно до іншого – застосування норми адміністративного права представляє організацію та дозвіл адміністративної влади конкретних управлінських справ шляхом визнання індивідуальних прав та обов'язків учасників адміністративних правовідносин, що виникають.

Державний контроль не відокремлено від дозвільної системи, це зумовлює її лише на рівні невід'ємної якості та становить її інструментальну сутність. Введення дозвільної системи пов'язане з необхідністю державного контролю та нагляду в тих сферах діяльності, де непрофесійне та некваліфіковане ведення робіт може спричинити негативні наслідки.

Дозвільний порядок ґрунтується на державному контролі, який в адміністративних правовідносинах утворює специфічний вид контролю, що розуміється в доктрині як попередній державний контроль. Залежно від результатів попереднього державного контролю приймається управлінське рішення щодо надання суб'єкту дозволу на зайняття певною діяльністю (вчинення певної дії) або про відмову у його наданні, яке формалізується в індивідуальному правовому акті.

Під формою дозвільної діяльності в доктрині розуміється однорідний за своїм характером та правовими наслідками комплекс дій, наділених публічно-владними повноваженнями суб'єктів з надання дозволів та нагляду за дотриманням правил дозвільної діяльності (дій).

Серед основних форм дозвільної діяльності традиційно виділяють ліцензування, сертифікацію, акредитацію, атестацію, видачу посвідчень (чи інших найменувань індивідуальних документів) щодо надання спеціальних прав та інші форми, пов'язані з реалізацією окремих прав громадян шляхом надання спеціальних дозволів [2].

Ці форми є похідними дозвільної діяльності, що є загальним поняттям, як вже зазначалося у проведених дослідженнях фахівцями. Форми дозвільної діяльності характеризуються своїм змістом як набір відповідних методів. Під методом у праві розуміють спосіб впливу, впорядкування, засіб досягнення соціальної (юридичної) мети.

Методи, які у рамках форм дозвільної діяльності різноманітні, можна розділити на: методи організаційного характеру (моніторинг, інформування, ведення реєстрів); методи регулятивного характеру (встановлення певного порядку дій та взаємовідносин, нормування, квотування); методи контрольного характеру (огляд, опитування, випробування, витребування документів), які розуміються як контрольні дії.

Універсальність та значимість останніх для будь-якої форми дозвільної діяльності видаються очевидними через нерозривний зв'язок дозвільної системи з державним контролем.

При ухваленні рішення про надання спеціального права зайняття певною діяльністю (вчинення певної дії) у рамках конкретної адміністративної процедури здійснення дозвільної діяльності використовується, як правило, сукупність методів.

Аналіз чинного законодавства про обіг зброї вказує на те, що формою дозвільної діяльності при реалізації суб'єктивного права фізичних осіб на придбання вогнепальної зброї є ліцензування.

Правова природа ліцензування становить науковий інтерес для дослідників і розглядається по-різному: як спосіб правового регулювання, як вид державного контролю, як особлива процедура офіційного посвідчення права суб'єкта ведення певного виду діяльності з дотриманням правил, нормативів і стандартів.

Ліцензійна процедура є різновидом позитивного процесу, діяльністю суб'єктів публічної адміністративної влади з видачі фізичним та юридичним особам дозволів на зайняття певною діяльністю, для позначення якої в науці адміністративного права застосовуються такі терміни, як «ліцензійно-дозвільна система», «ліцензійно-дозвільна діяльність».

Роботи дослідників у переважній більшості визначають ліцензування як спосіб державного регулювання окремих

видів діяльності, надання послуг (насамперед прибуткового характеру), пов'язаних із здійсненням такої діяльності на особливо важливих об'єктах, експлуатацією пристроїв та механізмів, що є джерелами підвищеної небезпеки, роботою з особливо важливими захищеними відомостями, виконанням публічно значимих та соціально значущих робіт.

Цьому відповідає нормативне розуміння ліцензування як діяльності ліцензуючих органів з надання (переоформлення) ліцензій. Під ліцензією, своєю чергою, розуміється спеціальний дозвіл на право провадження юридичною особою або фізичною особою-підприємцем певного виду діяльності (виконання робіт, надання послуг), що підтверджується записом у реєстрі ліцензій.

Незважаючи на те, що діє спеціалізований Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», який закріплює нормативний зміст розглянутих понять, правове регулювання ліцензування в Україні децентралізоване [3]. Водночас контрольно-дозвільна природа ліцензування у всіх сферах державного управління залишається незмінною, як зміст загального понятійного апарату, опорою якого виступають положення Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [4]. Відповідно, придбання, експонування та колекціонування зброї та патронів до неї фізичними особами здійснюється на підставі ліцензій.

Правове регулювання ліцензування придбання, експонування, колекціонування зброї та патронів до неї фізичними особами здійснюється Правилами обігу зброї та прийнятими у їхньому розвитку відомчими нормативно-правовими актами органу виконавчої влади, уповноваженого у сфері обігу зброї.

Законодавець, використовуючи терміни «ліцензування» та «ліцензія», не вводить їх у нормативно визначений понятійний апарат, відсилаючи таким чином до положення опорного законодавства. Це означає, що розуміння ліцензування та ліцензії у сфері обігу зброї (як і в будь-якій іншій сфері державного управління) має узгоджуватись із усталеним понятійним апаратом Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Однак у питаннях ліцензування придбання, експонування, колекціонування зброї та набоїв до неї фізичними особами

поняттю «діяльність» відповідають лише останні дві категорії. Придбання зброї та патронів до неї фізичною особою сприймається як вчинення окремої, одноразової, вольової, усвідомленої юридично значущої дії (поведінкового акту).

Мотиви переходу на систему дозволів у цих правовідносинах точно не відомі. По-перше, учасником первинної адміністративної процедури видачі дозволів на зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) вогнепальної зброї може бути лише спеціальний суб'єкт – громадянин України, який раніше отримав ліцензію на придбання вогнепальної зброї та вчинив цивільно-правову угоду щодо її придбання.

По-друге, участь громадянина України у первинній адміністративній процедурі видачі дозволів на зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) вогнепальної зброї пов'язана не з його правом, а з виконанням покладеного на нього адміністративного обов'язку.

По-третє, первинна адміністративна процедура видачі дозволів на зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) вогнепальної зброї громадянам України здійснюється з метою обліку зброї, а її утримання на цьому етапі утворює метод державної реєстрації зброї. Функція адміністративної процедури, що розглядається, полягає у допуску придбаної за ліцензіями громадянами України вогнепальної зброї до експлуатації у зв'язку з наявністю адміністративно-правової заборони на експлуатацію незареєстрованої зброї.

По-четверте, законодавство про обіг зброї не містить самостійних підстав для відмови громадянину України, який вперше звернувся до органу виконавчої влади, уповноваженого у сфері обігу зброї, у видачі дозволу на зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) вогнепальної зброї, придбаної по ліцензії. Це свідчить про те, що видача відповідного дозволу вперше не є правом, а обов'язком компетентного органу.

По-п'яте, відносна заборона як метод адміністративно-правового регулювання суспільних відносин передбачає, що без отримання спеціального дозволу від держави діяльність (дія) суб'єкта у сфері обігу зброї є незаконною. Ця теза знайшла відображення у чинному законодавстві.

За результатами адміністративної процедури видачі дозволу на зберігання (зберігання та носіння, зберігання

та використання) вогнепальної зброї на новий термін вирішується таке питання, для вирішення якого раніше використовувалась адміністративна процедура ліцензування придбання громадянином України вогнепальної зброї. Адміністративна процедура видачі дозволу на зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) вогнепальної зброї громадянинові України на новий термін має такий самий зміст, що й адміністративна процедура ліцензування придбання громадянином України вогнепальної зброї, і здійснюється в тому ж порядку та містить ті ж підстави для відмови у видачі дозволу.

Ні в частині свого змісту, ні в частині функції (вирішення питання про спеціальне право) адміністративна процедура видачі громадянину України дозволу на зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) вогнепальної зброї на новий термін не відрізняється від адміністративної процедури ліцензування придбання вогнепальної зброї.

Практично, за постійного змісту, функції, мети, в адміністративній процедурі відбувається заміна форми. Очевидно відбувається підміна прав і навіть обов'язків, на виникнення, зміну чи припинення яких спрямований аналізований адміністративний порядок. Все це вказує на те, що за результатами ліцензування вирішується не тільки питання про особливе право придбання зброї.

За підсумками цієї адміністративної процедури громадянин України набуває всього набору адміністративних прав та обов'язків, що дозволяють йому виступити належним учасником усіх правовідносин, які послідовно виникають у процесі володіння вогнепальною зброєю. З отриманих висновків прямо випливає проблема відсутності зрозумілого та несуперечливого порядку дозвільної діяльності у сфері обігу зброї, заснованого на єдиній, послідовно застосовуваній адміністративній процедурі придбання та подальшого підтвердження громадянином України всього обсягу спеціальних адміністративних прав та обов'язків у сфері обігу зброї, пов'язаної безпосередньо з його особистістю.

Існуючі у сфері обороту зброї форми дозвільної діяльності, у всьому їх різноманітті, прив'язані до особистості власника, на конкретну вогнепальну зброю, куди спрямовані його суб'єктивні права. Це добре видно із аналізу ситуації,

коли громадяни України мають у власності не одну, а кілька одиниць вогнепальної зброї.

Максимальна кількість одиниць вогнепальної зброї, якою громадяни України мають право одночасно володіти (за винятком колекціонування), обмежена дванадцятьма одиницями (не більше п'яти одиниць мисливської та спортивної вогнепальної зброї кожної категорії та не більше двох одиниць нарізної мисливської вогнепальної зброї). Це передбачено в Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів [5].

Щодо кожної одиниці зброї громадянину видається дозвіл на її зберігання (зберігання та носіння, зберігання та використання) строком дії на п'ять років. Закінчується термін дії цих дозволів по-різному і залежить від дати реєстрації кожної одиниці зброї. А це означає, що після закінчення п'ятирічного терміну адміністративно-правовий статус громадянина України як законного власника кількох одиниць вогнепальної зброї втрачається лише щодо конкретної одиниці зброї. Це змушує громадянина України звертатися щодо видачі відповідних дозволів на новий термін не один раз на п'ять років, а неодноразово протягом кожного п'ятирічного циклу.

Громадянам України доводиться надавати в цих адміністративних процедурах ті самі документи, для яких законом встановлено різні терміни дії. Свідоцтво про підтвердження знань правил безпечного поводження зі зброєю, наявності навичок та умінь безпечного поводження зі зброєю діє протягом п'яти років, висновок про відсутність медичних протипоказань на володіння зброєю – протягом одного року з моменту оформлення. Та й законодавство про обіг зброї не вимагає від її власника проходження медичного огляду частіше ніж один раз на п'ять років.

Незважаючи на перенесення інформації про ліцензії на придбання вогнепальної зброї, що видаються та анулюються, в електронні системи, введені положення, проте, не передбачають відмову від документарної форми.

Натомість розширене впровадження цифрових механізмів електронного обліку дозвільних документів у сфері обігу зброї дасть змогу повністю відмовитися від документарної форми, що суттєво підвищить якість наданих державних послуг.

Відмова від надлишкового документообігу скоротить його загальний обсяг, усуне зайві контакти посадової особи органу виконавчої влади, уповноваженої у сфері обігу зброї, та фізичної особи (що обумовлено відсутністю у громадянина необхідності окремого відвідування територіального органу для отримання дозвільного документа на паперовому носії після його виготовлення).

Це особливо актуально в умовах складної санітарно-епідеміологічної обстановки та в контексті оптимізації службового часу посадових осіб при загальному дефіциті контрольних ресурсів держави.

Знижуються й корупційні ризики. Реалізація відмови від паперових носіїв у сфері торгівлі зброєю для фізичних осіб передбачає обов'язкову інтеграцію електронних реєстрів органу виконавчої влади, уповноваженого у сфері обігу зброї, через спеціальний програмний модуль з віддаленими терміналами, якими в обов'язковому порядку повинні забезпечуватися суб'єкти торгівлі зброєю.

У цьому разі фізичній особі для придбання вогнепальної зброї у спеціалізованих місцях торгівлі достатньо буде пред'явити документ, що засвідчує особу, та повідомлення про надану державну послугу, що містить двійковий код, будь-яким зручним для нього способом. Скануванням зазначеного коду проводиться зчитування інформації та звірка з електронним реєстром, результати якої видаються суб'єкту торгівлі. Після здійснення угоди купівлі-продажу вся інформація про неї автоматично заноситься до системи.

Електронна система аналогічно підлягає використанню в процесі придбання фізичними особами вогнепальної зброї на вторинному ринку без участі суб'єктів торгівлі. Відчуження зброї громадянами тут пов'язане з необхідністю самостійного прибуття сторін угоди до територіального підрозділу поліції для вирішення питання про її перереєстрацію.

Це не вимагатиме наявності у покупця дозвільного документа на паперовому носії, оскільки звірка з електронним

реєстром здійснюється безпосередньо посадовцем у приміщенні адміністративного органу. Для практичної реалізації запропонованого алгоритму достатньо встановити заборону продавця зброї на передачу її покупцеві до закінчення облікових дій.

1. Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>
2. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2806-15>
3. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.02.2015 р. № 222-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/222-19>
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/877-16>
5. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

С. С. Єсімов,

*кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

Сучасне суспільство характеризується пришвидшеним науково-технічним прогресом, переваги якого приносять відчутну користь суспільству. Представники кримінальних

структур також вдаються до використання науково-технічних досягнень. Зокрема, це виявляється при незаконному обігу вогнепальної зброї. Поза сумнівом, особливе місце у структурі методики розслідування злочинів займають чинники, з яких злочинці вдаються до використання мережі «Інтернет» для скоєння злочинів.

Щодо використання мережі «Інтернет» злочинцями діють такі фактори:

1. Поширеність Інтернету. Вважається, що більш ніж половина населення Землі є користувачами мережі «Інтернет». Крім того, спостерігається щорічне збільшення кількості користувачів. Такий стан справ обумовлює потребу у модернізації стільникового зв'язку, у вдосконаленні сервісів мобільних пристроїв.

2. Інтернет дає змогу ігнорувати територіальні кордони між користувачами. Завдяки йому можливе спілкування з будь-якими особами, незалежно від громадянства, територіального розташування, статі, особистих переконань, віросповідання та інших ознак. Головною умовою стає доступ до мережі «Інтернет».

3. Неможливість (у багатьох випадках) перевірки ступеня достовірності даних користувача. Найчастіше злочинні особи розміщують про себе інформацію, яка не відповідає дійсності. Мета розміщення недостовірної інформації – введення в оману потенційної жертви або утруднення ідентифікації особи користувача. Фактично будь-який користувач може розмістити повністю неправдиву інформацію про себе.

4. Труднощі, які зазнають правоохоронні органи під час ідентифікації особи злочинця, що діє через мережу «Інтернет». Ці складнощі зумовлюють потребу правоохоронних органів у дотриманні деяких процедур. Причому це стосується оперативно-розшукових заходів і провадження досудового слідства. В межах зазначених процедур не завжди оперативні органи можуть з належною швидкістю реагувати на різні прояви протиправних дій.

Список факторів, наведений вище, призводить до поступового поширення незаконного обігу вогнепальної зброї, про що може свідчити аналіз відповідної судової практики. Фахівці відзначають вплив на трансформацію злочинності

в умовах поширення мережі «Інтернет». Зокрема, на трансформацію незаконного обігу вогнепальної зброї у зв'язку з розповсюдженням Інтернету звернули увагу Марк Галеотті і Анна Арутюнян [1].

На інноваційні властивості незаконного обігу вогнепальної зброї, які обумовлені новими технологіями, вказав і О. В. Кириченко, за спостереженнями якого якісно нові властивості виду злочинів, що розглядається, не отримали належної розробки не тільки в науковій літературі, а й у нормативно-правовому регулюванні, що в результаті негативно позначається на правозастосовній та слідчій практиці [2].

Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям відбувається зміна способів перевезення, незаконного збуту, придбання нелегальної вогнепальної зброї. Доцільно зазначити, що незаконний обіг вогнепальної зброї характеризується особливостями, які істотно підвищують суспільно небезпечний потенціал цієї категорії злочинів. На таку специфіку вказала В. В. Кікінчук, на думку якої незаконний обіг вогнепальної зброї має транснаціональну спрямованість; характеризується високим рівнем латентності; може призвести до зростання динаміки збройної злочинності як корисливих, так і насильницьких типів; призводить до зростання екстремістської та терористичної діяльності [3].

Розглядувана категорія злочинів здатна викликати зростання інших злочинів, що характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпечності. Вказані фактори засвідчують пріоритетне значення розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї. Однак, безумовно, розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет» має свої специфічні складнощі та проблеми, відмінні від розслідування обігу вогнепальної зброї без використання таких.

У криміналістиці загальновизнаним є неабияке значення криміналістичної характеристики злочину, що виявляє деяку інформаційну модель злочину. Необхідно звертати увагу на те, що будь-які рекомендації методичного характеру набувають пізнавальної суті лише тоді, коли вони мають адаптацію до конкретних, новітніх вимог, які виходять від судово-слідчої практики, що буде особливо актуальним для незаконного обігу вогнепальної зброї в мережі «Інтернет».

Багато сучасних дослідників сприймають криміналістичну характеристику злочину як обов'язковий елемент приватної криміналістичної методики. У криміналістичній літературі наводяться різноманітні підходи до визначення криміналістичної характеристики злочину. Загалом їх можна поділити на дві основні групи.

Перша включає визначення, що передбачає перелік елементів криміналістичної характеристики злочину. Як приклад доречно розглянути поняття, наведене І. О. Кисельовим, котрий пропонує визначати криміналістичну характеристику злочину як «систему типових даних (відомостей) про елементи окремого виду злочину та його механізм» [4]. Доцільно виділити визначення криміналістичної характеристики, відповідно до якого під нею можна розуміти систему інформації, що включає дані про злочин та пов'язані з ним обставини, що мають значення для розслідування [5].

З урахуванням науково-технічного прогресу імовірним є виникнення нових елементів криміналістичних характеристик, що може зробити частину визначень неактуальними щодо конкретних видів злочинів, або, навпаки, додати потребу у виявленні нових елементів.

До другої групи входять визначення, що розкривають сутнісний, смисловий компонент криміналістичної характеристики.

У зв'язку з цим можна заявити про затребуваність визначень авторів, які розкривають поняття криміналістичної характеристики злочину через смисловий, сутнісний аспект. Криміналістична характеристика є відображенням сутності злочину, що постає як системне явище об'єктивної реальності, його структури, закономірностей, що існують між її елементами.

Доцільно навести й криміналістичну характеристику, за якою вона постає як імовірнісна або інформаційна модель типових характеристик окремої категорії суспільно небезпечних діянь та закономірних зв'язків між ними.

До речі, перевага визначень другої групи авторів полягає в тому, що вони дозволяють варіювати структурно-елементний склад криміналістичних характеристик різних категорій злочинів. Дуже затребуваною є така позиція у зв'язку

з виникненням якісно нових характеристик злочинів. Окрім іншого, це стосується категорії злочинів, які розглядаються.

Водночас такі визначення відображають сутність криміналістичної характеристики злочину, підкреслюють її значення для методики розслідування злочинів. Для визначення структури криміналістичної характеристики незаконного обігу аналізованого злочину вагомими вважаються погляди М. Г. Щербаковського та Д. В. Андреева, які наводять поширену думку в криміналістиці, згідно з якою окремі елементи криміналістичної характеристики злочину можуть трансформуватися.

С. С. Вітвіцький у своїй монографії наголошує на наявності об'єктивної потреби у подальшій систематизації криміналістичних наукових знань. У цьому разі можна спостерігати виразну кореляцію між елементами криміналістичної характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї з незаконним обігом вогнепальної зброї з використанням інформаційно-комунікаційних мереж, у тому числі мережі «Інтернет» [7].

Дотепер злочини з використанням Інтернету були відносно новим явищем, внаслідок чого вони отримали своє трактування лише як вид злочинів у галузі комп'ютерної інформації. Однак стрімке впровадження мережі «Інтернет» у повсякденне життя суспільства спровокувало інтерес до нього з боку злочинного світу [8, с. 363].

Злочини, скоєні із залученням мережі «Інтернет», прийнято розглядати або як спосіб його вчинення, або як засіб, що дозволяє здійснити «класичний злочин».

У разі розгляду незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням комунікаційних мереж, у тому числі Інтернету, особливо важливим вважається факт скоєння злочину за допомогою звернення до нових технологій. Стає зрозумілим, що, крім інших відмінностей незаконного обігу вогнепальної зброї від незаконного обігу з використанням Інтернету, головна відмінність полягає саме в залученні Всесвітньої павутини.

Законом України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» інформаційно-комунікаційна мережа визначена як технологічна система, призначена для передачі по лініях зв'язку інформації, доступ до якої здійснюється з використанням засобів обчислювальної техніки [9].

Розміщення відповідної інформації про продаж вогнепальної зброї, обмін повідомленнями відбувається в умовах залучення інформаційно-комунікаційних мереж, до яких належать телефонні мережі, радіомережа, телевізійні мережі.

Вчинення злочину відбувається в інформаційно-комунікаційному середовищі. Однак необхідно звернути увагу, що провідне місце у незаконному обігу вогнепальної зброї з використанням інформаційно-комунікаційних мереж займає глобальна мережа «Інтернет», що вимагає додаткової уваги.

Глобальна мережа «Інтернет» – це сукупність мереж, протоколів і сервісів різних організацій та призначення. За їхньою допомогою здійснюється великий перелік заходів, у тому числі спрямованих на скоєння злочинів.

Використання мережі «Інтернет» при незаконному обігу вогнепальної зброї можна віднести до такого елементу криміналістичної характеристики, як спосіб скоєння злочину, оскільки скоєння виду злочину, що розглядається, не відбувається виключно з використанням інформаційно-комунікаційних мереж.

Натомість спосіб скоєння злочину можна визначити як спосіб, прийом, застосовуваний винним під час скоєння злочинного діяння. З цього випливає, що першим елементом криміналістичної характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням інформаційно-телекомунікаційних мереж, у тому числі мережі «Інтернет», варто назвати спосіб скоєння злочину.

Щоб виявити інші елементи криміналістичної характеристики категорії злочинів, що розглядається, потрібно звернути увагу на кореляцію традиційних злочинів та аналогічних злочинів, вчинення яких супроводжувалося задіянням інформаційно-телекомунікаційних технологій. На думку вчених, єдиної структури криміналістичної характеристики для різних видів злочинів не може бути.

З урахуванням кореляції елементів криміналістичних характеристик незаконного обігу вогнепальної зброї та незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет» доцільно для визначення елементів криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочину звернутися до елементів криміналістичної характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї.

Специфіка незаконного обігу вогнепальної зброї зумовлює її криміналістичну характеристику, яка включає такі елементи, як предмет злочину, спосіб злочину, його обстановку, а також характеристику злочинності. Крім вказаних елементів, криміналістичну характеристику незаконного обігу вогнепальної зброї доповнено слідами злочину, а також причинами та умовами, які могли сприяти вчиненню злочину.

Дослідники не включають в елементний склад криміналістичної характеристики незаконного обороту вогнепальної зброї такий елемент, як особистість потерпілого. На цей факт звертали увагу вчені, які підкреслювали відсутність потерпілого у традиційному розумінні як фізичної особи.

Криміналістична характеристика аналізованих злочинів включає елементи, типові як для незаконного обігу вогнепальної зброї, вчиненої традиційним способом, так і для незаконного обігу вогнепальної зброї, вчиненої з використанням мережі «Інтернет». Структура криміналістичної характеристики злочинів має складатися із тих елементів, які, по-перше, мають стосунок до механізму злочину; по-друге, відповідають методу формування приватних методик розслідування; по-третє, є криміналістично значущими.

До структури криміналістичної характеристики незаконної вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет» можуть входити такі елементи:

- спосіб скоєння злочину, який обумовлений використанням мережі «Інтернет» та визначає обстановку скоєння зазначеного злочину, а також безпосередньо впливає на механізм слідоутворення;
- характеристика особи злочинця, особливості якого полягають у певному соціальному статусі особи, яка здійснює продаж або купівлю вогнепальної зброї в мережі «Інтернет», наявній освіті, володінні спеціальними знаннями та навичками в галузі комп'ютерних технологій, оскільки вони відіграють вирішальну роль у визначенні предмета злочину та способу скоєння злочину аналізованої категорії злочинів;
- предмет злочину, інформація про який може дозволити припустити спосіб скоєння злочину, мета та мотив скоєного діяння, навіть особистість передбачуваного злочинця, оскільки індивідуальні особливості підозрюваної особи можуть

обумовлювати вибір конкретної моделі вогнепальної зброї та її ціну. Не менш важливим структурним елементом категорії злочинів, що розглядається, є обстановка вчинення незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет», яка утворюється функціонуванням інформаційно-комунікаційних систем і технологій, використовуваних у процесі скоєння злочинів, й у межах якої є всі зазначені елементи.

Механізм слідоутворення визначається виявленням цифрових слідів, таких як електронні повідомлення або записи транзакцій на серверах провайдерів послуг, за допомогою яких здійснювалася злочинна діяльність. Вказаний структурний елемент виражений у зв'язку зі способом скоєння злочину і навіть свідчить про деякі особисті якості злочинця.

Сутність криміналістичної характеристики, крім певних, специфічних окремого виду злочинів елементів, – у криміналістично значущих зв'язках з-поміж них. Виявлення цих взаємозв'язків становить, з одного боку, наукову проблему, з другого – цінність процесу розслідування, формуючи за допомогою детермінуючих зв'язків між елементами та його здатності відбивати ознаки доказової бази.

Вищевикладене дає змогу сформулювати визначення криміналістичної характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням Інтернету.

Криміналістична характеристика незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет» – це система, в якій відображено типові відомості про основні елементи незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет», до складу якої входять такі основні структурні елементи, як спосіб злочину, характеристика особи злочинця, предмет злочину та механізм слідоутворення.

Завдяки визначенню структури криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочинів доречно перейти до викладу криміналістично значимих особливостей окремих компонентів та відносин між ними – кореляційних зв'язків.

Можна зробити висновок, що криміналістична характеристика злочинів є особлива інформаційна модель, що включає основні типові описи певного різновиду злочину. Завдяки знанню криміналістичної характеристики злочинів, у тому числі незаконного обігу вогнепальної зброї з використанням мережі «Інтернет», можливо побудувати типові версії злочину.

Простежується виразна кореляція між традиційним способом скоєння виду злочинів, що розглядається, і незаконним обігом вогнепальної зброї, вчиненим з використанням Інтернету. Крім традиційних елементів криміналістичної характеристики незаконного обігу вогнепальної зброї, необхідно включити нові елементи, що відповідають специфіці такого виду вогнепальної зброї із задіянням мережі «Інтернет».

-
1. Галеотті М., Арутюнян А. Мир і розповсюдження зброї: російсько-українська війна і нелегальна торгівля зброєю. *Global initiative against transnational organized crime*. Geneva, 2023. 32 с.
 2. Кириченко О. В. Мережа Інтернет як засіб незаконного розповсюдження вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 75–79.
 3. Документування та розслідування фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, учинених із застосуванням новітніх технологій : науково-методичні рекомендації для підрозділів Національної поліції України. Харків : ХНУВС, 2022. 130 с.
 4. Кисельов І. О. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 598–602.
 5. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків : ХНУВС, 2018. 384 с.
 6. Щербаковський М. Г., Андрєєв Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї : монографія. Харків : ХНУВС, 2021. 192 с.
 7. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Волобоек А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2021. 308 с.
 8. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.
 9. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80/94-%D0%B2%D1%80>

І. Б. Газдайка-Василишин,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Д. О. Балобанова,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ЯК ОДИНИЦЯ (UNIT) ЙОГО ДИНАМІКИ

Абстрактне поняття динамізму, яке в тезаурусі вітчизняної науки кримінального права умовно стримується प्रति-лежним терміном «стабільність», доволі суперечливе. Можна спостерігати фактично сформоване бачення динамізму кримінально-правових норм у площині потреб: старі норми доцільно удосконалювати, а нові – інтегрувати в КК України в міру виникнення нових видів кримінальних правопорушень. Очевидно, що в обох випадках йдеться про стійкий розвиток системи кримінального права і водночас про стійкість системи відомих раніше складів кримінальних правопорушень.

Динаміка кримінального права сприймається саме як життєпис кримінального права, характеристика його станів і напрямів трансформацій у часі і просторі [1, с. 46]. Структура динаміки права представляється у вигляді сукупності компонентів: 1) логічний підмет (*unit*) – одиниця, тобто те, що змінюється або знаходиться в процесі; 2) часові відносини; 3) просторові відносини; 4) напрям.

Уваги потребує визначення логічного підмета в структурі тієї самої одиниці, без якої неможливо осмислити жоден динамічний стан. Одиниця може бути річчю; вона може бути певним динамічним станом, наприклад, процесом інтеграції, дезінтеграції, росту, дегенерації, поширення та ін. Але якась одиниця як логічний підмет, про зміну або модифікацію якої йдеться, повинна бути надана. Для характеристики динаміки кримінального права слід виділити таку цілу одиницю, якою і є кримінальне право.

Одиницею можна назвати кримінальне право в широкому його розумінні: і як галузі правової науки, і як галузі

законодавства. Така позиція цілком справедлива, адже об'єктивно йдеться про одне й те ж саме явище. В ідеалі, двоєдине розуміння кримінального права і повинно існувати – коли наука і практика застосування законодавства розвиваються пліч-о-пліч.

Утім, і науку кримінального права, і галузь права пронизують такі явища, які й виступають системоутворюючими компонентами одиниці кримінального права, – це: 1) кримінально-правова політика, яка «формулює основні задачі, принципи, напрями і цілі кримінально-правової дії на злочинність, а також засоби їх досягнення» [2, с. 10]; 2) кримінально-правова доктрина (як система поглядів, переконань, думок з приводу кримінально-правових норм та інститутів) та кримінальне законодавство (як сукупність загальнообов'язкових норм, що встановлюють «кримінальну протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння» (ч. 2 ст. 4 КК України). Необхідність дослідження в сукупності кримінально-правової доктрини і кримінального законодавства України обумовлена розбіжністю цих двох явищ, але при цьому тільки їх взаємозв'язок може адекватно відобразити рівень розвитку кримінального права (в широкому сенсі цього слова); 3) застосування кримінально-правових норм (правозастосовна діяльність) як «вид правозастосування, яке полягає у прийнятті органами досудового слідства, прокуратури та суду процесуальних актів, якими встановлюється відповідність ознак вчиненого діяння ознакам, закріпленим у відповідній кримінально-правовій нормі, та прийнятті рішення про примусове застосування до особи кримінально-правових наслідків, передбачених такою нормою» [3, с. 421]. Таке визначення правозастосовної діяльності розширено за рахунок вказівки не тільки про вирішення питання щодо кримінальної відповідальності та покарання особи, а з огляду на той факт, що в межах цієї діяльності може вирішуватися й питання про застосування «інших заходів кримінально-правового характеру», уточнене констатацією, що встановлення правомірності вчинків особи тягне за собою виключення кримінальної відповідальності тощо.

Незважаючи на те, що всі ці складові одиниці зазнають змін або перебувають у процесі взаємного впливу (руху

чи спокою), вони повинні розумітися як такі, що зберігають свою ідентичність протягом всього процесу, до якого залучені, – у взаємне доповнення і зв'язок кримінального права з різними реаліями його буття. Адже такою одиницею і є кримінальне право: наука і галузь права, а одиниця існує доти, доки зберігає свою тотожність чи ідентичність. Втрачаючи її, вона перестає існувати як дана одиниця.

Кримінально-правова політика як тактико-стратегічний компонент державної правової політики має важливу для кримінального права в цілому місію – саме нею визначаються офіційні напрями змін кримінального права. Саме ті парадигми, які обиралися кримінально-правовою політикою, підіймалися і підіймаються зараз «на гасла», виступають настановами кримінально-правової політики і, відповідно, стають реальними чи фіктивними напрямками розвитку кримінального права та правореалізації.

Слід погодитися з Н.А. Савіною, котра зазначає, що кримінально-правова політика (як і будь-яка правова політика) майже всіх без винятку держав світу в сучасних умовах інтерактивних відносин влади та суспільства, зазнає низки видозмін. Це спричинено тим, що попередні комунікації влади зі суспільством мали переважно односторонній характер: законодавець приймав певне рішення, правозастосовувач здійснював його безпосередню реалізацію, а суспільство виявлялося фактично мовчазним спостерігачем за тим, як право реалізовувалося щодо індивідуальних або колективних його членів. Відкрите суспільство не допускає однобокої комунікації: всі дії влади в інформаційно-цивілізованих державах мають «зворотний зв'язок» від суспільства [4, с. 180]. За відсутності ідеологізації кримінального права, кримінально-правова політика як вчення набуває для суспільства особливої цінності, повертаючи собі привілей керування динамікою кримінального права, визначення напрямів його розвитку в демократичному суспільстві.

В Україні сьогодні основний доробок вчення про кримінально-правову політику належить школі П. Л. Фріса. І, власне, на його думку, кримінально-правова політика – це «системоутворюючий елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка являє собою вироблену Українською

державою генеральну лінію, що визначає основні напрями, цілі і засоби впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики їх застосування, а також розробку й реалізацію заходів, направлених на попередження злочинів» [5, с. 393]. Важливо, що ідея генеральної лінії, а не обов'язкових стратегічних виписаних документів, визначається П. Л. Фрісом як основне змістове наповнення оболонки такої політики.

Видається, кримінально-правову політику слід трактувати як первинний рівень динаміки національного кримінального права, певну систему визначених цілей, напрямів і настанов щодо його розвитку, незалежно від того, закріплена вона в самостійних нормативних документах стратегічного характеру, чи ні.

Нині дослідники всіх сфер кримінально-правової політики вважають необхідною розробку пріоритетів такої політики для подальшого розвитку кримінального права на базі її настанов. П. Л. Фріс підкреслює, що первинною завжди є політика (у тому числі кримінально-правова), що визначає зміст, напрями, методи та ін. конкретного інструментарію її реалізації. Саме кримінальне право є інструментом, за допомогою якого реалізується кримінально-правова політика, досягаються її цілі [6, с. 115].

Під кримінальною політикою розуміється не тільки вся діяльність щодо організації й реалізації заходів з протидії злочинності, а головню законодавчо визначена й виконувана державною владою генеральна лінія в кримінально-правовій сфері, тобто адекватні наявним у суспільстві потребам основні напрями, пріоритети, найважливіші завдання, шляхи й засоби здійснення кримінально-правового регулювання. Зміст кримінальної політики значною мірою становить також здійснення комплексу соціально-економічних і ідеологічних заходів, покликаних впливати на причини злочинності й у такий спосіб сприяти її зменшенню.

На сучасному етапі кримінально-правова політика України перебуває в кульмінаційному моменті, коли підготовка проєкту нового Кримінального кодексу є довгоочікуваною спробою остаточно відійти від попередньої парадигми «пострадянського»

кримінального права як засобу боротьби зі злочинністю і перевести його у якість галузі права, що намагається протидіяти найбільш небезпечним проявам людської поведінки.

Законотворчість є другим і найбільш демонстративним рівнем динаміки кримінального права. Сучасний стан законотворчості потребує дослідження змін, оскільки кількість та якість прийнятих кримінальних законів безпосередньо змінює кримінальне право і, звичайно, переноситься на рівень правореалізації.

Перша, найочевидніша проблема полягає в кількості змін, що вносяться до КК України. Окремі кримінально-правові норми за час їх існування з моменту прийняття КК України 5 квітня 2001 р. й дотепер змінювалися вже декілька разів, інколи з інтервалом менш ніж в один рік. Бували дні, коли приймалося кілька законів стосовно КК, або такі зміни відбувалися день у день поспіль. Цей процес триває, оскільки зберігається підхід законодавця до кримінального закону як до засобу вирішення усіх проблем в державі, майже кожний «негаразд» викликає бажання «поборотися» з ним за допомогою посилення (переважно), а інколи (дуже рідко) пом'якшення кримінальної репресії.

З моменту прийняття КК 2001 р. й по квітень 2024 р. було прийнято 258 законів та 7 рішень КСУ, котрими вносилися зміни та доповнення до КК, і такий процес триває, керований політичною доцільністю та переконаннями законотворців, які не завжди мають уяву про дію кримінального права.

Іншою проблемою, пов'язаною з численністю змін, які вносяться до Кримінального кодексу України, є їх хаотичність та безсистемність. Протягом існування КК кількість змін до нього мала безсистемний, нелінійний характер і відбувалася з певною періодичністю спадів та підйомів (але ніколи не була нульовою!).

За понад двадцять років до кожного розділу Особливої частини КК вносилися зміни, до деяких – неодноразово. Пов'язано це як з дійсною необхідністю встановлення більшої відповідності законодавства кримінологічним реаліям, так і з прагненням законодавця вирішити певні «особливі» проблеми в різних сферах суспільного та державного життя за допомогою кримінального закону.

Нами неодноразово робився висновок, що сучасний процес кримінальної законотворчості в Україні характеризується певними особливостями, тісно пов'язаними між собою: 1) надмірною та необґрунтованою кількістю змін, що вносяться до КК України; 2) безсистемністю та хаотичністю зазначених змін; 3) неузгодженістю змін і взагалі тексту КК України з іншими нормативно-правовими актами, які повинні утворювати єдину систему; 4) наявністю міжнародно-правових зобов'язань України, що викликає необхідність імплементувати відповідні положення у законодавство України, але цей процес відбувається без врахування єдності кримінального законодавства, теорії кримінального права та практики їх застосування; 5) тенденцією до загального посилення кримінально-правової охорони безпеки особистості, яка знайшла своє вираження у створенні майже кожного року нових складів кримінальних правопорушень та підвищенні рівня відповідальності за їх вчинення; 6) впровадженням інститутів, нових для законодавства, але не для науки кримінального права (кримінальні проступки, спеціальна конфіскація, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб та ін.) [1, с. 169].

Науку кримінального права визначають переважно як систему знань у вигляді ідей, концепцій, теорій, учень і поглядів про злочин і покарання (останнім часом слід говорити не тільки про злочини, а й про проступки, не тільки про покарання, а про інші заходи кримінально-правового характеру тощо – Д. Б.), про кримінальний закон і кримінальну відповідальність, кримінально-правові норми, юридичні конструкції та інститути, їх соціальну обумовленість і ефективність, принципи, закономірності та тенденції розвитку кримінального права, а також про теоретичне осмислення законотворчої і правозастосовної діяльності у сфері кримінального права [7, с. 7]. Завданням науки кримінального права називають насамперед оцінку стану законодавства та правозастосовної практики, попередження їх від необґрунтованих дій, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавчих і правозастосовних заходів протидії злочинності [8, с. 29]; крім того: визначення необхідності розробки фундаментальних проблем кримінально-правової теорії; вивчення зарубіжного

досвіду протидії злочинності; правової пропаганди з метою підвищення правосвідомості населення; видання навчальної, методичної й наукової літератури для забезпечення юридичної освіти в країні тощо.

У практиці вирішення публічно-правових спорів, до яких можна віднести й справи, що виникають у зв'язку з вчиненням особами кримінальних правопорушень, актуальним залишається питання застосування критерію «якість закону». Поняття «якість закону», як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону, передусім ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 3 Конституції України, де зазначається, що головним обов'язком держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини; а забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод. У ст. 129 Конституції України міститься вимога стосовно того, що «суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права». Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 8 Основного Закону, в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Безперечно, дотримання принципу верховенства права можливе лише за умови застосування судами під час розгляду та вирішення справ законодавчого акта, який відповідає критерію якості закону. Однак у практиці трапляються непоодинокі випадки, коли закон не повною мірою відповідає таким критеріям. На це неодноразово зверталася увага й в межах досліджень кримінального закону. І головню це пов'язано з недотриманням законодавцем вимог теорії криміналізації, які в подальшому справляють значний вплив на правореалізацію.

Якість законів, прийнятих законодавчими органами (зокрема, досконалість написання проєктів законів або чіткість у змісті законів, а також відсутність порушень процесуальних правил), належить до числа зовнішніх показників, від яких залежить якість судового рішення, про що зазначено у п. 11 та 75 Висновку № 11 (2008) Консультативної Ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень.

Поза тим, Венеційська Комісія виходить з того, що перешкоди для дієвого виконання приписів актів права можуть

виникати не лише внаслідок незаконної чи недбалої дії з боку органів влади, а й через те, що якість законодавства унеможливорює таке виконання. Тому надзвичайно важливим є те, щоб ще до ухвалення приписів актів права було здійснено їх оцінювання на предмет можливості їх практичного виконання, а також щоб мала місце перевірка вже після їх ухвалення на предмет того, чи їх може бути застосовано або ж чи їх застосовано в дієвий спосіб.

У рішеннях ЄСПЛ сформувалася стала практика щодо визначення відповідних критеріїв. Так, ЄСПЛ у справі «Shchokin v. Ukraine» (п. 50–56) зазначив, зокрема, що верховенство права, один із основоположних принципів демократичного суспільства, притаманний усім статтям Конвенції; відсутність в національному законодавстві необхідної чіткості та точності, які передбачали можливість різного тлумачення, порушує вимогу якості закону, передбачену Конвенцією, та не забезпечує адекватний захист від свавільного втручання публічних органів державної влади у майнові права заявника [9].

Так само уніфіковано ЄСПЛ інтерпретував «якість законодавства» і в іншому своєму рішенні, а саме у справі «Serkov v. Ukraine» (п. 51): якість законодавства – доступна для зацікавлених осіб, чітка і передбачувана у застосуванні; відсутність необхідної передбачуваності та чіткості національного законодавства з важливого питання, що призводило до його суперечливого тлумачення судом, стала причиною порушення вимог положень Конвенції щодо якості закону [10]. Крім того, у справі «Novik v. Ukraine» (п. 19) ЄСПЛ зробив висновок, що надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога «якості закону» у розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції означає, що закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для убезпечення від будь-якого ризику свавілля [11].

Унормоване правозастосування самостійно змінюватися не може, і його зміни, хоча і з певним проміжком часу, виступають як демонстратори ефективності реалізації кримінально-правової політики та продукту законотворчості, або маркерами – де саме потребується втручання кримінально-правової політики та законотворчості. Водночас воно є рівнем

кримінального права, на якому повною мірою демонстративно відбивається загальна динаміка.

Ефективними рішеннями на правозастосовному рівні кримінально-правового регулювання необхідно вважати ті, які прийняті відповідно до чинного законодавства та вимагають здійснення соціальних витрат, що відповідають небезпечності конкретного вчиненого злочину [12, с. 197–198].

Зміни кримінально-правової політики, законотворчості та правореалізації пов'язані між собою, але не завжди позитивний розвиток кримінально-правової політики благотворно відображається на рівні законодавства, адже певні ініціативи політики можуть очікувати на реалізацію в законодавстві довгі роки.

Аналогічно, неефективна реалізація ініціатив законодавцем або невідповідність такої ініціативи міжнародним чи соціальним очікуванням, зрештою, може призводити до нехтування або навіть агресії з боку суспільства щодо дотримання таких норм, а нерідко їх просто не можуть реалізувати безпосередні правозастосовувачі.

-
1. Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права: доктринальні положення : монографія. Одеса : Фенікс, 2020. 358 с.
 2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 35 с.
 3. Навроцький В. О. Застосування в Україні кримінально-правових норм. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи : монографія. Київ : ВАІТЕ, 2015. 688 с.
 4. Савінова Н. А. Кримінально-правова політика та довіра: пошук підвищення ефективності з позицій рівноваги Неша. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18–19 жовтня 2018 р.). Харків, 2018. С. 180–184.
 5. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія. Київ : Атіка, 2005. 429 с.
 6. Фріс П. Л. Проблеми глобалізації і міжнародна кримінально-правова політика. *Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12–13 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 112–116.
 7. Панов М. І. Системний підхід у дослідженні науки кримінального права та її міждисциплінарних зв'язків. *Наука кримінального права*

в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9–10 жовтня 2014 р.). Харків, 2014. С. 7–13.

8. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 711 с.
9. Shchokin v. Ukraine, application no. 23759/03, 37943/06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text (дата звернення : 01.05.2024).
10. Serkov v. Ukraine, application no. 39766/05. URL: <http://kmp.ua/uk/documents/foreign-experience/judgment-in-case-of-serkov-v-ukraine/> (дата звернення : 01.05.2024).
11. Novik v. Ukraine, application no. 48068/06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_442#Text (дата звернення : 01.05.2024).
12. Карчевський М. В., Арланова О. Д. «Як дізнатися, чи працює право?», або Кримінально-правове регулювання в контексті даних офіційної статистики. *Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали)*. Харків, 2020. 212 с.

І. В. Гловюк,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

**ДЕПОНУВАННЯ ПОКАЗАНЬ МАЛОЛІТНЬОЇ
ПОТЕРПІЛОЇ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ
ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ
НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ:
АНАЛІЗ ПОСТАНОВИ ККС ВС**

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротська конвенція) передбачає важливі правила стосовно використання показань дитини: кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування жертви та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами її національного законодавства. Такий механізм закладений у КПК України (ст. 225, ч. 11 ст. 165) та у Порядку реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів

правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність (затвердженому Наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України 1 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187).

Зокрема, у Порядку реалізації пілотного проєкту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність вказано на необхідність: застосовувати відеофіксацію під час проведення слідчих дій за участю неповнолітнього (потерпілого, підозрюваного) за його згодою; забезпечення допиту неповнолітнього під час досудового розслідування у судовому засіданні слідчим суддею у порядку, передбаченому ст. 225 та ч. 11 ст. 615 КПК України; недопущення надання показань неповнолітніми (свідками та потерпілими) у присутності підозрюваного / обвинуваченого; обґрунтування клопотання про допит неповнолітньої особи (потерпілого, свідка) у порядку ст. 225 КПК України, з урахуванням рекомендацій психолога за результатами роботи з нею та психологічних особливостей особи; допускати перехресний допит за участю неповнолітнього потерпілого в суді лише у виняткових випадках, коли вичерпано всі інші способи встановлення істини за участю психолога.

Аналіз цих механізмів у доктрині вже проводився [1–6], тому важливо звернути увагу на новітню судову практику ВС з цього питання.

Зокрема, у постанові ККС ВС від 13 березня 2024 року сторона захисту як аргумент незаконності та необґрунтованості вироку за ч. 4 ст. 152, ч. 2 ст. 155, ч. 2 ст. 156 КК України наводила те, що вона була відсутня при допиті у порядку ст. 225 КПК України, а надалі була позбавлена права на перехресний допит, бо потерпіла у суді не допитувалася [7]. Особливого характеру цій ситуації надає те, що на момент допиту за ст. 225 КПК України нікого не було повідомлено про підозру, а отже, жодного порушення ст. 225 КПК України – не було. Утім, згідно з ч. 4 ст. 225 КПК України, суд під час судового розгляду має право допитати особу, яка допитувалася відповідно до правил цієї статті, зокрема у випадках, якщо такий допит проведений за відсутності сторони захисту. У цьому кримінальному

провадженні така процесуальна можливість реалізована не була, оскільки показання були оголошені в судовому засіданні.

Попри все ККС ВС не визнав порушення, зазначивши таке: «в судовому засіданні 20 квітня 2023 року на етапі визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження (ст. 349 КПК) прокурор запропонував встановити такий порядок дослідження доказів, а саме допитати свідків, дослідити письмові докази, зокрема відеозапис, на якому зафіксовані показання, надані потерпілою слідчому судді в порядку, передбаченому ст. 225 КПК, допитати обвинуваченого та перейти до судових дебатів. Сторона захисту не заперечила проти такого порядку дослідження доказів, а також не заявила про необхідність визначення іншого обсягу доказів, які треба дослідити, зокрема щодо проведення допиту потерпілої (яка, до того ж, брала участь у судових засіданнях безпосередньо).

Місцевий суд у судовому засіданні під час дослідження доказів відтворив відеозапис надання потерпілою показань слідчому судді. Після його прослуховування сторона захисту не ставила під сумнів їх достовірність і не заявляла клопотання про здійснення безпосереднього допиту потерпілої в судовому засіданні.

Верховний Суд звертає увагу на те, що демонстрація в судовому засіданні відеозапису допиту потерпілої надавала стороні захисту можливість висловити свої контраргументи не тільки щодо змісту показань малолітньої потерпілої, а й щодо обставин їх надання (зокрема, стосовно того, чи давала потерпіла показання добровільно або не добровільно, вільно або не вільно, чи мали місце навідні запитання, наскільки активно або пасивно поводитися учасники слідчої дії під час цієї дії тощо). Однак, як зазначалося вище, захист не висловлював жодних заперечень і зауважень ні щодо порядку проведення допиту, ні щодо відомостей, повідомлених потерпілою.

Також Суд зважає і на те, що сторона захисту ознайомлювалася з матеріалами кримінального провадження в ході досудового розслідування, зокрема з відеозаписом допиту потерпілої, а також з іншими письмовими доказами. Тому захисник і засуджений могли побудувати відповідну лінію захисту та заявити відповідні контраргументи проти цих доказів, чого вони не зробили» [7].

Якщо згадати про підходи ЄСПЛ, то він роз'яснив принципи, які слід застосовувати, коли свідок не відвідує публічне судове слухання: (i) чи існувала вагома причина для допустимості доказів відсутнього свідка; (ii) коли свідок не був допитаний на жодній попередній стадії провадження, допустимість прийняття заяв свідка замість надання свідчень під час судового засідання має бути крайнім заходом; (iii) прийняття в якості доказів заяви відсутніх свідків призводить до потенційного негативного наслідку для підсудного; (iv) згідно з «виключним чи вирішальним правилом», якщо засудження обвинуваченого ґрунтується виключно або головним чином на доказах, наданих свідками, яких обвинувачений не може допитати на будь-якій стадії провадження, його права на захист необґрунтовано обмежуються; (v) однак, оскільки стаття 6 § 3 Конвенції повинна тлумачитися при вивченні справедливості судового провадження в цілому, виключне чи вирішальне правило не слід застосовувати у негнучкий спосіб; (vi) питання в кожному конкретному випадку полягає в тому, чи існують достатні урівноважуючі фактори, включаючи заходи, що дозволяють здійснити справедливу та належну оцінку достовірності цих доказів. Це дозволило б ґрунтувати вирок на таких доказах, лише якщо вони є достатньо надійними, враховуючи їхню важливість у справі [8, с. 95].

Якщо проаналізувати цю постанову ККС ВС, то очевидно, що аналізувалася якраз наявність достатніх урівноважуючих факторів. Такими факторами були визнані:

- відсутність клопотання про допит потерпілої (при тому що вона брала участь у судових засіданнях);
- відтворення відеозапису надання потерпілою показань слідчому судді та відсутність заперечення їх достовірності стороною захисту;
- можливість для сторони захисту висловитись щодо поведінки потерпілої під час допиту слідчим суддею;
- ознайомлення з відеозаписом при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження.

Ці фактори дійсно можна визнати урівноважуючими, хоча вони й потребують певної активності від сторони захисту.

ККС ВС окремо не зупинився на оцінці вагомості причин неяви, хоча це можна було б обґрунтувати через вік

потерпілої, її вразливість, специфіку кримінальних правопорушень, які завдали дитині беззаперечної травми. Це було важливо, бо потерпіла була у судових засіданнях особисто.

Якщо ж звернутися до інших позицій ЄСПЛ у таких ситуаціях, то аспект «засудження обвинуваченого ґрунтується виключно або головним чином на доказах, наданих свідками, яких обвинувачений не може допитати на будь-якій стадії провадження» [8, с. 95], висвітлений у постанові ККС ВС не був. Це можна пояснити, з одного боку, формулюваннями ч. 1 ст. 433 КПК України – суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин і не має права досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в оскарженому судовому рішенні, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, з іншого боку – межами вимог скарги, адже ставилося питання про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність та невідповідність призначеного покарання тяжкості вчиненого кримінального правопорушення й особі засудженого через суворість.

Отже, у досліджуваній постанові ККС ВС міститься частковий аналіз принципів ЄСПЛ щодо допустимості показань відсутнього свідка, яким, в силу автономного тлумачення цього терміна у практиці ЄСПЛ, є потерпілий. Аналіз торкається урівноважуючих факторів у контексті можливостей сторони захисту за відсутності реалізації права на перехресний допит. Утім, зважаючи на те, що потерпіла брала участь у судовому провадженні, важливо було б також проаналізувати вагомість (поважність) причин, з яких вона не допитувалась в суді, адже показання депонувалися тоді, коли ще у кримінальному провадженні особа не була повідомлена про підозру.

-
1. Гловюк І. В. Дослідження показань дитини в суді в умовах воєнного стану: нові можливості та старі проблеми. Закарпатські правові читання. *Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф.

- (м. Ужгород, 27 квітня 2023 р.). Ч. І. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 302–306.
2. Гловюк І. Пілотний проєкт щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/pilotnii-projekt-shhodo-implementaciyimiznarodnix-standartiv-pravosuddiadruznyogo-do-ditini>.
 3. Завтур В. А. Допити в порядку ч.11 ст. 615 КПК України та депонування показань: питання кореляції правових процедур. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 21 жовтня 2022 р.) / упоряд. : Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 147–152
 4. Зінковський І. П. Трансформація отримання вербальної інформації від особи у кримінальному провадженні під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 514–515. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.8911>
 5. Зінковський І. П. Новелізація доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих та свідків. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 530–536. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.92>
 6. Яскорський М. О. Проблеми реалізації права на захист у контексті використання показань свідка, потерпілого, підозрюваного як доказів у суді у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 661–665. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/158>
 7. Постанова ККС ВС від 13 березня 2024 року, справа № 562/1192/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117721690>
 8. Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Оновлено 31 грудня 2019 року. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_UKR

О. І. Колич,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загально-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

А. Д. Ваврух,
*здобувач вищої освіти Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Період дії воєнного стану є особливо складним для України і пов'язаний з обмеженням низки прав людини, а також з ускладненням реалізації тих прав, на які прямих обмежень не накладено. Права людини виступають ключовим фактором для розвитку усіх сфер життя суспільства, а насамперед соціальної, економічної та політичної, тож проблема їх забезпечення є одним із пріоритетних напрямів державо- та правотворчих процесів в умовах зовнішньої загрози. Права та свободи людини вважаються основною природно-правовою та конституційною цінністю, незважаючи на мінливість цієї категорії та її динамічність протягом історичного розвитку та формування суспільства, на її зв'язок зі соціально-економічними процесами у державі, оскільки вони виступають принциповим фактором розвитку суспільства. Система прав людини розвивається та перебуває у постійному взаємозв'язку із державо- та правотворчими процесами, тому, враховуючи складну ситуацію, продиктовану умовами воєнного стану, дослідження особливостей реалізації економічних прав людини набуває особливої актуальності.

Нині Україна переживає один із найважчих періодів соціального та економічного розвитку, спричиненого збройною агресією, що акцентувало увагу на необхідності поглибленого дослідження та вдосконалення правового регулювання у сфері соціально-економічних прав людини і громадянина. Питання правового забезпечення та реалізації цієї категорії прав залишаються відкритими для подальших наукових розробок, оскільки виступають цінністю, яка є невіддільною від сучасного соціуму. Як слушно зазначають А. Моца, В. Моца,

під час озброєного конфлікту пріоритетність дотримання прав людини вважаються не лише свідченням досягнення високого рівня демократії у державі, ступеня розвиненості суспільства, а й індикатором визнання громадян найвищою соціальною цінністю, національним пріоритетом [5]. М. Корнієнко зазначає, що права людини є тим засобом, що обмежують публічну владу, запобігаючи її свавіллю [2, с. 27]. Доречно погодитися із таким твердженням, оскільки права людини є невід'ємною складовою демократичного суспільства, яке у зв'язку з воєнним станом не може нівелювати основні права та свободи, відмовитися від них, анулювати чи призупинити.

Конституція України визначає, що найвищою цінністю в країні є людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека. Права громадян та їх гарантії відображають сутність, функціональні обов'язки та стратегічний напрям діяльності держави. Як учасник соціально-економічних відносин, держава не лише повинна виконувати певні функції, а й нести відповідальність перед людьми за свою діяльність. Отже, утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, надто в умовах воєнного стану [1]. Крім того, у Конституції України містяться окремі положення, які визначають особливості реалізації прав людини в умовах воєнного стану. Ці приписи викладені в Розділі II Основного Закону. Слід додати, що тут не йдеться про приписи, які містяться в інших розділах Конституції України, з огляду на той факт, що норми інших конституційно-правових інститутів як складових системи конституційного права переважно визначають процедурні та інституційні аспекти запровадження воєнного стану.

На думку Н. Морської, під час війни потрібно розглядати два виміри існуючої ситуації: зовнішній та внутрішній [4, с. 105].

Внутрішній вимір стосується реакції самої держави на збройну агресію та загрозу національній безпеці. Це включає бажання захистити своїх громадян та можливість чітких, скоординованих дій і маневреної протидії ворогам. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає зміст правового режиму воєнного стану, в тому числі регулює гарантії прав і свобод людини під час війни [9].

Зовнішній вимір стосується порушень з боку авторитарної держави-агресора проти незалежності України, її європейського цивілізаційного вибору, фундаментальних демократичних цінностей, прав і свобод. Це сфера застосування норм міжнародного гуманітарного права, мета якого – захистити цивільне населення від наслідків збройного конфлікту та тих, хто більше не бере участь у бойових діях [3].

Указ Президента України про введення воєнного стану чітко наводить вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини, які тимчасово обмежуються у зв'язку з воєнним станом, а також строк дії цих обмежень. Зокрема, в Указі зазначено, що на період дії воєнного стану можуть бути обмежені конституційні права і свободи, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [7].

Під час воєнного стану можуть бути обмежені фізичні права особи, наприклад, на свободу пересування, вільний вибір місця проживання та право вільно залишати територію України, які гарантовані статтею 33 Конституції України. Право особи на свободу пересування належить до особистих або громадянських прав, які визначають свободу людини у сфері приватного життя та її юридичний захист від будь-якого втручання. Вказане право є можливістю індивіда, яка надається й охороняється державою, вільно пересуватися на власний розсуд [6, с. 107]. Обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання можуть запроваджуватися відповідно до статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9], яка містить положення про зміст заходів правового режиму воєнного стану. Ця стаття надає право військово-му командуванню разом з органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування, а якщо це неможливо – самостійно, запроваджувати та здійснювати такі заходи:

- встановлювати комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та інших громадських місцях без спеціальних перепусток і посвідчень), а також запроваджувати спеціальний режим світломаскування;
- встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

- забороняти призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання без відома військового командування.

Щодо права приватної власності, відповідно до частини 1 статті 64 Конституції України, конституційні права не можуть бути обмежені [1]. У частині 2 перелічені права, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Реалізація права власності може обмежуватися законом, і ці обмеження чітко не визначені. За умов воєнного стану це право може бути навіть скасоване державою. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», військове командування разом з органами влади має право:

- вилучати для тимчасового використання у цілях оборони майно різних форм власності, включно з транспортом, спорудами, обладнанням тощо;

- використовувати потужності та трудові ресурси підприємств і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режими роботи та умови праці;

- у разі невиконання вимог правового режиму воєнного стану вилучати майно у підприємств і організацій незалежно від форми власності.

Варто зазначити, що законодавство передбачає компенсацію за вилучення майна, а також повернення майна у випадку, якщо воно збереглося після використання під час воєнного стану. Однак гарантія відшкодування вартості майна суттєво не змінює реальної ситуації.

Іншими словами, хоча закон і обіцяє компенсувати вартість вилученого майна та повернути його, якщо воно буде цілим після використання в період війни, ця гарантія не робить ситуацію набагато кращою для власників майна, оскільки на практиці майно може бути пошкоджене або знищене, а виплати компенсації можуть бути проблематичними в умовах воєнного часу. Отже, у період воєнного стану право власності може суттєво обмежуватися задля забезпечення оборони держави.

Право на працю слід розглядати як природне, невід'ємне соціально-економічне право кожної людини, за допомогою якого вона задовольняє власні потреби, потреби своєї сім'ї, а також потреби держави й суспільства.

Вперше право на працю у сучасному розумінні було визначено у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права та Європейській соціальній хартії (переглянутій). Нині це право слід розглядати як обов'язок держави забезпечувати умови та порядок, за яких особа відповідно до міжнародних вимог зможе реалізувати своє фундаментальне право працювати. Право на працю виступає основним трудовим правом, від якого походять усі інші права у цій сфері.

Право на працю є невід'ємним правом людини, яке держава зобов'язана гарантувати відповідно до міжнародних стандартів, створюючи належні умови для реалізації цього права. Воно є базовим трудовим правом, з якого випливають інші права у сфері праці.

Під час війни в Україні російські окупанти грубо порушують права людини. Це призвело до значного зростання кількості індивідуальних скарг українських громадян проти Росії до Європейського суду з прав людини. Станом на кінець літа 2022 року було зареєстровано близько 9000 таких звернень. Підставами для них були вбивства, зникнення безвісти, полон цивільних, катування, втрата житла через бойові дії, насильницьке розлучення сімей, обмеження пересування з окупованих територій, знищення майна, порушення права на освіту рідною українською мовою за українськими програмами відповідно до законодавства України (згідно зі ст. 7 Закону України «Про освіту», мовою освітнього процесу є державна мова, а спираючись на ст. 10 Конституції України, державною мовою є українська мова) [1; 8]. Однак Росія як держава-агресор ігнорує норми міжнародного права.

Також особливої уваги заслуговує проблема обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. Зокрема, поширення інформації щодо діяльності органів системи правосуддя, органів державної влади та їхніх посадових осіб може мати наслідком загрозу їх життю та здоров'ю та становити загрозу національній безпеці. Хоча Законом України «Про правовий режим воєнного стану» не передбачено прямих заборон щодо оприлюднення публічної інформації, в умовах воєнного стану необхідно дотримуватися балансу між суспільними інтересами та інтересами конкретної особи.

З одного боку, в період дії воєнного стану посадові особи як розпорядники інформації обмежені додатковими обов'язками нерозголошення такої інформації, якщо це може спричинити загрозу життю чи здоров'ю громадян або небезпеку для суверенітету держави. З іншого боку, забезпечення права людини на інформацію виступає одним із обов'язків демократичної держави. Недоліком сучасного законодавства слід вважати відсутність законодавчо визначеного переліку публічної інформації, право на доступ до якої обмежується в умовах воєнного стану. Тому виникає ситуація, коли розпорядник такої інформації, з одного боку, розголошує її на власний розсуд, а з іншого – поширення такої інформації може завдати шкоди інтересам суспільства чи окремої особи.

Отже, аналіз проблем реалізації прав людини і громадянина в Україні під час воєнного стану засвідчив таке:

1. Воєнний стан сам по собі не є підставою для порушення прав людини.

2. Законодавча влада намагається оперативно реагувати на потреби суспільства в умовах війни, приймаючи, змінюючи та доповнюючи закони відповідно до стандартів ЄС.

3. Закони, що приймаються під час воєнного стану, мають враховувати потреби українського суспільства у якісному законодавстві.

4. Це законодавство має надавати можливість швидко і доступно реалізовувати ті права, які гарантовані Конституцією України та ратифікованими міжнародними документами.

Іншими словами, незважаючи на воєнний стан, український парламент працює для забезпечення прав громадян, приводячи законодавство у відповідність до стандартів ЄС та потреб суспільства в умовах війни.

-
1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
 2. Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Проблеми становлення правової демократичної держави*. 2022. № 1–2. С.27–31.
 3. Міжнародне гуманітарне право. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/rubric/mizhnarodne-gumanitarne-pravo>.

4. Морська Н. Л. Російсько-українська війна: право, безпека, світ. *Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 357 с.
5. Моца А. А., Моца В. В. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022. № 4(22). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1480>
6. Опанасюк Н. А. Право людини на свободу пересування як суб'єктивне право на туризм. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 12. С. 102–110.
7. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 р. № 1647-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 28. Ст. 224.

Розділ 2

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПРОПОЗИЦІЇ

**Львівського державного університету внутрішніх
справ щодо внесення змін і доповнень до проєкту
Кримінального кодексу України
(порівняльна таблиця станом на 16.02.2024)**

Зміст положення (статті, норми) проєкту акта	Пропозиції та зауваження	Обґрунтування доцільності внесення змін
Загальні зауваження до проєкту КК	Надмірна криміналі- зація	В чинному КК містить- ся близько 300 статей в Особливій частині (вик- лючно статті, в яких передбачені певні право- порушення), а в проєкті – вже майже 500 статей
Загальні зауваження до проєкту КК	Необхідність комуні- кації з майбутніми правозастосувачами	Концепції та ідеї, за- кладені розробниками, можуть не отримати підтримки на правоза- стосовному рівні через брак професійної ко- мунікації. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання сис- темної роботи з майбут- німи «користувачами» нового КК. Запропоно- вана розробниками складність викладення кримінально-правових норм актуалізує проб- лему готовності пра- воохоронних органів, прокуратури та судів до застосування ново- го законодавства. Не- обхідною є розгалужена система підвищення кваліфікації, заснована на моніторингу складно- щів застосування нового законодавства.

Зауваження до структури проєкту КК	Відсутність окремої книги про кримінальні проступки	Робоча група відійшла від власної Концепції реформування кримінального законодавства України, яка була презентована восени 2019 р., та відмовилась від ідеї створення окремої «книги» про кримінальні проступки. Наразі кримінальні проступки передбачаються в самостійних підрозділах після злочинів. Видається, що для кримінальних проступків доцільно було б все-таки передбачити окрему «книгу», оскільки є певні особливості застосування положень щодо них (наприклад, стягнення замість покарань, відсутність судимості тощо). Положення Загальної частини можуть застосовуватися ті ж самі, що й до злочинів, а у разі їх відмінності про це може бути зроблено застереження.
Стаття 3.2.5. Санкції за злочини 1. За злочин залежно від ступеня його тяжкості встановлюються такі основні покарання: 1) злочин 1 ступеня тяжкості – штраф у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 3 місяців до 2 років; 2) злочин 2 ступеня тяжкості – штраф у розмірі від 500 до 1000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 2 до 3 років;	10 видів санкцій не сприятимуть індивідуалізації покарання	Аналіз санкцій статей Особливої частини КК України вимагає звернути увагу ще на одну проблему. Наразі нараховується понад 450 різних за змістом санкцій. Такий спектр доречно вважати надлишковим. Водночас запропонована Робочою групою концепція з 10 видів санкцій також не може сприйматися беззастережно. «Кримінальний кодекс втраченого різновиду», замість очікуваного системного

3) злочин 3 ступеня тяжкості – штраф у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 3 до 4 років; 4) злочин 4 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 4 до 6 років; 5) злочин 5 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 6 до 8 років; 6) злочин 6 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 8 до 10 років; 7) злочин 7 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 10 до 15 років; 8) злочин 8 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 15 до 20 років або довічне ув'язнення; 9) злочин 9 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 20 до 30 років або довічне ув'язнення.		позитивного впливу на правозастосування та законотворчу роботу, може стати прокрустовим ложем індивідуалізації покарань, не сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правового регулювання. Сучасні тенденції організації соціальної взаємодії свідчать про її постійну індивідуалізацію. Психологи наполягають на необхідності врахування якомога більшої кількості індивідуальних особливостей для ефективної колективної роботи; педагоги досліджують адаптивні технології; медицина на межі винаходу доступних персональних (таких, що залежать від ДНК конкретної людини) ліків; соціальні мережі, пошукові та відеосервіси організовані саме за принципом індивідуалізації контенту, який надається користувачам. Чи може розвиток правового регулювання взагалі та кримінально-правового зокрема відбуватися у діаметрально іншому напрямі? У проєкті КК пропонується відмовитися від розгалуженої системи санкцій на користь чітко організованої ступеневої системи. Замість кількох сотень видів санкцій, наявних у чинному законодавстві, пропонується до десяти. Зрозуміло, що інший бік проблеми – розбалансованість та несправедливість
2. За злочин 9 ступеня тяжкості, який є злочином геноциду, злочином агресії, злочином проти людяності або воєнним злочином (розділи 11.1–11.4 цього Кодексу), встановлюється основні покарання у виді ув'язнення на строк від 16 до 30 років або довічного ув'язнення. 3. За умисний злочин, вчинений з корисливого мотиву, або пов'язаний з корупцією, або яким спричинено значну чи тяжку майнову шкоду, штраф як додаткове покарання встановлюється у розмірі:		

1) за злочин 1 ступеня тяжкості – від 50 до 200 розрахункових одиниць; 2) за злочин 2 ступеня тяжкості – від 200 до 300 розрахункових одиниць; 3) за злочин 3 ступеня тяжкості – від 300 до 400 розрахункових одиниць; 4) за злочин 4 ступеня тяжкості – від 400 до 500 розрахункових одиниць; 5) за злочин 5 ступеня тяжкості – від 500 до 750 розрахункових одиниць; 6) за злочин 6 ступеня тяжкості – від 750 до 1000 розрахункових одиниць; 7) за злочин 7 ступеня тяжкості – від 1000 до 1500 розрахункових одиниць; 8) за злочин 8 ступеня тяжкості – від 1500 до 2000 розрахункових одиниць; 9) за злочин 9 ступеня тяжкості – від 2000 до 2500 розрахункових одиниць. 4. За корупційний злочин штраф як додаткове покарання встановлюється у трикратному розмірі вартості предмета хабаря чи неправомірної вигоди або розміру спричиненої майнової шкоди. 5. Санкції за злочини, вчинені неповнолітніми особами, встановлено статтею 3.10.1 цього Кодексу.		санкцій, але чи не є запропоноване розв'язання надмірним спрощенням? <i>Видається, що реалізація законодавчих пропозицій ускладнить індивідуалізацію кримінально-правового регулювання.</i> Порушена проблема могла би бути вирішена в інший спосіб: наприклад, шляхом запровадження комплексу правових, організаційних та технічних заходів, які б унеможливили прийняття незбалансованих законодавчих рішень, спірних правозастосовних актів та не обмежували можливостей індивідуалізації.
---	--	--

Загальні зауваження до розділу 3.10 «Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх та молодих осіб»	Недоцільно об'єднувати в один розділ особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб і молодих осіб	1. Відповідно до проекту КК України, у розділі 1.4 Глосарій: «28) молода особа – особа, яка досягла 18-річного віку, але не досягла 21-річного віку». Водночас у Законі України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX молоддю є молоді особи віком від 14 до 35 років. Як видається, недоцільно об'єднувати в один розділ особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб і молодих осіб, адже поведінка дітей відрізняється низкою особливостей: недостатністю життєвого досвіду і пов'язаним із цим низьким рівнем самокритичності, відсутністю всебічної оцінки життєвих обставин, підвищеною емоційною збудливістю, імпульсивністю, руховою і вербальною активністю, навіюваністю, загостреним відчуттям незалежності, прагненням до престижу, негативізмом, невірнівоюженістю тощо. Окрім цього, перебуваючи на стадії формування особистості, неповнолітні особи, які вчинили кримінальні правопорушення, краще піддаються перевихованню, аніж дорослі, а це, своєю чергою, дає можливість усунути недоліки їх соціалізації.
--	---	---

Стаття 3.10.1. Санкції за кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми особами 1. За злочин, вчинений неповнолітньою особою, залежно від ступеня його тяжкості встановлюються такі основні покарання: 1) злочин 1 ступеня тяжкості – штраф у розмірі від 100 до 200 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 3 місяців до одного року; 2) злочин 2 ступеня тяжкості – штраф у розмірі від 200 до 300 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від одного до 2 років; 3) злочин 3 ступеня тяжкості – штраф у розмірі від 300 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від 2 до 3 років; 4) злочин 4 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 3 до 4 років; 5) злочин 5 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 4 до 6 років; 6) злочин 6 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 6 до 8 років; 7) злочин 7 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 8 до 10 років; 8) злочин 8 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 10 до 12 років; 9) злочин 9 ступеня тяжкості – ув'язнення на строк від 12 до 15 років. 2. За проступки, вчинені неповнолітніми	Необхідність доповнення переліку покарань для неповнолітніх осіб суспільно корисними роботами	Як видається, системному покарань для неповнолітніх слід розширити, включивши виконання суспільно корисних робіт. Цей засіб за своєю суттю є покаранням, узгоджується з усіма його ознаками і за своїм змістом, вочевидь, відрізняється від інших засобів пробації. Доречно нагадати, що у Рекомендації №(87)20 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх» від 17 вересня 1987 р. йдеться про поступову відмову від ув'язнення та збільшення кількості альтернативних заходів, що надасть змогу неповнолітніх соціально інтегрувати через навчання і професійну освіту. Зокрема, рекомендується застосування громадських робіт відповідно до віку особи та виховної мети. У п. 19 Мінімальних стандартних правил ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), наголошується на максимально-му обмеженні застосування до неповнолітніх покарань, пов'язаних із будь-якими формами ув'язнення, і на розширенні сфери застосування покарань, альтернативних ув'язненню. Відповідно до положень Конвенції ООН «Про права дитини», кожній дитині, яка вважається такою, що порушила
--	---	---

особами, встановлюється основне покарання у виді безоплатних робіт на строк від 1 до 3 місяців або грошового стягнення у двократному розмірі вартості предмета проступку чи спричиненої проступком майнової шкоди або у розмірі від 50 до 100 розрахункових одиниць, або обмеження свободи пересування на строк від 15 днів до 3 місяців, або арешту на строк від 15 днів до 3 місяців. 3. Додаткове покарання за злочин або проступок, вчинений неповнолітньою особою, не застосовується.		кримінальне законодавство, звинувачується або визнається винною в його порушенні, гарантується поведження, яке сприяє розвитку у дитини почуття гідності та значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому враховуються вік дитини й бажаність сприяння її реінтеграції та виконання нею корисної ролі в суспільстві.
ч. 5 ст. 3.10.3 5. У разі, якщо призначений неповнолітній або молодій особі штраф не може бути сплачений через відсутність самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, та відсутності підстав для розстрочки його виплати, суд призначає їй безоплатні роботи тривалістю: 1) 2 місяці – за злочин 1 ступеня тяжкості; 2) 4 місяці – за злочин 2 ступеня тяжкості; 3) 6 місяців – за злочин 3 ступеня тяжкості.	Непослідовність у тексті проєкту КК щодо застосування до особи суспільно небезпечних та безоплатних робіт	У ч. 3 ст. 3.2.1. «Види покарань за злочини й проступки» у випадку, передбаченому ст. 3.10.1 проєкту Кодексу, замість штрафу для неповнолітньої особи призначаються суспільно корисні роботи. Однак у ч. 5 ст. 3.10.3 «У разі, якщо призначений неповнолітній або молодій особі штраф не може бути сплачений через відсутність самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, та відсутності підстав для розстрочки його виплати, суд призначає їй безоплатні роботи». Тут спостерігається непослідовність, тобто замість штрафу слід призначити суспільно корисні роботи чи безоплатні роботи? Безоплатні роботи

		відповідно до ст. 3.2.1. Види покарань за злочини і проступки застосовуються за вчинення проступків, а не злочинів. А суспільно корисні роботи – відповідно до ст. 3.5.1. Види засобів пробації належать до засобів наглядової пробації.
Стаття 4.6.4. Домашнє насильство Особа, яка систематично застосовувала фізичне, психологічне або економічне насильство щодо близької людини чи колишнього подружжя, що спричинило потерпілій людині: 1) фізичні чи психологічні страждання, 2) розлад здоров'я, 3) втрату працездатності, 4) емоційну залежність або 5) погіршення якості її життя, – вчинила злочин I ступеня.	Виключити ознаку систематичності	1. Щодо ознаки систематичності такого насильства. В проєкті нового КК систематичність і надалі залишається обов'язковою ознакою складу даного злочину. Проте й одиничний випадок застосування фізичного, психічного, економічного насильства може завдати постраждалій особі наслідків, передбачених в ст. 4.6.4. Якщо звернутись до Стамбульської конвенції, остання не передбачає такої ознаки домашнього насильства, як систематичність: «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.

		Враховуючи високий рівень суспільної небезпечності даного злочину; значну поширеність цього суспільно небезпечного явища як в Україні, так і в інших країнах світу; необхідність кримінально-правової охорони суспільних відносин, що забезпечують здорову атмосферу у сім'ї – видається недоцільним чекати на повторюваність дій кривдника для того, щоб притягти його до кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Натомість систематичність може виступити як обставина, яка підвищує тяжкість злочину.
	Доцільно доповнити статтю таким видом об'єктивної сторони, як кібернасильство	1. Нова форма домашнього насильства – кібернасильство. У справі «Бутуруга проти Румунії» Суд вперше розглянув явище кібербулінгу як різновид насильства щодо жінок. В цьому рішенні зазначено, що заявниця поскаржилася на насильницьку поведінку свого колишнього чоловіка до органів влади. Заявниця стверджувала, що її колишній чоловік неправомірно захопив на її електронні акаунти (наприклад, фейсбук), без дозволу переглядав електронну пошту, приватне листування, робив копії фото, відео та її розмов. Заявниця подала клопотання про електронний обшук вмісту сімейного комп'ютера,

		однак їй було відмовлено на підставі, що ймовірна інформація, одержана в результаті такого обшуку, не стосувалася б стверджуваних правопорушень, скоєних її колишнім чоловіком. Наступна скарга заявниці теж була відхилена без розгляду по суті. Як результат – чоловік отримав адміністративний штраф. Однак кримінальне провадження було припинено через відсутність суспільної небезпеки діяння, адже таке втручання в особисте життя жінки не несе загрозу для неї. В цьому рішенні ЄСПЛ наголосив, що домашнє насильство не обмежується лише випадками фізичного насильства, але може передбачати, поряд з іншими формами, психологічне насильство або домагання. Кібербулінг може виражатись у різних формах: у порушенні права на приватне життя, у втручанні в комп'ютер жертви, у маніпуляції інформацією чи зображеннями, у тому числі приватного характеру. Суд визнав, що під час розслідування справ щодо домашнього насильства національні органи влади можуть брати до уваги такі дії, як незаконне спостереження за листуванням партнера, доступ до нього або його сховища. Тобто до категорії домашнього насильства потрапляє й кіберспостереження,
--	--	---

		яке часто здійснюється близьким партнером особи. ЄСПЛ підкреслив, що в разі розслідування справ про домашнє насильство слід застосовувати комплексний підхід. У підсумку кібернасильство визнано одним із видів насильства в контексті ст.ст. 3, 8 Конвенції. Враховуючи зазначені характеристики кібернасильства та його специфіку, яка проявляється в тому, що це певний симбіоз насамперед психологічного та/або сексуального насильства, яке здійснюється із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, видається, що для належного реагування на прояви такої протиправної поведінки та відповідно до практики ЄСПЛ доцільно доповнити ст. 4.6.4 ще однією формою – кібернасильство.
Загальне зауваження до розділу 6.1. «Кримінальні правопорушення проти власності»	Не враховано в проєкті використання платіжних систем та віртуальних активів	Щодо врахування «платіжних систем та віртуальних активів» у проєкті КК. Злочини проти власності є найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями. Однією з найпомітніших тенденцій трансформацій цієї групи посягань є злочинне використання платіжних систем та віртуальних активів. Враховуючи, що «безготівкові гроші (грошові кошти) – це правові вимоги клієнта та кореспондуючі правам обов'язки

		банку, які фіксуються та обліковуються шляхом записів на рахунках у банках», дії особи, які, наприклад, полягають в ініціалізації незаконної транзакції з розрахункового рахунку потерпілої особи на власний з використанням чужої платіжної картки, повністю охоплюються змістом диспозиції ст. 190 – заволодіння чужим правом на майно шляхом обману. Водночас проєкт КК використовує такі поняття: річ, рухома річ, нерухома річ, право на рухому річ, право на нерухому річ. Беручи до уваги визначення цих понять, що наводяться у Цивільному кодексі, вельми проблематичною видається кваліфікація злочинного заволодіння безготівковими грошима. Повністю відкритим залишається питання кримінально-правової охорони віртуальних активів. Запропонований проєкт не враховує тенденцій злочинного використання платіжних систем та віртуальних активів.
Стаття 6.1.4. Викрадення чужої рухомої речі, що спричинило істотну майнову шкоду Особа, яка викрала чужу рухому річ: 1) таємно, 2) відкрито або 3) з обманом потерпілої чи іншої особи або зловживанням їх довірою, якщо таке діяння	Запровадити диференціацію ступенів тяжкості злочинів, передбачених у ст.ст. 6.1.4–6.1.6 залежно від способу вчинення злочину	У ст.ст. 6.1.4–6.1.6 проєкту Кримінального кодексу України йдеться про те, що особа, яка викрала чужу річ таємно або відкрито, вчинила злочин 1 ступеня. Вельми сумнівною видається така пропозиція з огляду на те, що при відкритому викраденні чужого майна має

спричинило істотну майнову шкоду, – вчинила злочин 1 ступеня. Стаття 6.1.5. Викрадення чужої рухомої речі, що спричинило значну майнову шкоду Особа, яка викрала чужу рухому річ: 1) таємно, 2) відкрито або 3) з обманом потерпілої чи іншої особи або зловживанням їх довірою, якщо таке діяння спричинило значну майнову шкоду, – вчинила злочин 3 ступеня. Стаття 6.1.6. Викрадення чужої рухомої речі, що спричинило тяжку майнову шкоду Особа, яка викрала чужу рухому річ: 1) таємно, 2) відкрито або 3) з обманом потерпілої чи іншої особи або зловживанням їх довірою, якщо таке діяння спричинило тяжку майнову шкоду, – вчинила злочин 5 ступеня.		місце вчинення більш суспільно небезпечного діяння тому, що злочинець не приховує своїх намірів викрасти майно і не зважає на волю чи супротив з боку потерпілої особи чи (та)свідків. Пропозиція не прирівнювати відкрите і таємне викрадення чужого майна з огляду на різний ступінь суспільної небезпечності зазначених діянь.
Стаття 6.1.10. Незаконне використання чужої речі чи енергії або отримання послуги, що спричинило істотну майнову шкоду Особа, яка незаконно та безоплатно: 1) використала чужу річ, не вилучаючи її, 2) використала електричну чи теплову енергію або 3) отримала послугу, якщо таке діяння спричинило істотну майнову шкоду, – вчинила злочин 1 ступеня.	Не охоплюються всі способи вчинення злочину	У ст. 6.1.10 проекту Кримінального кодексу України не передбачено всі можливі форми вчинення злочину, який на сьогодні передбачено у ст. 192 КК України. Пропозиція доповнити цю статтю таким способом, як ухилення особи від сплати обов'язкових платежів, які не входять у систему оподаткування.

Стаття 6.1.17. Дрібне викрадення Особа, яка викрала чужу рухому річ, що спричинило неістотну майнову шкоду, – вчинила проступок. Стаття 6.1.18. Незаконне заволодіння знахідкою Особа, яка незаконно заволоділа знайденою чи такою, що випадково опинилася в неї, чужою річчю, вартість якої становить понад п'ятсот розрахункових одиниць, – вчинила проступок. Стаття 6.1.19. Незаконне використання чужої речі чи енергії або отримання послуги, що спричинило неістотну майнову шкоду Особа, яка незаконно та безоплатно: 1) використала чужу річ, не вилучаючи її, 2) використала електричну чи теплову енергію або 3) отримала послугу, якщо таке діяння спричинило неістотну майнову шкоду, – вчинила проступок.	Суперечність між положеннями глосарію та ст.ст. 6.1.17–6.1.19	У глосарії проекту Кримінального кодексу України роз'яснено, що незаконне заволодіння – це обернення на свою або іншої особи користь предмета, який, зокрема, не має власника, законного володільця чи користувача або уповноваженої особи. З огляду на це, пропозиція слово «чужої» у ст.ст. 6.1.17–6.1.19 видалити, оскільки воно не кореспондується із відповідним положенням Загальної частини та безпідставно звужує сферу застосування відповідних статей.
Стаття 6.4.3. Ознаки, що підвищують тяжкість злочину на один ступінь Ознаками, що підвищують на один ступінь тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом, є вчинення умисного злочину: 1) передбаченого статтею 6.4.4, щодо підакцизних товарів;	Не містить ознаки, що змінює ступінь тяжкості злочину.	Невиправданим видається прирівнювання у ст. 6.4.4 проекту Кримінального кодексу України переміщення через митний кордон України товарів без передбаченого законом декларування із приховуванням від митного контролю, оскільки перше діяння може бути вчинене з необережності, а отже –

2) передбаченого статтею 6.4.4, щодо товарів у великому розмірі; 3) передбачених статтями 6.4.8–6.4.13, щодо суб'єкта господарювання, який здійснює банківську діяльність чи діяльність з надання фінансових послуг; 4) передбаченого статтею 6.4.5, щодо банківської діяльності чи діяльності з надання фінансових послуг; 5) передбаченого статтею 6.4.5, щодо діяльності на ринку азартних ігор або випуску чи проведення лотерей; 6) передбаченого статтею 6.4.5, щодо виробництва підакцизних товарів і торгівлі ними; 7) передбаченого статтею 6.4.5, щодо будівництва об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками; 8) передбаченого статтями 6.4.4–6.4.13, 6.4.17, у складі простої групи; 9) з використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей. Стаття 6.4.4. Контрабанда Особа, яка товари у значному розмірі переміщувала через митний кордон України: 1) без передбаченого законом декларування, 2) поза митним контролем або 3) з приховуванням від митного контролю, – вчинила злочин 3 ступеня.		наділене меншим ступенем суспільної небезпечності. Також сумнівною видається позиція щодо того, що в цьому злочині предметом можуть бути як звичайні товари, так і ті, які мають культурну цінність, оскільки переміщення останніх через митний кордон України мало б мати наслідком притягнення більш суворо до кримінальної відповідальності відповідної особи. Тому пропозиція – у ст. 6.4.3 виділити таку ознаку, що підвищує на один ступінь тяжкість злочину, як «передбаченого статтею 6.4.4 щодо предметів, які мають культурну цінність».
--	--	--

Загальне зауваження до розділу 7.7. «Кримінальні правопорушення проти безпеки інформаційних систем»	Не виконані вимоги Директиви 2013/40/ЄС від 12.08.2023	Відповідно до ч. 4 ст. 9 Директиви 2013/40/ЄС від 12.08.2023, за втручання в інформаційну систему та дані, що завдало серйозної шкоди або вчинено проти інформаційної системи критичної інфраструктури, має бути встановлена посилена кримінальна відповідальність, а саме – щонайменше 5 років позбавлення волі. Враховуючи те, що на початку розділу 7.7. Проекту КК про кримінальні правопорушення проти безпеки інформаційних систем визначаються специфічні ознаки, що підвищують тяжкість злочину на один ступінь, доречно доповнити статтю 7.7.2. Проекту КК такою ознакою: «передбаченого ст.ст. 7.7.3 чи 7.7.4, спрямоване проти інформаційної системи критичної інфраструктури», що відповідатиме вимогам ст. 9 Директиви 2013/40/ЄС.
Стаття 8.1.4. Ухвалення свавільного судового рішення Суддя, який ухвалив свавільне, тобто завідомо незаконне та необґрунтоване судове рішення, – вчинив злочин 3 ступеня.	Неточність у формулюванні об'єктивної сторони діяння	Використання сполучника «та» при характеристиці судового рішення як «незаконного та необґрунтованого» обмежує можливість встановлення ознак відповідного складу злочину. Якщо судове рішення буде незаконним, але достатньо обґрунтованим, виходячи з того, що «обґрунтування – це сукупність доказів, фактів, аргументів для переконання в чому-небудь, на підтвердження чогось», які необов'язково мають

		бути законними, особа, яка постановила таке рішення, не буде підлягати кримінальній відповідальності. Необхідність криміналізації постановлення завідомо незаконного судового рішення не викликає заперечень, не можна погодитись з Рішенням Конституційного Суду України, яким були визнані неконституційними положення ст. 375 чинного КК України, але видається доцільним у запропонованій ст. 8.1.4 проєкту використовувати сполучник «або» .
Стаття 8.2.3. Незаконний вплив на прокурора, слідчого, детектива, дізнавача, захисника, представника особи, судового експерта Особа, яка здійснила незаконний вплив на прокурора, слідчого, детектива, дізнавача, співробітника оперативного підрозділу, захисника, представника особи, судового експерта (чи їх близьких людей) у зв'язку з виконанням ними службових повноважень чи професійних обов'язків, – вчинила злочин 1 ступеня.	Не охоплюються всі види потерпілої особи від такого злочину	У ст. 8.2.3 «Незаконний вплив на прокурора, слідчого, детектива, дізнавача, захисника, представника особи, судового експерта» видається доцільним вказати як потерпілого також перекладача та спеціаліста , діяльність яких теж пов'язана зі сприянням правосуддю, а отже, втручання в неї заподіює відповідну шкоду.
Стаття 8.2.7. Незаконний початок досудового розслідування Прокурор, слідчий, детектив або дізнавач, який: 1) вніс завідомо для нього неправдиві відомості про вчинення кримінального право-	Невідповідність положенням КПК України	Щодо ст. 8.2.10 «Безпідставне притягнення до кримінальної відповідальності». Доцільно звернути увагу на те, що у проєкті КК є формулювання «детектив», наприклад, у ст. 8.2.7. «Прокурор, слідчий або детектив, який без

порушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або 2) незаконно здійснював досудове розслідування до внесення чи без внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, – вчинив злочин 1 ступеня. Стаття 8.2.10. Безпідставне притягнення до кримінальної відповідальності Прокурор, слідчий або детектив, який без визначених законом підстав: 1) повідомив особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або 2) звернувся до суду з обвинувальним актом чи клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, – вчинив злочин 1 ступеня.		встановлених законом підстав повідомив особі про підозру у вчиненні злочину». Водночас, принаймні натеper, детектив у кримінальному провадженні як окремий учасник не закріплений, оскільки, згідно з п. 17 ст. 3 КПК України, слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень; тобто детектив розглядається як різновид слідчого. До внесення змін до КПК України (а їх потреба у цьому аспекті викликає сумніви) таке формулювання проекту КК видається передчасним.
Стаття 8.2.11. Порушення права на захист Суддя, прокурор, слідчий, детектив, дізнавач або співробітник оперативного підрозділу, який: 1) безпідставно не допустив захисника до участі у кримінальному провадженні, 2) своєчасно не залучив захисника для здійснення	Не охоплено всі можливі види об'єктивної сторони	Щодо ст. 8.2.11 «Порушення права на захист». Порушення права на захист може полягати не тільки у відповідних діях щодо недопущення в різних формах участі захисника, а й у ненаданні особі можливості самостійно здійснювати свій захист. Так, положення ст. 374 чинного КК

захисту за призначенням або 3) здійснив процесуальну дію без обов'язкової участі захисника, – вчинив злочин 1 ступеня.		України вбачають порушення права на захист також в «іншому грубому порушенні права на захист», під яким прийнято розуміти ненадання можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, перешкоджання праву збирати й подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, вплив на потерпілого з тим, щоб він відмовився від захисника, тощо.
Стаття 8.2.15. Відмова свідка давати показання Свідок, який відмовився без поважної причини надати показання під час досудового розслідування або в суді будь-якої юрисдикції, крім відмови давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, – вчинив злочин 1 ступеня.	Невідповідність положенням КПК	Щодо ст. 8.2.15 «Відмова свідка давати показання». Статтею передбачається, що: «Свідок, який відмовився без поважної причини надати показання під час досудового розслідування або в суді будь-якої юрисдикції, крім відмови давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, – вчинив злочин 1 ступеня». В КПК України немає формулювання «поважні причини» для відмови давати показання, проте міститься перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки (ст. 65), а також положення: жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею

		кримінального правопорушення; жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення (ст. 18). Однак назвати це поважними причинами доволі складно, тому гіпотезу ст. 8.2.13 проекту КК України треба уточнити.
Стаття 8.2.12. Розголошення службовою особою відомостей оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування або про заходи безпеки Прокурор, слідчий, детектив, дізнавач, співробітник оперативно-розшукового підрозділу або інша службова особа, яка розголосила відомості оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування або про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, якщо такі відомості були довірені або стали відомі їй у зв'язку з її службовим становищем, – вчинила злочин 1 ступеня. Стаття 8.2.24. Розголошення слідчої таємниці Особа, яка після письмового попередження прокурором, слідчим, детективом, дізнавачем або співробітником оперативного підрозділу про недопустимість	Невідповідність положенням КПК	Щодо ст.ст. 8.2.12 та 8.2.24. Окремо слід зупинитися на статтях щодо таємності досудового розслідування. Замість чинної ст. 387 КК України, пропонуються дві нові: ст. 8.2.12. Розголошення відомостей оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування або про заходи безпеки та ст. 8.2.24. Розголошення слідчої таємниці. Загалом ідею слід підтримати, але при остаточних формулюваннях доцільно було би зважити на такі аспекти. По-перше, КПК України не містить визначення поняття «відомості досудового розслідування» та «слідча таємниця». ВП ВС вказала, що інформацією, яка містить таємницю досудового розслідування, є та, яку було створено або одержано відповідачем у кримінальному провадженні

розголошення відомостей оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування, розголосила такі відомості, – вчинила проступок.		після внесення до ЄРДР відомостей про вчинення кримінального правопорушення. Доступ до такої інформації мають учасники кримінального провадження та інші особи. І хоча це не враховує деякі аспекти розуміння відомостей досудового розслідування, однак є корисним для розуміння сутності цього явища. Отже, важливо уніфікувати термінологію і у тексті проєкту, і з текстом КПК України. По-друге, важливо розуміти й те, що розголошення відомостей досудового розслідування не слід ототожнювати з поширенням відомостей досудового розслідування. Чинна редакція ст. 387 КК України теж оперує формулюванням «розголошення», проте, як вже зверталася увага, аналіз положень КПК України дозволяє виділити два режими поширення відомостей досудового розслідування. Перший з них пов'язаний із отриманням відомостей досудового розслідування особами, які за характером здійснюваної функції мають доступ до цих відомостей згідно з положеннями КПК України (слідчі слідчої групи, які здійснюють досудове розслідування, прокурори групи прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також прокурори вищого рівня та керівники органів
--	--	---

		прокуратури, співробітники оперативних підрозділів, Директор Національного антикорупційного бюро України, слідчі судді, секретарі судового засідання, судові розпорядники – у випадках, коли їх доступ до відомостей досудового розслідування прямо передбачений у КПК України, а також перекладачі, експерти, спеціалісти – при виконанні покладених на них КПК України обов'язків). Цей режим характерний також для отримання доступу до відомостей досудового розслідування таких учасників кримінального провадження, як підозрюваний, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець,
--	--	--

		у випадках, коли такий доступ пов'язаний із реалізацією їхніх процесуальних прав (наприклад, ознайомлення із матеріалами у порядку ст. 221 КПК, ст. 290 КПК, отримання копій клопотань, які розглядаються слідчим суддею, у випадках, передбачених КПК України, отримання викликів та повідомлень, копій процесуальних документів, участь у процесуальних діях тощо). Ознайомлення вищеперелічених осіб у порядку, передбаченому КПК України, із відомостями досудового розслідування не може розглядатися як розголошення їм цих відомостей. Подальше поширення цими особами відомостей без дотримання вимог чч. 1, 2 ст. 222 КПК України, крім випадків, коли відомості досудового розслідування оприлюднюються у відкритому судовому засіданні, є розголошенням відомостей досудового розслідування. Другий із режимів поширення відомостей досудового розслідування пов'язаний із розголошенням відомостей досудового розслідування, яке, своєю чергою, може бути законним та незаконним. Зокрема, законне розголошення може мати місце у разі самостійного розголошення таких відомостей слідчим, який здійснює досудове розслідування, прокурором-процесуальним
--	--	--

		керівником для потреб досудового розслідування і у тих межах, які не можуть зашкодити досудовому розслідуванню. Крім того, режим законного розголошення відомостей досудового розслідування стосується випадків розголошення їх з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. Отже, чинна ст. 387 КК України не узгоджена з положеннями ст. 222 КПК України, тому важливо, щоб відповідні статті у проєкті КК України врахували ці режими поширення відомостей досудового розслідування та відповідно вказали, що йдеться про не передбачене КПК України розголошення.
Стаття 8.2.26. Злісне нез'явлення до суду Присяжний, обвинувач або захисник, який без поважної причини не з'явився до суду, що три або більше разів спричинило відкладення судового засідання в кримінальному провадженні, – вчинив проступок.	Неточності у формулюванні статті	Щодо статті 8.2.26 «Злісне нез'явлення до суду». Формулювання ст. 8.2.26. « Злісне нез'явлення до суду », а саме: адвокат, прокурор або присяжний, який без поважних причин не з'явився до суду, що три або більше разів спричинило відкладення судового засідання у кримінальному провадженні, не прописує як гіпотезу те, що ці особи хоча б повідомлялися про дату, час та місце судового засідання, оскільки на практиці, на жаль, таке повідомлення реально здійснюється не завжди. Якщо, наприклад, порівняти

		зі ст. 8.2.27. «Злісне ухилення від явки на виклик», то вона чіткіше регламентує: підозрюваний чи обвинувачений більше як три рази не прибув на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді або суду без поважної причини. Хоча і тут виникає питання стосовно того, що виклик має бути ще і своєчасним, для того щоб особа фізично могла з'явитися до суду або клопотати про участь у режимі відеоконференції.
Стаття 9.2.3. Несанкціоноване поширення інформації про направлення чи переміщення товарів військового призначення Особа, яка, крім випадків, передбачених статтею 9.1.8 цього Кодексу, в особливий період поширила раніше не розміщену у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційному джерелі країни-партнера інформацію про: 1) направлення в Україну або з України озброєння чи інших товарів військового призначення або 2) їх переміщення територією України чи за кордоном, – вчинила злочин 3 ступеня.	Потенційна можливість прийняття «мертвих норм», якщо КК буде прийнято після закінчення воєнного стану	Поява ст. 9.2.3 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення чи переміщення товарів військового призначення» та ст. 9.2.4 «Несанкціоноване поширення інформації про переміщення або розміщення військових формувань України» пов'язана з існуючими випадками витоку інформації щодо відповідних дій; є певною трансформацією ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану». На теперішній час їх існування є обґрунтованим,

Стаття 9.2.4. Несанкціоноване поширення інформації про переміщення або розміщення військових формувань України Особа, яка, крім випадків, передбачених статтею 9.1.8 цього Кодексу, в особливий період поширила раніше не розміщену у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншим уповноваженим державним органом інформацію про: 1) розташування підрозділу Збройних Сил України чи іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, за можливості його ідентифікації на місцевості, або 2) переміщення такого підрозділу, – вчинила злочин 3 ступеня.		але чи є вони доцільними за умови можливого прийняття Проєкту після закінчення війни? Хоча, ймовірно, ті проблеми, які виникають та мають місце зараз, під час активних бойових дій, не зникнуть навіть в умовах мирного часу.
Загальне зауваження до розділу 9.6. «Кримінальні правопорушення проти порядку декларування»	Відсутнє визначення «суб'єкта декларування»	1. Розділі 1.4 проєкту КК України вказано, що «кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, – передбачене цим Кодексом кримінальне правопорушення, вчинене особою, зазначеною у частині 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», яке порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони чи обмеження, але не містить ознак корупції». Такими особами, відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня

		2014 р. № 1700-VII, є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку декларування, передбачені статтями 9.6.2. – 9.6.4, належать до кримінальних правопорушень, пов’язаних з корупцією. З вказівки у диспозиціях ст.ст. 9.6.2. – 9.6.4. проекту КК України випливає, що суб’єктом кримінальних правопорушень проти порядку декларування є суб’єкт декларування. Такими особами відповідно до ст. 1 Закону № 1700-VII, є «особи, зазначені у <u>пункті 1, підпунктах «а», «в»–«г» пункту 2, пункті 4 частини 1 статті 3</u> цього Закону, інші особи, які зобов’язані подавати декларацію відповідно до цього Закону». Тобто суб’єкт складів кримінальних правопорушень проти порядку декларування сформульований за принципом так званого спеціально-конкретного суб’єкта. У кримінально-правовій літературі спеціально-конкретний суб’єкт трактується як різновид спеціального суб’єкта, ознаки якого деталізовані щодо конкретного складу кримінального правопорушення, виходячи насамперед зі специфіки порушуваних злочином суспільних відносин. Спеціальний суб’єкт є родовим поняттям
--	--	---

		щодо спеціально-конкретного суб'єкта, який є видовим поняттям. Тож спеціально-конкретним суб'єктом кримінальних правопорушень проти порядку декларування є суб'єкт декларування. Родовим щодо останнього є поняття «особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». З цього випливає, що суб'єкт кримінальних правопорушень проти порядку декларування, крім видових ознак, повинен бути наділений всіма ознаками «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Аналіз положень чинного законодавства дає підстави вважати, що види осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачені у ч. 1 ст. 3 Закону № 1700-VII, та види суб'єктів декларування збігаються. Різні терміни фактично позначають ті самі поняття, які мають однакове значення. Зв'язок між Загальною та Особливою частинами КК України має бути безпосереднім, а жодна норма однієї з частин Кодексу не повинна ставити під сумнів положення іншої частини. На підставі наведеного доцільним було б у ч. 2 ст. 1.4.1 Розділу 1.4 подати
--	--	---

		визначення поняття суб'єкта декларування. Доцільність обумовлюється й тим, що суб'єктом декларування визнаються не лише особи, перелічені у <u>пункті 1, підпунктах «а», «в»–«г» п. 2, п. 4 ч. 1 ст. 3 Закону № 1700-VII</u> , які є особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а й ті, які припинили таку діяльність, але які відповідно до законодавства зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
Стаття 9.6.3. Недостовірне декларування на велику суму Суб'єкт декларування, який подав декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, що містить завідомо недостовірні відомості, різниця між якими та достовірними відомостями становить понад десять тисяч розрахункових одиниць, – вчинив злочин 1 ступеня. Стаття 9.6.4. Недостовірне декларування на невелику суму Суб'єкт декларування, який подав декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, що містить завідомо	Надмірна розбіжність між проступком і злочином через мінімальний розмір	Предмет складу – недостовірне декларування на невелику суму – у диспозиції ст. 9.6.4 проекту КК України позначений термінологічним зворотом «завідомо недостовірні відомості, різниця між якими та достовірними відомостями становить від п'яти до десяти тисяч розрахункових одиниць». А предметом недостовірного декларування на велику суму у диспозиції ст. 9.6.3 вказаного Проекту є недостовірні відомості, різниця між якими становить понад десять тисяч розрахункових одиниць. Різниця між достовірними та завідомо недостовірними відомостями виражена у грошовому еквіваленті. Розрахункова одиниця,

недостовірні відомості, різниця між якими та достовірними відомостями становить від п'яти тисяч до десяти тисяч розрахункових одиниць, – вчинив проступок.		яка застосовується для визначення розміру предмета кримінального правопорушення, дорівнює $1/30$ розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року Законом про Державний бюджет. Станом на 01.01.2024 р. розмір мінімальної заробітної плати становить 7100 грн. Таким чином, якщо різниця між достовірними і завідомо недостовірними відомостями становить від 1 180 000 до 2 360 000 грн, то суб'єкт декларування вчинив кримінальний проступок, якщо різниця становить понад 2 360 000 грн – злочин 1 ступеня. Враховуючи характер суспільних відносин, суб'єкта відповідальності, такий поріг криміналізації кримінальних правопорушень проти порядку декларування є достатньо високим. Мінімальний розмір предмета не дає можливості притягати до кримінальної відповідальності осіб, які подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що містить відомості, різниця між якими становить менше, ніж визначено у ст. 9.6.4 «Недостовірне декларування на невелику суму», але при цьому ці відомості є завідомо недостовірними, такими, що не відповідають
---	--	--

		дійсності. Принагідно слід зазначити, що система фінансового контролю суб'єктів декларування призначена для збору інформації, що дає змогу здійснювати моніторинг статків декларантів для виявлення майна чи доходів, які не відповідають законним джерелам доходів, та орієнтована на виявлення та запобігання незаконному збагаченню.
Загальні зауваження до розділу 11.4. «Воєнні злочини»	Відсутність дефініції «серйозного порушення» та занадто деталізовані назви статей	Перелік воєнних злочинів у Проекті є доволі широким. Так, до воєнних злочинів пропонується відносити: серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права у формі вбивства (ст. 11.4.2); серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом (ст. 11.4.3); серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку зі збройним конфліктом неміжнародного характеру (ст. 11.4.4); серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру (ст. 11.4.5); відповідальність командира (начальника) за злочин проти міжнародного гуманітарного права (ст. 11.4.6). Не ставлячи під сумнів доцільність широ-

		кого переліку воєнних злочинів, видається за необхідне таке: – по-перше, надати визначення «серйозного порушення норм міжнародного гуманітарного права», тим більше що розробники проекту активно користуються автентичним тлумаченням як у відповідному розділі Загальної частини (ст. 1.4.1 «Значення термінів Кримінального кодексу (гlosарій)»), так й у ст. 11.4.1 «Роз'яснення термінів» саме для цього розділу; – по-друге, уникнути труднощів зі сприйняттям змісту положень ст.ст. 11.4.3–11.4.5, оскільки їх назви є дуже подібними й без глибокого занурення безпосередньо в текст відповідних норм їх розуміння та встановлення необхідних ознак складів злочинів дуже ускладнюється.
--	--	---

Зауваження та пропозиції підготували:

- **Балобанова Дар'я Олександрівна** – професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції ЛьвДУВС
- **Гловюк Ірина Василівна** – професор кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС
- **Горпинюк Оксана Петрівна** – доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС
- **Карчевський Микола Віталійович** – професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції ЛьвДУВС
- **Максимович Роман Львович** – доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС
- **Устрицька Наталія Ігорівна** – старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права ЛьвДУВС

ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗАУВАЖЕННЯ
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України
щодо встановлення кримінальної відповідальності
за несанкціоноване втручання, збут або розповсюдження
інформації, що оброблюється в публічних електронних
реєстрах, та посилення кримінальної відповідальності
під час дії воєнного стану за кримінальні
правопорушення у сфері використання
інформаційно-комунікаційних систем»
(реєстраційний № 10242 від 09.11.2023)

Редакція проекту	Зауваження, пропозиції	Пропонована редакція
Стаття 361. Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних комунікаційних, електронних комунікаційних мереж 1. Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, в тому числі публічних електронних реєстрів, електронних комунікаційних мереж, – карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років. 2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються штрафом від трьох тисяч до семи тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк. 3. Дії, передбачені частиною першою або другою	1. Зі змісту пояснювальної записки до проекту Закону № 10242 зрозуміло, що внесення зазначених змін до КК України обумовлено прийняттям ЗУ «Про публічні електронні реєстри» (набрав чинності 1 січня 2022 року), внаслідок чого виникла необхідність оптимізації вітчизняної правової системи кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж з метою впровадження більш дієвих кримінально-правових механізмів протидії порушенням роботи публічних електронних реєстрів, несанкціонованому втручанню в їх роботу, несанкціонованому збуту або розповсюдженню інформації з обмеженим доступом, що створить належні гарантії для захисту суспільства, вітчизняного ринку, економіки держави та забезпечить надійність і безпеку використання цифрових послуг. Водночас запропоновані доповнення до КК України	З а л и ш и т и чинні редакції статей КК України

цієї статті, якщо вони призвели до витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації, – караються штрафом від семи тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. 4. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони заподіяли значну шкоду чи створили небезпеку тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення чи інших тяжких наслідків, – караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. 5. Дії, передбачені частиною третьою або четвертою цієї статті, вчинені під час дії воєнного стану, або службовою особою з використанням службового становища, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. 6. Дії, передбачені частинами першою – четвертою цієї статті, не вважаються	не можна вважати такими, що якимось чином змінюють існуючі кримінально-правові механізми несанкціонованого втручання в роботу інформаційних (автоматизованих) систем, несанкціонованого збуту або розповсюдження інформації з обмеженим доступом. Так, відповідно до ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», інформаційна (автоматизована) система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів. Своєю чергою, інформаційно-комунікаційна система – сукупність інформаційних та електронних комунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле. Водночас, за ЗУ «Про публічні електронні реєстри», публічний електронний реєстр (реєстр, кадастр, реєстр тощо) – це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення реєстрових даних та надання реєстрової інформації. Таким чином, за законодавством в інформаційній сфері, інформаційно-комунікаційна система за замощом охоплює поняття інформаційної (автоматизованої) системи та поняття публічного електронного реєстру. Чинний КК України без запропонованих змін уже містить відповідальність за несанкціоновані дії з публічними електронними реєстрами. Тому запропоноване	
---	---	--

несанкціонованим втручанням в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, якщо вони були вчинені відповідно до порядку пошуку та виявлення потенційних вразливостей таких систем чи мереж. Примітка. 1. Значною шкодою у статтях 361–363-1 цього Кодексу вважається така шкода, яка в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. Під публічними електронними реєстрами у статтях 361, 361-2, 362, 363, 363-1 та 365-2 цього Кодексу розуміються базові та інші реєстри, визначені у статті 6 Закону України «Про публічні електронні реєстри».	доповнення у ст. 361 КК України на публічні електронні реєстри не несе нового смислового навантаження. Більше того, одночасне використання у КК України поняття «інформаційна (автоматизована) система, інформаційно-комунікаційна система, публічні електронні реєстри» лише зайвим чином перевантажують диспозиції статей, ускладнюють розуміння змісту кримінально-правових норм, що веде до помилок у правозастосуванні. Ба більше, з запропонованого варіанту чітко видно, що з позиції авторів проєкту публічні електронні реєстри охоплюються поняттям «інформаційно-комунікаційні системи». Несанкціоноване втручання в роботу цих систем є кримінально караним і за чинною редакцією Кримінального кодексу України. Отже, відповідні зміни не несуть змістового навантаження і видаються зайвими. 2. Відповідно до ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», інформаційна (автоматизована) система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів. Своєю чергою, інформаційно-комунікаційна система – сукупність інформаційних та електронних комунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле. В той же час, за ЗУ «Про публічні електронні реєстри» публічний електронний реєстр (реєстр, кадастр, реєстр	
---	---	--

	тощо) – це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення реєстрових даних та надання реєстрової інформації. Таким чином, за законодавством в інформаційній сфері інформаційно-комунікаційна система за замістом охоплює поняття інформаційної (автоматизованої) системи та поняття публічного електронного реєстру. Чинний КК України без запропонованих змін уже охоплює відповідальність за несанкціоновані дії з публічними електронними реєстрами. Тому запропоноване доповнення у ст.ст. 361-2, 362, 363, 363-1 КК України на публічні електронні реєстри поряд з інформаційно-комунікаційними системами не несе нового смислового значення. Більше того одночасне використання у КК України поняття інформаційна (автоматизована) система, інформаційно-комунікаційна система, публічні електронні реєстри лише зайвим чином перевантажують диспозиції статей, ускладнюють розуміння змісту кримінально-правових норм, що веде до помилок у правозастосуванні. Натомість першочерговим завданням для законодавця має бути перегляд використання існуючої термінології в інформаційній сфері при конструюванні кримінально-правових норм таким чином, щоб уникати зайвих дублювань і повторень і, як наслідок, помилок під час застосування КК України.	
--	--	--

Стаття 361-2. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в інформаційно-комунікаційних системах, електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації

1. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в інформаційно-комунікаційних системах, в тому числі публічних електронних реєстрах, електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, створеної та захищеної відповідно до чинного законодавства, – караються штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, або службовою особою з використання службового становища, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені під час дії воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися

певною діяльністю на строк до трьох років. Стаття 362. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї 1. Несанкціоновані зміна, знищення або блокування інформації, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, інформаційно-комунікаційних системах, в тому числі публічних електронних реєстрах чи комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, – караються штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років. 2. Несанкціоновані перехоплення або копіювання інформації, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, інформаційно-комунікаційних системах, в тому числі публічних електронних реєстрах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, якщо це призвело до її витоку, вчинені особою, яка має право доступу до такої	Вчинити ж відповідне суспільно небезпечне діяння саме як службова особа вона може лише з використанням влади чи службового становища, яке є не «способом вчинення злочину, а самим діянням». Через це такі вказівки абсолютно не потрібні. Навряд чи службова особа може використовувати службове становище інших осіб для вчинення відповідних злочинів, навіть якщо злочин вчиняється з використанням підлеглих службових осіб, службових осіб чи службових осіб інших відомств. Слід виключити із диспозицій статей Особливої частини Закону про кримінальну відповідальність, за винятком розділу XVII КК України, таку кваліфіковану чи особливо кваліфіковану ознаку, як «вчинення злочину службовою особою». Якщо те чи інше суспільно небезпечне діяння вчиняє службова особа, то такі випадки потрібно кваліфікувати залежно від конкретних обставин справи, додатково за ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем».	
--	--	--

інформації, – караються позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на той самий строк. 3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, – караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. 4. Дії, передбачені частиною першою – третьою цієї статті, вчинені під час дії воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Стаття 363. Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, інформаційно-комунікаційних систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, інформаційно-комунікаційних систем, в тому числі публічних електронних реєстрів, комп'ютерних мереж		
---	--	--

чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється, якщо це заподіяло значну шкоду, вчинені особою, яка відповідає за їх експлуатацію, – караються штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк. Стаття 363-1. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, інформаційно-комунікаційних систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку 1. Умисне масове розповсюдження повідомлень електрозв'язку, здійснене без попередньої згоди адресатів, що призвело до порушення або припинення роботи електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, інформаційно-комунікаційних систем, в тому числі публічних електронних реєстрів, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, – карається штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років. 2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою		
---	--	--

змовою групою осіб, якщо вони заподіяли значну шкоду, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ч. 5. ст. 361 КК Дії, передбачені частиною третьою або четвертою цієї статті, вчинені під час дії воєнного стану, або службовою особою з використанням службового становища, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ч. 2 ст. 361-2 КК Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, або службовою особою з використанням службового становища.		
---	--	--

Зауваження та пропозиції подані

**доцентом кафедри, к.ю.н., доц. О. ГОРПИНЮК,
доцентом кафедри, к.ю.н., доц. Р. МАКСИМОВИЧЕМ**

Завідувач кафедри

**кримінально-правових дисциплін
Інституту права ЛьвДУВС, к.ю.н., доц.**

Наталія ЛАЩУК

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України «Про добросчесне лобіювання»
(реєстраційний № 10337 від 13.12.2023)

Проект нормативно- правового акта	Пропозиції до проєкту нормативно-правового акта	Обґрунтування внесення змін та доповнень до запропонованих норм
Розділ II «Правові засади здійснення лобіювання в Україні» ... 2. Не може бути суб'єктом лобіювання: 1) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», яка звільнилася або іншим чином припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, – протягом двох років з дня припинення відповідної діяльності; 3) фізична особа, що має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення злочину;	Розділ II «Правові засади здійснення лобіювання в Україні» ... 2. Не може бути суб'єктом лобіювання: 1) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначена у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», яка звільнилася або іншим чином припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, – протягом двох років з дня припинення відповідної діяльності; 3) фізична особа, що має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення злочину; 4) фізична особа, що притягалася на підставі обвинувального вироку суду, який набрав законної сили,	Перераховуються лише підстави, за яких фізична особа не може бути суб'єктом лобіювання. Натомість у проєкті відсутні вимоги щодо досягнення певного віку, наявності відповідної освіти, володіння практичними навичками взаємодії з різними державними структурами, наявності досвіду роботи в державних органах тощо.

4) фізична особа, що притягалася на підставі обвинувального вироку суду, який набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного кримінального правопорушення або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією; 5) фізична особа, яка за рішенням суду визнана недієздатною або такою, цивільна дієздатність якої обмежена, а також фізична особа, яка не досягла повної цивільної дієздатності; 6) фізична особа, що є громадянином або резидентом держави, що здійснює збройну агресію проти України; 7) юридична особа публічного права, яка створена відповідно до положень Цивільного кодексу України; 8) фізичні та юридичні особи, яких включено до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та/або до яких застосовано спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції»; ... 3. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання не можуть здійснювати лобіювання	до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного кримінального правопорушення або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією; 5) фізична особа, яка за рішенням суду визнана недієздатною або такою, цивільна дієздатність якої обмежена, а також фізична особа, яка не досягла повної цивільної дієздатності; 6) фізична особа, що є громадянином або резидентом держави, що здійснює збройну агресію проти України; 7) юридична особа публічного права, яка створена відповідно до положень Цивільного кодексу України; 8) фізичні та юридичні особи, яких включено до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та/або до яких застосовано спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції»; ... 3. Суб'єктами лобіювання можуть бути фізичні особи, які досягли 18 років, особи, які не обіймають політичні посади, посади суддів, або особи, які не уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та судді, повноваження	
---	--	--

за договором про надання правничої допомоги. 4. У разі виникнення обставин, передбачених пунктами 1–6, 8–10 частини другої цієї статті, особа зобов'язана у п'ятнадцятиденний строк з дня їх виникнення припинити здійснення лобіювання та подати до Національного агентства заяву (шляхом направлення письмового або електронного звернення) про припинення здійснення лобіювання та повідомити про такі обставини клієнта.	яких припинились більше року до набуття статусу суб'єкта лобіювання. 4. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання не можуть здійснювати лобіювання за договором про надання правничої допомоги. 5. У разі виникнення обставин, передбачених пунктами 1–6, 8–10 частини другої цієї статті, особа зобов'язана у п'ятнадцятиденний строк з дня їх виникнення припинити здійснення лобіювання та подати до Національного агентства заяву (шляхом направлення письмового або електронного звернення) про припинення здійснення лобіювання та повідомити про такі обставини клієнта.	
Розділ II «Правові засади здійснення лобіювання в Україні» Стаття 9. Обмеження щодо лобіювання 1. Не може бути предметом лобіювання судові рішення, рішення та висновки Конституційного Суду України, акт про оголошення загальної або часткової мобілізації, введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного стану, оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових	Розділ II «Правові засади здійснення лобіювання в Україні» Стаття 9. Обмеження щодо лобіювання 1. Не може бути предметом лобіювання судові рішення, рішення та висновки Конституційного Суду України, акт про оголошення загальної або часткової мобілізації, введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного стану, оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного	У проекті не обмежується максимальна кількість суб'єктів лобіювання, які можуть представляти інтереси одного і того ж замовника. Суб'єкту лобіювання також не забороняється представляти одночасно інтереси двох і більше конкуруючих між собою замовників послуг з лобізму, якщо це може спричинити конфлікт інтересів.

формувань, про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, індивідуальний акт. 2. Не можуть бути об'єктом лобіювання суб'єкти забезпечення правотворчої діяльності.	стану, оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, індивідуальний акт. 2. Не можуть бути об'єктом лобіювання суб'єкти забезпечення правотворчої діяльності. 3. Суб'єкт лобіювання не може представляти і захищати інтереси третіх осіб, інтереси яких конфліктують з клієнтами лобістських послуг, за винятком отримання на це їхньої згоди. Якщо суб'єкт лобіювання вважає, що здійснення лобіювання в інтересах одного клієнта може мати істотний вплив на іншого його клієнта, він повинен його поінформувати про всі можливі наслідки й одержати згоду на продовження лобіювання. Суб'єкт лобіювання повинен негайно повідомити своїх клієнтів про будь-який потенційний конфлікт інтересів і вказати можливі шляхи, щоб цього уникнути. Суб'єкт лобіювання повинен інформувати клієнта про будь-яку третю сторону, яку він залучає до представництва і захисту клієнта.	
---	---	--

Завідувач кафедри

**теорії права, конституційного та приватного права
факультету № 1 ІПФНП ЛьвДУВС**

Віталій КУЧЕР

ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗАУВАЖЕННЯ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального
процесуального кодексу України щодо осіб,
які підозрюються, обвинувачуються
у вчиненні кримінального правопорушення»
(реєстраційний № 10356 від 18.12.2023)

№ з/п	Редакція проєкту	Зауваження, пропозиції	Пропонована редакція
1.	«Доповнити Кодекс статтею 281-1 такого змісту: Стаття 281-1. Інформування Пенсійного фонду України про розшук підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення 1. Слідчий, прокурор у триденний строк повідомляє Пенсійному фонду України про підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями 109, 110, 110-2, 111, частинами третьою – восьмою статті 111-1, статтями 111-2, 113, 114, 114-1, 258, 258-2, 258-3, 258-5, 260, 437, 438, 441, 442, 447 Кримінального кодексу України, який має право на пенсійне забезпечення, про оголошення його в розшук, міжнародний розшук та про зняття його з розшуку, міжнародного розшуку.	Автори законопроєкту за такої редакції не враховують предмет правового регулювання. Кримінальне процесуальне законодавство повинно регламентувати порядок кримінального провадження. Взаємодія ж працівників правоохоронних органів із Пенсійним фондом (зокрема, й інформування працівниками органів, що ведуть кримінальний процес Пенсійного фонду про розшук підозрюваного, обвинуваченого) не має безпосереднього стосунку до порядку кримінального провадження.	Відповідне положення проєкту виключити
2.	«Пункт 2 частини четвертої статті 374 після абзацу шістнадцятого доповнити новим абзацом такого змісту: рішення про виплату пенсії в розмірі, що не перевищує розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги,	Аналогічно, не є завданням суду, що здійснює кримінальне провадження, прийняття рішень про виплату пенсій будь-кому (зокрема, й обвинуваченим чи будь-яким іншим учасникам кримінального судочинства).	Відповідне положення проєкту виключити

	пенсії за особливі заслуги перед Україною, компенсаційних виплат, індексації та інших доплат до пенсії, доплат до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, встановлених законодавством), обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями 109, 110, 110-2, 111, частинами третьою – восьмою статті 111-1, статтями 111-2, 113, 114, 114-1, 258, 258-2, 258-3, 258-5, 260, 437, 438, 441, 442, 447 Кримінального кодексу України, на період відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі.	Це є компетенцією іншого, спеціально створеного для цього органу.	
--	--	--	--

**Зауваження та пропозиції подані
доцентом кафедри к.ю.н., доц.**

В. НАВРОЦЬКОЮ

**Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права ЛьвДУВС, к.ю.н., доц.**

Наталія ЛАЩУК

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України
щодо визначення терміна
«працівник правоохоронного органу»
під час кваліфікації злочинів»
(реєстраційний № 10347 від 18.12.2023)

Проект нормативно- правового акта	Пропозиції до проєкту нормативно- правового акта	Обґрунтування пропозицій
I. Статтю 345 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131) доповнити приміткою такого змісту: « П р и м і т к а . Під працівником правоохоронного органу у цій статті та статтях 22, 342, 343, 347, 348, 349, 353, 365 цього Кодексу слід розуміти особу, яка перебуває у трудових чи службових відносинах з правоохоронним органом та за характером посади, яку обіймає, реалізовує правоохоронну функцію, зокрема має право на вжиття визначених законом превентивних заходів	Не доповнювати статтю 345 КК України приміткою у запропонованій у проєкті редакції.	Тлумачення поняття «працівник правоохоронного органу» здійснено у кримінально-правовій літературі на підставі комплексного аналізу цілої низки нормативно-правових актів України. До цього переліку належать: Лісовий кодекс України (ч. 5 ст. 86, статті 88–91); Закон «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. (статті 2, 5, 15, розділ IV); Закон «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. (статті 19, 24, 25); Закон «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р. (статті 1, 8, 10); Закон «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р; Закон «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. (ст. 2); Закон «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 7 березня 2002 р. (статті 1, 3, 7, 8, 12); Закон «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 р. (статті 1, 2, 6, 14). Закон «Про Державну кримінально-виконавчу службу» від 23 червня 2005 р. (статті 1, 6);

і заходів примусу, а також передбачених процесуальним законодавством заходів». П. Прикінцеві положення		Закон «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 р. (п. 17 ст. 2; ст. 4); Закон «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. (статті 1, 2); Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. (статті 1, 16, 17, 21); Закон «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. (статті 1, 2, розділ IV); Закон «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 р. (статті 18, 19); Положення про державну лісову охорону, затв. Постановою КМУ № 976 від 16 вересня 2009 р. (пункти 1, 4, 7, додаток); Положення про Державну фіскальну службу України. Затв. постановою КМУ № 236 від 21 травня 2014 р.; Положення про Державну аудиторську службу України, затв. Постановою КМУ № 43 від 3 лютого 2016 р. До працівників правоохоронних органів слід відносити службових / посадових осіб таких державних органів: прокуратури; Національної поліції; Служби безпеки; Військової служби правопорядку у Збройних силах; Національного антикорупційного бюро; органів охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, органів державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, розвідувальних органів України, військовослужбовців Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, співробітників Служби судової охорони, Антимонопольного комітету, уповноважених осіб Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної гвардії, Державної кримінально-виконавчої служби та інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Відмітною ознакою вказаних осіб як працівників саме правоохоронних
---	--	---

		органів є те, що вони беруть безпосередню участь у: «а) конституційному провадженні; б) розгляді справ у судах, кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; - в-1) виконанні бойових (спеціальних) завдань, покладених на Сили спеціальних операцій Збройних Сил України; г) охороні громадського порядку і громадської безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; є) нагляді і контролі за виконанням законів». Особи, які є працівниками правоохоронного органу за трудовим договором і не мають правового статусу службової особи цих органів, а становлять їхній технічний, допоміжний персонал, не визнаються працівниками правоохоронного органу. Так само не є ними особи, які здійснюють функції з охорони і захисту лісів і є працівниками недержавних органів чи організацій (недержавних постійних лісокористувачів і власників лісів). Адже органи лісової охорони недержавних постійних лісокористувачів і власників лісів хоч і наділені певними повноваженнями з охорони і захисту лісів на території України, але не названі у переліку правоохоронних органів, що закріплений у законі. На наявність же статусу правоохоронного органу у державної лісової охорони міститься пряма вказівка в законі. Представники влади та працівники правоохоронних органів можуть бути визнані потерпілими не тільки тоді,
--	--	--

		коли вони виконували свої службові обов'язки, перебуваючи безпосередньо на службі, діючи за наказом чи розпорядженням, а й тоді, коли вони діяли в межах своїх повноважень з власної ініціативи (наприклад, припиняли правопорушення у неробочий час). Запропонована у проєкті дефініція працівника правоохоронного органу є неповною. Вона не відображає положень перелічених нормативно-правових актів. Виходячи з принципу економії тексту кримінального закону, нормативно-правові приписи – роз'яснення мають бути лаконічними. А принцип юридичної визначеності вимагає, щоб вони були точними. Визначення, яким пропонують доповнити ст. 345 КК України, не є точним і не відповідає чинному законодавству України. Зокрема, у ньому не відображена правозастосовна функція працівників правоохоронних органів, яка прямо зазначена у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. А аргумент про те, що кримінальний закон потрібно доповнювати, щоб врахувати правову позицію Верховного Суду, є більш ніж сумнівним. Якщо правова позиція Верховного Суду не узгоджується із положеннями закону, то змінювати потрібно не закон.
--	--	---

**Обговорено і схвалено на засіданні кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права ЛьвДУВС,
протокол від 29.12.2023 р. № 10**

**Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права ЛьвДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент**

Наталія ЛАЩУК

ПРОПОЗИЦІЇ
Львівського державного університету внутрішніх справ
до проєкту Закону про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення
та Кримінального кодексу України
щодо посилення відповідальності
за військові правопорушення
(реєстраційний № 10379 від 25.12.2023)

Редакція згідно з проєктом Закону	Редакція, яка пропонується	Обґрунтування пропозицій
1. Статтю 336 Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) викласти в такій редакції: Стаття 336. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, у тому числі від проходження медичного огляду, лікування, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.	Зміни не вносяться	Вважаємо внесення пропонованих законопроектом змін до статті 336 КК України недоцільним. 1. Зазначені зміни є недоречними, оскільки саме собою ухилення, яке передбачене чинною кримінально-правовою нормою, охоплює всі види такого ухилення, в тому числі й відмову від проходження медичного огляду. 2. Використовуючи в диспозиції статті словосполучення «у тому числі від проходження медичного огляду, лікування», законодавець ускладнює процес правозастосування цієї норми, втрачається вимога щодо доступності та передбачуваності кримінального закону, оскільки можуть виникнути сумніви щодо того, що потрібно розуміти під поняттям «ухилення» в даній нормі, і чи всі форми ухилення тепер вважатимуться злочином, якщо занадто конкретизувати диспозицію цієї статті з додаванням пропонованого в проєкті тексту. Зокрема, у п. 51 рішення Європейського суду з прав людини (справа «Щокін проти України») визначено вимогу до якості закону, який має бути «доступним для зацікавлених осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні», а в п. 100 рішення у справі

		«Лійвік проти Естонії» зауважено, що «широке тлумачення може, в принципі, зробити будь-яке порушення закону кримінальним злочином». Тобто закон має бути прописаний настільки чітко, щоб людина вичерпно розуміла, за яке саме діяння може настати відповідальність і якого виду. 3. У рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine, заява № 21722/11, пункт 170) вказано, що формулювання національного законодавства повинно бути достатньо передбачуваним, щоб дати особам адекватну вказівку щодо обставин та умов, за яких державні органи мають право вдаватися до заходів, що вплинуть на їхні конвенційні права (див. рішення від 24 квітня 2008 року у справі «C.G. та інші проти Болгарії» (C.G. and Others v. Bulgaria), заява № 1365/07, п. 39). При цьому дотримання вимоги ясності і недвозначності норм, які встановлюють кримінальну відповідальність, є особливо важливим з огляду на специфіку кримінального закону та наслідки притягнення до кримінальної відповідальності, адже притягнення до такого виду юридичної відповідальності пов'язане з можливими істотними обмеженнями прав і свобод людини. 4. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, у тому числі від проходження медичного огляду, лікування може кваліфікуватися як злочин лише в тому випадку, якщо особа за висновком військово-лікарської комісії визнана придатною до проходження військової служби під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період. Якщо особа за висновком ВЛК визнана
--	--	---

		не придатною до проходження військової служби, але в той же час вона відмовляється з певних причин пройти певний курс лікування, то зазначені діяння не повинні утворювати складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК України. Якщо ж законодавцем буде внесено запропоновані зміни до чинної редакції ст. 336 КК, то це сприятиме виникненню ситуацій, в яких навіть непридатних осіб до проходження військової служби визнаватимуть винними у вчиненні зазначеного злочину.
--	--	--

**Старший викладач кафедри
кримінального права і кримінології
факультету № 1 ІПФППП ЛьвДУВС,
доктор філософії**

Тарас ЛУЦЬКИЙ

Розділ 3

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ**

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
Міжнародного круглого столу
«ВІЙНА В УКРАЇНІ:
ЗРОБЛЕНІ ВИСНОВКИ ТА НЕЗАСВОЄНІ УРОКИ»**

23 лютого 2023 року

м. Львів

1. Війна, розпочата ще у 2014 році з незаконної анексії Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та тимчасової окупації окремих районів Донецької й Луганської областей, а 24 лютого 2022 року продовжена широкомасштабним збройним наступом російської федерації на територію України, завдала руйнівного впливу на всі інститути громадянського суспільства. Наразі необхідно використати увесь потенціал держави, зокрема й науковий, задля того, щоб кожен постраждалий, якому воєнними діями заподіяна шкода, не залишився наодинці зі своєю проблемою, щоб кожен міг реалізувати своє право на захист порушених прав чи інтересів, на компенсацію втрат, яких зазнав у період воєнного стану.

Після підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наша держава постійно підтверджує обраний європейський вектор розвитку, який має бути покладений в основу державної політики. Статус кандидата на членство в ЄС відкриває для України можливості отримання фінансової допомоги у трансформації суспільства, правової системи та економіки, а також тримає євроінтеграційні реформи країни у пріоритеті. Однак для вступу України у Європейське Співтовариство, не очікуючи завершення війни, ми зобов'язані: посилити боротьбу з корупцією; провести реформу Конституційного Суду України та завершити судову

реформу загалом; активізувати боротьбу з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом; привести законодавство у відповідність до європейського; поліпшити бізнес-клімат і підвищити рівень енергоефективності.

2. Доволі незначна кількість змін з-поміж тих, що були внесені до Кримінального кодексу України під час воєнного стану, є такими, що однозначно покращують кримінально-правове регулювання. Натомість більшість прийнятих поспіхом новел створюють колізії з іншими кримінально-правовими нормами, закріплюють необґрунтовані спеціальні склади правопорушень, породжують інші труднощі в їх практичному застосуванні.

Досвід кримінально-правової законотворчості під час війни та практичного застосування норм кримінального права в умовах воєнного стану, а також доробок українських вчених, що досліджують цю проблематику, має стати підґрунтям для створення оптимальної моделі воєнного кримінального права України як інституту кримінального права, який буде спроможним дати кваліфіковані юридичні відповіді на всі протиправні виклики, які поставила війна.

3. Законодавство України не містить спеціальної процедури оголошення особи в міжнародний розшук, що ускладнює притягнення до кримінальної відповідальності воєнних злочинців, які знаходяться за межами нашої держави. Така процедура не визначена і нормами міжнародного права, оскільки питання кримінального провадження є предметом національного правового регулювання. Наразі дедалі більшого поширення в судових рішеннях набуває позиція, що міжнародний розшук є видом розшуку за ст. 281 КПК України, а тому особа є оголошеною в міжнародний розшук з моменту винесення слідчим відповідної постанови. Відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК, підозрюваний оголошується в розшук, якщо він виїхав та / або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик. Таким чином, виїзд / перебування підозрюваного на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є окремим випадком виїзду або перебування особи за межами України.

Для запобігання зловживанню слідчим та / або прокурором інститутом оголошення підозрюваного в розшук (міжнародний розшук) за відсутності судового контролю за обґрунтованістю цього рішення на стадії досудового розслідування, пропонується виключити зі ст. ст. 193, 297-1 КПК України посилення на міжнародний розшук та обумовити розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого та здійснення спеціального досудового розслідування через доведення прокурором таких обставин як виїзд та/або перебування підозрюваного, обвинуваченого за межами України, зокрема на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором.

4. У КК України формально закріплено принцип універсальної юрисдикції, проте ефективність його практичної реалізації є ускладненою через невизначеність формулювання «у випадках, передбачених **міжнародними договорами**». Зважаючи на те, що воєнні злочини, вчинені на території України, розслідуються іншими державами з використанням механізму універсальної юрисдикції, Україна також має продемонструвати свою реальну готовність застосування цього принципу. Для цього потрібні доповнення до КК України та КПК України із використанням досвіду законодавства Франції та тих практичних проблем, які наразі наявні, зокрема, щодо формулювання умов застосування принципу універсальної юрисдикції.

5. Протидія російській дезінформації як у межах українського медіапростору, так і в закордонних медіа є одним із ключових пріоритетів національної безпеки нашої держави в умовах російсько-української війни. Країна-агресор значно активізувала просування дезінформаційних наративів у медіапросторі Європейського Союзу, намагаючись послабити підтримку України посеред її союзників. Для цього росія використовує різні інструменти, зокрема власних агентів впливу (місцеві проросійські політики, псевдоексперти, заангажовані медіа) та ліберальне законодавство країн ЄС. Результатом такої кампанії з поширення російської дезінформації стає імплементація в суспільний дискурс країн ЄС наративів сумніву в доцільності підтримки України у війні.

Заходами протидії поширенню російської дезінформації повинні стати:

- проведення представниками українського громадянського суспільства, а також влади, політикуму, дипломатичного корпусу активних інформаційних кампаній з виявлення та протидії російській пропаганді у країнах Європейського Союзу;
- поглиблення взаємодії представників українських медіа зі своїми закордонними колегами з метою уникнення неусвідомленого поширення російських дезінформаційних наративів;
- проведення системного медіамоніторингу поширення російської пропаганди в країнах ЄС та вироблення інструментів протидії;
- через залучення українських та європейських медіаюристів – визначення «слабких місць» у законодавстві країн ЄС, якими зловживає росія, та напрацювання пропозицій щодо їх усунення;
- запровадження просвітницької програми для навчання суспільства методам і засобам з розпізнавання та протидії пропаганді для підвищення рівня кібергігієни та кібербезпеки.

7. Підтримуючи Маніфест сталого миру «Світ після нашої перемоги», який був представлений групою українських інтелектуалів у лютому

2023 року в рамках Мюнхенської безпекової конференції та який містить низку практичних рекомендацій для розвитку національного бренду України та її міжнародних комунікацій, доцільно розробити і впровадити загальнодержавну Концепцію розвитку безпекового середовища в Україні з урахуванням ризиків, викликів і загроз, пов'язаних із військовою агресією рф. У цій Концепції необхідно передбачити аналіз та ревізію нормативно-правової основи забезпечення прав і свобод людини, забезпечення інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та забезпечення підтримання громадської безпеки і правопорядку в Україні.

(Розгорнуті пропозиції щодо Концепції додаються).

Учасники круглого столу

РЕКОМЕНДАЦІЇ
круглого столу
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»

7 квітня 2023 року

м. Львів

Під час обговорення доповідей та повідомлень учасників круглого столу «Актуальні питання підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції» окреслено низку питань та проблем щодо розвитку компетентностей працівників поліції для ефективного забезпечення їх професійної діяльності в умовах воєнного стану (органів досудового розслідування, оперативних підрозділів та підрозділів превентивної діяльності); щодо особливостей професійно-психологічної підготовки та патріотичного виховання поліцейського в сучасних умовах; щодо реалізації освітніх програм з урахуванням потреб стейкхолдерів в умовах воєнного стану.

Враховуючи висловлені пропозиції, учасники круглого столу вважають за необхідне:

1. Запровадити в освітній процес Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції (далі – ІПФПНП) ЛьвДУВС практику залучення працівників, які мають досвід розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України, до розробки методичного забезпечення навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією проти України», «Розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану».

2. Ініціювати проведення спільних для факультетів № 1, 2, 3 ІПФПНП ЛьвДУВС практичних занять та тренінгів на навчальних полігонах із залученням працівників практичних підрозділів Національної поліції для набуття курсантами вмінь працювати в команді та виконувати злагоджені дії щодо розслідування воєнних злочинів, проведення оперативно-

пошукових заходів та виконання завдань з охорони публічної безпеки і порядку.

3. Для викладання навчальних дисциплін «Поліцейська діяльність», «Поліцейські заходи та заходи адміністративно-го примусу», «Організація діяльності поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку», «Тактико-спеціальна підготовка», «Особиста безпека працівника поліції», «Професійно-психологічна підготовка поліцейського» розробити та запровадити навчальні кейси, які розвиватимуть у здобувачів вищої освіти здатність до дій у стресових ситуаціях; вміння швидко й об'єктивно оцінювати та аналізувати ситуацію; вибирати ті заходи превентивного або примусового характеру, які забезпечать очікуваний результат і при цьому зводитимуть до мінімуму заподіяння шкоди як поліцейському так, і особі чи особам, до яких буде звернуто такий захід.

4. Для формування та розвитку у здобувачів вищої освіти соціально-комунікативних навичок (soft skills) (комунікабельність, критичність та гнучкість мислення, стресостійкість, відповідальність, вміння працювати в команді і т.ін.) доцільно розробити комплексну навчальну дисципліну із забезпечення прав поліцейського під час виконання ним службових обов'язків, яка міститиме правовий, психологічний і тактичний блоки.

5. Запропонувати Міністерству внутрішніх справ України розглянути можливість включення до структури чинного курсу стрільб для поліцейських розділу із типовими вправами категорії практичної стрільби для курсантів та для виконання цих вправ курсантами старших курсів на заняттях із вогневої підготовки, що дасть змогу покращити стрілецькі навички здобувачів освіти завдяки динаміці цих вправ та різні положення для стрільби.

6. Запропонувати Міністерству внутрішніх справ України розглянути питання про можливість розміщення державного замовлення для вітчизняних підприємств на розробку навчальних масо-габаритних маркерів для відстрілу патронів несмертельної дії, що можуть бути використані для відпрацювання навчальних сценаріїв з тактико-спеціальної підготовки в професійному навчанні поліцейських як у закладах вищої освіти системи МВС, так і в системі службової

підготовки Національної поліції. Наявність подібних навчальних масо-габаритних маркерів службової зброї сприятиме підвищенню якості підготовки поліцейських та адаптуванню освітнього процесу до умов реальних обставин.

Учасники круглого столу

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
круглого столу
«БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ДЕРЖАВИ»**

12 травня 2023 року

м. Львів

За результатами обговорення доповідей учасників круглого столу «Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави» окреслено роль і відповідальність державних органів та влади у забезпеченні безпеки підприємств і населення в нинішній ситуації, важливість розробки та впровадження бізнес-планів, які враховують ризики і загрози війни та містять стратегії управління ними, необхідність залучення до цих процесів кваліфікованих спеціалістів з відповідним досвідом, значення інформаційної безпеки в управлінні організаціями, міжнародний досвід управління бізнесом та його застосування в новітніх українських умовах, перспективи розвитку бізнесу в умовах війни та повоєнної економіки.

З огляду на це, а також беручи до уваги ідеї та пропозиції, висловлені у доповідях, виступах, повідомленнях і під час загальної дискусії **учасники круглого столу пропонують:**

органам державної влади та місцевого самоврядування:

– сприяти поширенню та реалізації грантових програм підтримки малого та середнього бізнесу, що був релокований із окупованих територій, які передбачають розвиток логістичної інфраструктури, пільгове кредитування бізнесу, формування консультаційних платформ;

- ініціювати розроблення заходів, пов'язаних зі збереженням та відновленням трудового потенціалу регіонів, та внесення відповідних змін до загальнодержавних і регіональних програм задля запобігання дефіциту трудових ресурсів організацій в умовах повоєнної відбудови держави;

представникам бізнес-спільноти впроваджувати в управлінську практику:

- метод аналізу ієрархій, котрий надасть можливість отримувати інформацію про рівень впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства із встановленням необхідності його статичної або динамічної адаптації для відповідних змін у безпековій діяльності, які повинні забезпечити захист від негативного впливу загроз та максимальне використання нових можливостей для розвитку;

- ризик-орієнтований підхід, який дасть можливість систематично діагностувати та оцінювати специфічні бізнес-ризики, зумовлені умовами війни, з метою формування адаптивно-орієнтованої системи управління економічною безпекою підприємства, що сприятиме реалізації послідовних змін в організаційному і ресурсному забезпеченні його безпекової діяльності з урахуванням загроз та викликів повоєнного відновлення економіки держави;

- систему постановки завдань «SMART» для виходу з кризових ситуацій, зумовлених умовами війни, з урахуванням її потенційних можливостей;

- організаційну культуру, яка сприятиме розвитку емоційного інтелекту керівників, мобілізації життєвих сил персоналу організацій з метою нівелювання наслідків посттравматичного стресового розладу працівників, викликаного бойовими діями на території країни, та забезпечення кадрової безпеки організації;

- програми соціальної відповідальності бізнесу з урахуванням запитів громадських організацій та волонтерів, потреб благодійних фондів, спрямовані на підтримку найбільш вразливих верств населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб;

- інструменти диджиталізації та інтернет-маркетингу для вдосконалення бізнес-комунікацій з метою збереження

бізнес-потенціалу економіки держави на внутрішньому та зовнішньому ринках;

Департаменту освіти Львівської обласної військової адміністрації та науковій спільноті:

- ініціювати організацію та проведення тренінгів, вебінарів із залученням практичних працівників і науковців для формування вмінь та навичок у підприємців та інших зацікавлених осіб щодо реалізації стартапів і залучення інвесторів для розвитку власного бізнесу;

- сприяти підвищенню рівня освіти та безпекової культури населення, зокрема, запровадити тренінги та семінари з безпеки поведінки в умовах війни, домедичної допомоги, правоохоронної та інформаційної обізнаності з метою збереження людського капіталу держави, зокрема на базі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (у Львові – це, наприклад, Львівський державний університет внутрішніх справ, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Національна академія сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного).

Учасники круглого столу

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
круглого столу
«ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ
І СВОБОД ДИТИНИ В УКРАЇНІ»**

2 червня 2023 року

м. Львів

Під час обговорення доповідей та повідомлень учасників круглого столу «Правові засоби захисту прав і свобод дитини в Україні» окреслено низку питань та проблем щодо міжнародних стандартів захисту прав дитини, захисту прав дітей від насильства та жорстокого поводження, актуальних проблем сьогодні з безпечного освітнього середовища, а також особливостей кримінального провадження щодо дитини в умовах воєнного стану.

Враховуючи висловлені пропозиції, учасники круглого столу вважають за необхідне рекомендувати:

1. З метою захисту та поліпшення становища дітей, підтримки сімей із дітьми, які постраждали під час війни, а також для координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері, – Кабінету Міністрів України розробити та реалізувати цільові загальнодержавні програми, які передбачали би заходи щодо: захисту дітей, тимчасово розлучених з сім'єю; захисту дітей від незаконного переміщення; захисту дітей, які постраждали від фізичного, психологічного, сексуального або інших форм насильства; захисту дітей, позбавлених батьківського піклування внаслідок воєнних дій тощо.

2. Органам місцевого самоврядування – провести інформаційно-навчальну кампанію для батьків і вихователів про можливість насильства та потенційні ризики, з якими дитина стикається у мережі «Інтернет», а також, враховуючи реформу децентралізації та функції місцевої влади зі створення безпечного середовища для дітей, вдосконалити місцеві стратегії профілактики насильства над дітьми, зокрема в Інтернет-середовищі, та розробити плани інформування дітей і батьків щодо своєчасної профілактики ризиків можливого насилля в Інтернеті.

3. Закладам вищої освіти, які готують фахівців для Національної поліції, – у межах викладання навчальної дисципліни «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції» розробити та запровадити навчальні кейси, зміст яких містив би, крім іншого, визначення поняття булінгу з розподілом на складові частини, зокрема: які саме дії правопорушника кваліфікуватимуться як фізичний булінг; які саме дії правопорушника формуватимуть склад вчинення економічного чи психологічного булінгу; які саме дії правопорушника кваліфікуватимуться як сексуальний булінг. Окрім цього, доцільно детально розкрити та охарактеризувати етапи (стадії) здійснення провадження у справі про адміністративне правопорушення у разі вчинення булінгу; на основі аналізу судової практики визначити особливості здійснення документування адміністративного правопорушення за вчинення булінгу; виокремити перелік характерних помилок, яких припускаються

поліцейські під час провадження у справах про булінг; визначити особливості спілкування поліцейського із потерпілим від вчинення булінгу та особою-правопорушником.

4. Для викладання навчальної дисципліни «Кримінально-правова кваліфікація» розробити та запровадити навчальні кейси, які розвиватимуть у здобувачів вищої освіти навички кваліфікації суспільно небезпечних діянь, вчинених особами до досягнення 18-річного віку, а також кваліфікації кримінальних правопорушень, потерпілими від яких є діти.

5. У науково-дослідній роботі (зокрема, під час підготовки наукових статей науково-педагогічними працівниками, а також під час обрання тем дисертацій аспірантами та ад'юнктами) окрему увагу приділити комплексному аналізу кримінально-правових засобів захисту прав та свобод дітей в Україні.

6. З метою оптимізації фахової підготовки персоналу органів досудового розслідування до роботи з неповнолітніми у кримінальному провадженні організовувати проведення спеціальних тренінгів, спрямованих на вдосконалення: 1) тактики отримання показань від неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного; 2) механізму застосування тактичних прийомів заохочення дитини до надання правдивих показань; 3) тактики викриття неправди; 4) процедури верифікації достовірності показань; 5) тактики взаємодії з психологом; 6) інституту депонування показань неповнолітніх учасників кримінального провадження. Отримані знання і практичні навички допоможуть покращити комунікацію між слідчим, дізнавачем та неповнолітнім учасником кримінального провадження. Така ініціатива сприятиме імплементації міжнародних стандартів та забезпеченню активної участі та захисту інтересів дитини, які належать до Керівних принципів щодо правосуддя, дружнього до дітей, прийнятих Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року.

Учасники круглого столу

РЕЗОЛЮЦІЯ
Міжнародної науково-практичної конференції
«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ
ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:
УКРАЇНА ТА СВІТ»

9 червня 2023 року

м. Львів

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ» обговорили основні напрями роботи заходу і погодили такі висновки:

1. Загальносоціальні заходи запобігання торгівлі людьми є стратегічними і найбільш дієвими у протидії не лише торгівлі людьми, а й злочинності в цілому. Вони спрямовані на покращення різних сфер життя суспільства й таким чином – на усунення причин і умов злочинності. Тому доцільно підтримати ініціативи Львівського державного університету внутрішніх справ, Департаменту міграційної поліції Національної поліції України та Департаменту соціального захисту Львівської обласної військової адміністрації, закладені в Комплексній профілактичній програмі міжвідомчої взаємодії у протидії торгівлі людьми.

Зокрема, у сфері законодавчого забезпечення протидії торгівлі людьми:

- з метою захисту прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення їм умов життя, які сформулюють перспективи подальшого успішного дорослого життя, що в комплексі стануть дієвими запобіжниками формування рис особистості-жертви та особистості-злочинця, схильного вчиняти торгівлю людьми, а також задля формування законодавчої бази, спрямованої на збереження українського генофонду, – здійснити ревізію нормативно-правових актів, які регулюють усиновлення дітей-громадян України, та розробити відповідні законопроектні пропозиції;

- з метою усунення прогалин у регулюванні сурогатного материнства, які уможливають підвищені ризики стати жертвами торгівлі людьми для народжених таким способом дітей та загрози експлуатації для самих сурогатних матерів, –

провести ревізію нормативно-правових актів, які регулюють застосування цього виду допоміжних репродуктивних технологій в Україні;

- з метою реалізації концепції виховання гідності дитини (відповідального батьківства) – підготувати зміни до нормативно-правових актів, які регулюють охорону дитинства, зокрема законів України «Про охорону дитинства» та «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Цивільного кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, а також пропозиції до Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період після 2025 року.

2. Спеціально-кримінологічне запобігання торгівлі людьми передбачає заходи, спрямовані безпосередньо на протидію цьому виду злочинності.

Для врахування нових викликів, що постали перед українським суспільством у зв'язку з агресією РФ, та через порушення системності в тексті чинного Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI – доцільно: 1) розробити нову редакцію або проєкт нового закону на його заміну; 2) підготувати нову редакцію ст. 149 КК України; 3) розробити різноманітні, ефективні методики міжвідомчої співпраці органів, на яких покладено обов'язок протидії торгівлі людьми.

Безумовним фактором успішної протидії торгівлі людьми є налагодження і підтримання на високому рівні взаємозв'язку правоохоронних органів з населенням. Основними напрямками інформування населення, як первинного заходу соціальної профілактики торгівлі людьми, є:

- висвітлення конкретних рекомендацій щодо дій у ризикових та екстремальних ситуаціях;

- висвітлення телефонів довіри та гарячих ліній для жертв торгівлі людьми;

- доведення до широких верств населення правдивої інформації про реальні факти торгівлі людьми та кримінальні правопорушення, що її супроводжують, шкідливі, а іноді незворотні наслідки цього явища;

- висвітлення у ЗМІ реальних результатів впровадження в соціальну практику державних проєктів, цільових програм з протидії торгівлі людьми;

- всебічне дослідження феномену жертви торгівлі людьми з оприлюдненням основних причин віктимізації;
- поширення інформації про організації, які допомагають жертвам торгівлі людьми, їх основні методи роботи.

3. Для підвищення якості досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, пропонується на базі ЗВО зі специфічними умовами навчання запровадити курси перепідготовки та підвищення кваліфікації слідчих за спеціалізацією «Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми». Підрозділам Національної поліції – скеровувати слідчих, які розслідують такі категорії кримінальних правопорушень, для проходження перепідготовки або підвищення кваліфікації за цим курсом.

4. Науковцям ЗВО зі специфічними умовами навчання спільно з підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення Національної поліції –проаналізувати особливості оперативно-розшукової характеристики торгівлі людьми та незаконної міграції в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. За результатами дослідження внести зміни та доповнення до навчально-методичних матеріалів з підготовки фахівців для кримінальної поліції.

5. З метою запровадження в освітній процес закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання передового досвіду діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн, міжнародних поліцейських організацій Інтерпол та Європол у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, – у навчальній дисципліні «Міжнародне співробітництво у протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми» передбачити вивчення особливостей використання правоохоронними органами сучасних інструментів, зокрема:

- міжнародної інформаційної платформи Європолу щодо проведення спільних перевірок за ознаками можливих фактів торгівлі людьми в режимі 24/7;
- чат-боту «Залишайся в безпеці» @stay_in_safe_ua;
- мобільного застосунку «Reunite Ukraine» для пошуку дітей, з якими втрачено зв'язок, за допомогою технологій штучного інтелекту.

6. У рамках наказу МВС України від 06.06.2018 № 479 «Про вдосконалення підготовки поліцейських у ЗВО МВС» –

ЛьвДУВС продовжувати розробляти науково-методичне забезпечення діяльності Департаменту міграційної поліції Національної поліції України.

Учасники конференції

РЕКОМЕНДАЦІЇ
постійно діючого науково-практичного семінару
«ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ:
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН»

16 червня 2023 року

м. Львів

Заслухавши доповідачів та проаналізувавши наукові повідомлення, які надійшли для публікації у збірнику тез, учасники постійно діючого науково-практичного семінару вважають за необхідне підсумувати, що у контексті Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр., Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року (далі – Стратегія) та з врахуванням європейського вектору освітніх реформ актуалізується потреба в переосмисленні феномену гендеру як індикатора демократичності та запоруки розвитку сталого громадянського суспільства, забезпечення національного механізму досягнення гендерної рівності як невід’ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини та соціальної справедливості. Адже освіта залишається ключовим елементом закріплення цінностей, принципів, норм, які становлять основу боротьби українського суспільства за незалежність.

Для ефективної реалізації Стратегії учасники семінару пропонують:

1) залучити незалежних експертів, у т.ч. міжнародних, для розробки практичних рекомендацій з питань використання гендерно чутливої недискримінаційної мови; внести зміни до інструкцій з діловодства, зокрема до Типової інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами

в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну та Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55;

2) якомога швидше створити відповідні робочі групи з розроблення і затвердження методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту закладів освіти. Нагальність зазначених дій полягає у тому, що строк виконання таких пунктів операційного плану припадає на 2022–2023 роки, а тому така плановість насторожує в контексті співвідношення виконання плану з позиції реальної чи формальної перспективи;

3) провести навчання для відповідальних осіб з виконання вище зазначеної Стратегії;

4) удосконалити системи формування кадрового резерву та адаптації молодих працівників до умов професійної роботи з урахуванням принципів гендерної рівності та недискримінації;

5) забезпечити створення Центрів гендерної освіти (лабораторій) та/або підрозділів у закладах вищої освіти, в т.ч. у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які займатимуться гендерною освітою серед здобувачів вищої освіти та здійснюватимуть підготовку вузькопрофільних фахівців з гендерної тематики;

6) переглянути Типові навчальні плани для підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, передбачивши в них як обов'язковий освітній компонент навчальну дисципліну «Гендерна рівність та гендерна компетентність» для здобувачів першого курсу всіх спеціальностей та/або інших курсів;

7) здійснювати систематичний моніторинг з реалізації принципу недискримінації та гендерної рівності в процесі надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти, післядипломної освіти з метою отримання зворотної інформації щодо удосконалення якості надання освітніх послуг;

8) проводити інформаційно-просвітницькі заходи, тренінги із залученням експертної спільноти щодо питань протидії дискримінаційним проявам на основі статі та гендерно зумовленому насильству, а також постконфліктного відновлення

та врахування потреб жінок, чоловіків, дівчат та хлопців з інвалідністю, які постраждали від конфлікту;

9) розробити пам'ятку для поліцейських «Як спілкуватись при документуванні та розслідуванні сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом», а також проводити просвітницьку роботу з працівниками Національної поліції щодо: розуміння відмінностей потреб жінок і чоловіків у галузі безпеки; вивчення нормативно-правових актів щодо недискримінації; проведення тренінгів щодо порядку надання соціально-психологічної допомоги жінкам і чоловікам, які стали жертвами сексуального насильства; попередження сексуальних домагань на робочому місці та використання гендерно чутливого підходу у роботі із потерпілими та підозрюваними;

10) розробити методичні рекомендації з реагування на випадки дискримінації осіб з інвалідністю, інших маломобільних груп населення, учасників бойових дій та їхніх родин.

Учасники семінару

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
наукового семінару
«КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ
ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД»**

23 червня 2023 року

м. Львів

Учасники наукового семінару констатують, що через розпочату в лютому 2014 року гібридну війну російської федерації на Донбасі та окупацію Криму, а також повномасштабний наступ ворожої армії 24 лютого 2022 року на територію Української суверенної держави весь державно-правовий механізм, у тому числі конституційна система охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, функціонує за правилами воєнного часу.

Сьогодні серед усіх проблем, якими займається конституційно-правова наука, чільне місце належить проблемі забезпечення здійснення прав і свобод людини та громадянина

в державі. Рівень такого забезпечення насамперед визначається розвиненістю відповідних ефективних механізмів і розробленістю дієвих засобів і процедур, які дають можливість гарантувати безпеку кожного в державі.

Особливо актуальними питаннями сьогодення залишається проблема удосконалення окремих конституційних норм, зокрема, щодо: збереження державного суверенітету та територіальної цілісності України, подолання проявів сепаратизму, забезпечення національної безпеки, забезпечення гарантій засад конституційного ладу нашої держави. Для цього необхідно удосконалити чинні та розробити нові національні конституційно-правові механізми.

На основі дискусій учасники наукового семінару рекомендують:

- формувати у здобувачів вищої освіти національний патріотизм і громадянську свідомість, відповідальність за розвиток України як демократичної правової держави, а також розуміння ціннісного змісту конституціоналізму;

- розробити загальнодержавні проекти національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання молоді, що сприятимуть формуванню та збереженню національної ідентичності, національної гідності, готовності захищати Батьківщину та національні інтереси;

- долучитися до наукової розробки новітньої вітчизняної концепції «мілітарного конституціоналізму», що є новим явищем у конституційно-правовій теорії, зумовленим існуванням і функціонуванням державності в умовах війни. Доктринальні розробки мілітарного конституціоналізму в сучасній науці українського конституційного права доцільно проводити за напрямками: а) формування нових та вдосконалення вже доктринально визнаних елементів конституціоналізму; б) дослідження актуальних питань функціонування конституціоналізму в екстремальних умовах; в) вивчення конституціоналізму в державі, яка живе у стані війни;

- під час розроблення законодавчих актів важливо зважати на те, що баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами людини в умовах воєнного стану повинен бути максимально збережений, адже обмеження реалізації певних прав та свобод людини (право пересування тощо) спрямоване,

зокрема, на захист права на життя, честь, гідність, особисту недоторканність тощо;

– вирішувати питання щодо прав дітей, які живуть в умовах війни, шляхом осучаснення загальнодержавних цільових програм, де, зокрема, передбачити внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства» в частині формування Єдиного державного реєстру дітей, які потребують уваги з боку держави, а також реінтеграції та поновлення їхніх прав тощо.

Учасники семінару

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
круглого столу
«ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

29 вересня 2023 року

м. Львів

Визнання академічної доброчесності невід’ємною складовою системи забезпечення якості вищої освіти створює передумови для подальшого розвитку якісного освітньо-наукового простору. Забезпечення у закладах вищої освіти атмосфери дотримання норм, правил та принципів академічної доброчесності, запобігання їх порушенню учасниками наукової та освітньої спільноти, недопущення проявів академічної недоброчесності формує простір взаємної довіри та поваги між його учасниками. Взаємна згода на дотримання етичних принципів академічної доброчесності під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності є запорукою отримання високих результатів навчання та наукових досягнень, формує здатність до критичного мислення та вміння аналізувати інформацію. Саме це є найнеобхіднішим у підготовці професіоналів – людей із глибокими знаннями, високими моральними цінностями та якісним інтелектуальним потенціалом.

За результатами обговорення доповідей учасників круглого столу висловлено такі рекомендації:

1) закладам вищої освіти систематично проводити освітньо-наукові комунікативні заходи з питань дотримання

академічної доброчесності науковими, науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти з метою інформування учасників освітнього процесу та наукової діяльності про інновації в роботі антиплагіатних систем, особливості інтерпретації звітів подібності, а також налагодження ефективної зворотної комунікації;

2) закладам вищої освіти сприяти інтеграції антиплагіатної програми в системи, які використовуються для забезпечення дистанційного навчання (наприклад, Moodle). Така інтеграція дасть змогу спростити процес використання антиплагіатної програми через можливість прямого завантаження документів для перевірки всередині такої системи без необхідності створення додаткових облікових записів, а також налагодити ефективну комунікацію між здобувачами вищої освіти та науково-педагогічними працівниками;

3) розробникам антиплагіатних Інтернет-систем та їх системним адміністраторам у закладах вищої освіти регулярно вдосконалювати механізми роботи, щоб мінімізувати ризики можливого «обходу» антиплагіатних Інтернет-систем при перевірці наукових та кваліфікаційних робіт на наявність академічного плагіату;

4) розробникам антиплагіатних систем забезпечувати постійне підвищення кваліфікації системних адміністраторів закладів вищої освіти для забезпечення якісної технічної перевірки та правильної інтерпретації звітів подібності, зокрема і щодо виявлення в роботах ознак штучного інтелекту;

5) закладам вищої освіти долучитися до обговорення проекту Закону України «Про академічну доброчесність», а після його прийняття адаптувати внутрішні нормативні документи у сфері забезпечення академічної доброчесності відповідно до його положень.

Загалом учасники засідання акцентували, що складні соціальні умови аж ніяк не мають стати приводом до послаблення, а тим більше ігнорування принципів академічної доброчесності. Навпаки, дотримання принципів академічної доброчесності має стати запорукою підготовки фахівців із високим інтелектуальним потенціалом та стійкими моральними переконаннями щодо нетерпимості до недоброчесності.

Учасники круглого столу

РЕКОМЕНДАЦІЇ
постійно діючого науково-практичного семінару
«ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ
НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ:
СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ»

6 жовтня 2023 року

м. Львів

Проблема протидії наркозлочинності є однією із найгостріших соціальних і правових проблем нашої країни. Криміногенна ситуація, пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, в умовах війни продовжує стрімко погіршуватися і впливає не лише на життєдіяльність держави, але й становить потенційну загрозу генофонду нації, а відтак і національній безпеці. Попри явну очевидність небезпеки, ніхто із фахівців не може назвати точний рівень наркотизації українського суспільства. Крім того, за результатами аналізу вилучених правоохоронними органами наркотиків, чітко спостерігається прогресуюче заміщення легких наркотиків більш концентрованими, а отже, і більш небезпечними.

Організовані злочинні угруповання, які діють у сфері обігу наркотиків, давно перетворилися у наркомафію, яка намагається укріпити свої позиції на теренах нашої держави, скориставшись, у тому числі, й війною.

6 жовтня 2023 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ відбувся науково-практичний семінар «Проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів: соціальний і правовий аспекти», на якому обговорювалися зазначені проблеми.

За результатами дискусії учасники семінару запропонували такі рекомендації:

1. З метою проведення ефективної та належної профілактичної роботи з молоддю щодо недопущення вживання ними наркотичних засобів запровадити системну практику використання у школах чи закладах вищої освіти інноваційних методів сприйняття (зокрема через використання відеофільмів, роликів та презентацій) із зосередженням уваги саме на негативних наслідках наркоманії.

2. Департаменту превентивної діяльності спільно із Департаментом інформаційно-аналітичної підтримки та Департаментом кримінального аналізу Національної поліції України дослідити можливість розробки та впровадження у систему «Інформаційний портал Національної поліції» бази даних щодо осіб, які притягувались до відповідальності за правопорушення, пов'язані із незаконним обігом наркотичних засобів, із подальшою можливістю здійснення перевірки таких осіб стосовно вчинення зазначеного виду правопорушень.

3. Департаменту боротьби з наркозлочинністю спільно Департаментом кіберполіції та Департаментом кримінального аналізу:

- вивчити проблеми документування незаконного обігу наркотичних засобів з використанням мережі «Інтернет»;
- розробити рекомендації щодо проведення оперативними підрозділами оперативної закупки наркотичних засобів через мережу «Інтернет».

4. Департаменту боротьби з наркозлочинністю внести пропозиції щодо змін та доповнень до законодавчих актів України:

- щодо регламентації обов'язкового надання наркозалежним особам медичної допомоги у період перебування їх в ізоляторі тимчасового тримання та місцях попереднього ув'язнення. Зокрема, з метою захисту прав таких осіб, зміни до ст. 9 Закону України «Про попереднє ув'язнення» від 30.06.1993, в якій передбачити, що взяті під варту наркозалежні особи мають право звертатися до лікаря для їх огляду та медичного лікування від наркозалежності, а адміністрація таких установ повинна забезпечити щотижневий огляд таких осіб, про що має бути складений запис у медичній карті;
- стосовно посилення контролю у сфері комунікаційних мереж і мобільних додатків шляхом виключення можливості створення Інтернет-ресурсів без реєстрації достовірних персональних даних.

5. Закладам вищої освіти, науково-дослідним установам, центральним органам виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, постійно сприяти вдосконаленню системи взаємодії правоохоронних органів

у протидії наркозлочинності, суворому дотриманню законності, оперативності розгляду і прийняття рішень з питань, що потребують спільного вирішення та забезпечення їх виконання, комплексного використання сил та засобів, що є в розпорядженні взаємодіючих сторін.

Учасники семінару

РЕКОМЕНДАЦІЇ
науково-практичного семінару
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ»

20 жовтня 2023 року

м. Львів

Військова агресія РФ та завдання повоєнної відбудови створили низку непередбачуваних бар'єрів на шляху висхідного економічного розвитку України. Російське вторгнення в Україну є глобальною кризою, яка вразила мільйони людей, і серйозним економічним шоком невизначеної тривалості та масштабу. Подальша інтеграція економіки України у європейський простір передбачає необхідність реалізувати масштабну програму відновлення з комплексною трансформацією, а не відбудовою до передвоєнного стану.

У процесі дискусії учасники науково-практичного семінару зазначили, що післявоєнний етап відбудови держави обов'язково буде характеризуватися пошуком нових шляхів щодо розробки стабілізаційних заходів пришвидшення економічного розвитку у зв'язку зі значними руйнуваннями промислової та соціальної інфраструктури на фоні дефіциту фінансових ресурсів. З огляду на це вже зараз актуальним є обговорення можливостей фінансування повоєнного відновлення України та пошук вдалих прикладів подолання наслідків збройних агресій у світі.

Зважаючи на ідеї та пропозиції, висловлені у доповідях і загальній дискусії під час науково-практичного семінару, його учасники рекомендують:

1. У програмі післявоєнної відбудови України передбачити радикальну модернізацію економіки країни та проведення структурних реформ, що має диктуватися європерспективою України та наближати країну до повноправного членства у Європейському Союзі.

2. Ініціювати зміни і доповнення до трудового законодавства у післявоєнний період у частині підвищення якості умов праці, у тому числі оплаті праці, організації праці і охорони праці; створення умов для повернення працівників з-за кордону, які перебувають у статусі тимчасово переміщених осіб. Напрямими реформування трудового законодавства необхідно визначити його лібералізацію, диджиталізацію та зміну підходів до роботи контролюючих органів, які повинні здійснювати не репресивну, а сервісну і консультативну функції.

3. У програмі виходу з економічної кризи, спричиненої війною, передбачити зведення до мінімуму накопичення природних і будь-яких інших ресурсів, зменшення кількості відходів шляхом повторного використання товарів, задіяння відновлювальних ресурсів, упровадження продуктів із великим життєвим циклом.

Пріоритетними сферами фінансування вже зараз, до закінчення воєнних дій, мають бути відновлення енергетичної інфраструктури та інфраструктури агропромислового комплексу. Паралельно відновлення має охопити соціальну сферу, особливо в частині охорони здоров'я – реабілітації поранених, захисту материнства, сім'ї і дитинства, допомоги сім'ям загиблих і поранених, включаючи податкові пільги. Важливим пріоритетом залишається вища освіта, насамперед підготовка кадрів з інженерно-технічних спеціальностей, публічного, публічно-корпоративного та корпоративного менеджменту, на який значною мірою буде покладено управління реалізацією програми відновлення.

Учасники семінару

РЕЗОЛЮЦІЯ
VIII Всеукраїнської
науково-практичної конференції
з міжнародною участю
«ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ
ТА ПОСТВОЄННОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ»

27 жовтня 2023 року

м. Львів

Війна, розв'язана російським агресором, кардинально змінила життя українців і внесла свої суворі корективи у діяльність усіх державних інституцій, професійних спільнот, організацій. В умовах війни постали нові проблеми та виклики, перед якими опинилися психологи, фахівці сектору сил безпеки і оборони, учасники освітнього процесу і кожен українець.

Під час обговорення доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації» окреслено низку питань і проблем щодо: розробки та впровадження надсучасних інноваційних форм проведення психокорекційної роботи з учасниками бойових дій та їхніми родинами, тимчасово переміщеними особами, дітьми, тимчасово розлученими з сім'єю; нових підходів до реабілітації громадян в умовах воєнного та поствоєнного часу з метою відновлення і формування цілісної, внутрішньо гармонійної та загалом психологічно здорової особистості; набуття необхідних компетентностей фахівцями-психологами у формі дистанційних та онлайн- семестрів; актуалізації гендерного питання у сфері професіоналізації особистості; застосування інтернет-платформ, мобільних додатків і чат-ботів як інноваційних інструментів у сфері психологічної допомоги, особливо в умовах воєнного стану; актуальних проблем з безпечного освітнього середовища.

Для забезпечення ефективної діяльності у сфері гармонізації психології особистості фахівця в умовах воєнного часу

та поствоєнної реабілітації учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції рекомендують психологам і фахівцям з інших галузей знань координувати дії за такими пріоритетними напрямками:

1. З метою організації ефективної системи надання психологічних послуг і підтримки населення під час війни, а також для координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади у цій сфері учасники конференції висловили бажання клопотати перед МВС України про внесення пропозиції щодо розроблення проєкту Закону України «Щодо надання психологічної допомоги населенню України», в якому окремим розділом зазначити надання психологічної допомоги, психологічної підтримки особовому складу підрозділів сектору безпеки і оборони та членам їхніх сімей.

2. Органам місцевого самоврядування – провести інформаційно-освітню кампанію щодо розширення системи психологічної просвіти серед населення щодо збереження психічного здоров'я особистості під час війни; психологічної самопомоги; сімейного психологічного супроводу родин, що втратили близьких, поранених військових і тих, хто повернувся з полону, дітей-сиріт, внутрішньо переміщених осіб, родин осіб, зниклих безвісти; профілактики психологічних розладів з урахуванням сучасних реалій воєнного стану.

3. Закладам вищої освіти, які здійснюють підготовку психологів:

- у межах викладання навчальної дисципліни «Практикум з психокорекції» розробити та запровадити навчальні кейси, зміст яких забезпечив би допомогу у вирішенні низки психологічних проблем за допомогою різноманітних психотерапевтичних підходів (психоаналітичного, біхевіористського, екзистенційного, позитум-підходу, клієнт-орієнтованого, гештальтного), а саме: формування навичок допомоги клієнтам, що переживають страхи та фобії, тривогу, депресію, втрату, горе, гострий посттравматичний стрес, насилля, суїцидальні нахили тощо.

- окрім цього, варто звернути увагу на підходи в організації психологічної допомоги під час переживання труднощів на різних етапах розвитку сім'ї з урахування специфіки

функціонування у час війни, ефективного налагодження «розірваних війною» міжособистісних стосунків та окреслення системної роботи у налагодженні батьківсько-дитячих стосунків і вирішення типових проблем, що стосуються формування та виховання особистості дитини через призму вікових періодів, соціальної та сімейної ситуації з урахуванням впливів воєнних подій.

- для викладання навчальної дисципліни «Основи психотравми» розробити та запровадити навчальні кейси, які розвиватимуть у здобувачів вищої освіти навички з надання першої психологічної допомоги; психокорекційної роботи з психотравмівними ситуаціями; роботи психолога з монотравмою, мультитравмою, трансгенераційною травмою, нейрофізіологією психотравми та її наслідками; з розладами посттравматичного стресового розладу; технікою кризового консультування та стабілізації.

- під час викладання навчальної дисципліни «Сучасні методи психокорекції та психотерапії»: розробити практичні завдання, що сприятимуть формуванню знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти в наданні психологічної допомоги особовому складу силових структур, членам їхніх сімей та постраждалим від агресії росії проти України; практикувати застосування технік кризового консультування з використанням потенціалу позитивної психотерапії, логотерапії та екзистенційного аналізу, наративної психотерапії, групової психотерапії, арт-терапії, психодрами та системної сімейної психотерапії.

- у рамках вивчення дисципліни «Психологічна експертиза в різних галузях психології» збільшити кількість практичних занять, які передбачатимуть вивчення особливостей проведення поліграфологічних досліджень для відбору особового складу підрозділів сектору безпеки і оборони та специфіки застосування поліграфа під час проведення судово-психологічних експертиз.

4. Для підвищення якості системи психологічних послуг щодо проведення психокорекційної роботи з поліцейськими-учасниками бойових дій та їхніми родинами пропонується на базі ЗВО зі специфічними умовами навчання запровадити курси перепідготовки та підвищення кваліфікації практичних

психологів Національної поліції України. Підрозділам Національної поліції – скеровувати практичних психологів, які працюють із цією категорією поліцейських, для проходження перепідготовки або підвищення кваліфікації.

5. У науково-дослідній роботі (зокрема, під час підготовки наукових статей науково-педагогічними працівниками, а також під час обрання тем дисертацій аспірантами) окрему увагу приділяти інноваційним формам проведення психокорекційної роботи з особовим складом підрозділів сектору безпеки і оборони, членами їхніх сімей і постраждалими від агресії росії проти України.

6. З метою оптимізації фахової підготовки практичних психологів Національної поліції України до роботи з поліцейськими-учасниками бойових дій та їхніми родинами організовувати проведення спеціальних тренінгів, спрямованих на: 1) вдосконалення сімейного психологічного супроводу родин, що втратили близьких, поранених військових і тих, хто повернувся з полону, дітей-сиріт, внутрішньо переміщених осіб, родин осіб, зниклих безвісти; 2) формування відчуття безпеки, стабілізації; побудову корисних стратегій подолання труднощів; опрацювання та осмислення психотравмативного досвіду; зменшення інтенсивності емоційного переживання; сприяння посткризовому зростанню; 3) формування здоров'язберігаючих, основних життєвих компетентностей (емоційної саморегуляції, стресостійкості, асертивності, подолання тривожності, зниження агресивності, конфліктності); 4) відновлення особистісних ресурсів особового складу підрозділу сектору безпеки та оборони.

Отримані знання і практичні навички дадуть змогу покращити спеціальні компетентності у практичних психологів, допоможуть ефективно працювати з особовим складом підрозділів сектору оборони і безпеки, вивчати їх структурно-динамічні особливості адаптації до подальшого життя, надавати кваліфіковану психологічну допомогу і підтримку.

Учасники конференції

РЕЗОЛЮЦІЯ

Міжнародної науково-практичної конференції

«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У СУЧАСНИХ УМОВАХ»

3 листопада 2023 року

м. Львів

Із початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну правоохоронні органи нашої держави щоденно вирішують складні і важливі завдання щодо безпеки і правопорядку, документування та розслідування воєнних злочинів на деокупованих територіях, участі у відбитті збройної агресії рф, забезпечення правового режиму воєнного стану тощо.

Ця робота здійснюється у складних, екстремальних умовах, вимагає спеціальних навичок, значних додаткових ресурсів та оперативних рішень для забезпечення належної взаємодії правоохоронних органів з органами безпеки і оборони у сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану.

Ефективне правове регулювання вказаних процесів спрямоване на задоволення суспільних, групових та індивідуальних інтересів людини та громадянина, а загалом – на захист національної безпеки України.

Учасниками конференції констатовано, що процедура документування злочинних порушень міжнародного гуманітарного права потребує залучення міжнародно-правових інструментів притягнення до відповідальності не тільки комбатантів, а й посадових осіб держави-агресора, компенсації російською федерацією завданої українському народу та державі шкоди. За терор російські військовослужбовці мусять отримати жорстку відповідь. І це питання стосується не тільки інтересів України, відновлення справедливості та гарантій миру, але й безпеки усього європейського континенту, адже безкарність породжує продовження свавілля та беззаконня в майбутньому.

Під час дискусії було зазначено, що в умовах правового режиму воєнного стану перед правоохоронними органами постали виклики суттєвого зростання навантаження

на персонал, зокрема, загострилася необхідність забезпечення швидкого, повного та якісного розслідування і розкриття кримінальних правопорушень.

Учасники конференції вважають, що сучасна державна політика України у сфері протидії злочинності має бути спрямована на забезпечення реалізації завдань правоохоронної діяльності та передбачати:

- внесення необхідних змін до чинного законодавства України та прийняття нових нормативно-правових актів з метою регулювання правових відносин, пов'язаних із війною;

- вжиття заходів щодо ратифікації міжнародних норм і стандартів, необхідних для європейської та євроатлантичної інтеграції України;

- проведення криміналістичних досліджень із подальшим напрацюванням методичних рекомендацій щодо застосування БпЛА працівниками правоохоронних органів під час розслідування кримінальних правопорушень, що сприятиме оперативному, раціональному і безпечному проведенню розслідувань за допомогою фото-, відеофіксації та подальшому прикріпленню матеріалів до доказової бази у кримінальних провадженнях;

- доповнення КПК України спеціальними нормами стосовно діяльності спільних слідчих груп з деталізованими положеннями щодо їх організації та функціонування відповідно до вимог Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, а у перспективі – Конвенції про міжнародне співробітництво при розслідуванні та переслідуванні злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та інших міжнародних злочинів;

- вивчення питання щодо доцільності доповнення ч. 4 ст. 575 КПК України (в редакції законопроекту 8402), яким пропонується надати повноваження керівникові органу досудового розслідування у складі НАБУ передавати керівникові САП (або особі, яка виконує його обов'язки) клопотання про видачу особи (екстрадицію) у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, віднесеного до підслідності НАБУ, у десятиденний строк з дня затримання такої особи на території іноземної держави;

– розгляд питання про доцільність внесення змін до ст. 155-2 КПК України (в редакції законопроекту 8402) щодо віднесення прийняття рішення про відсторонення від посади Генерального прокурора, керівника САП до повноважень Вищої ради правосуддя;

– активізацію розробки типового навчально-методичного забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО зі специфічними умовами навчання МВС України, зокрема щодо виявлення, належної кримінально-правової кваліфікації, розслідування, розкриття кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованих територіях, у взаємодії з органами безпеки й оборони;

– забезпечення розвитку пріоритетних напрямів взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів у сфері протидії злочинності в умовах правового режиму воєнного стану, а саме: обміну оперативно значимою, криміналістичною та іншою інформацією про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, зокрема воєнні злочини, про причетних до цього осіб та осіб, що розшукуються, а також обміну архівною інформацією із зазначених питань; виконання запитів та доручень за оперативно-розшуковими справами, взаємне сприяння у проведенні оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій, спільне здійснення спеціальних операцій; обміну досвідом роботи з питань оперативно-розшукової діяльності, сприяння в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів, проведення міжвідомчих наукових досліджень з проблем протидії злочинності;

– запровадження системної практики використання у школах і закладах вищої освіти інноваційних методів сприйняття, зокрема через використання відеофільмів, роликів та презентацій із зосередженням уваги саме на негативних наслідках наркоманії з метою проведення ефективної та належної профілактичної роботи з молоддю щодо недопущення вживання ними наркотичних засобів;

– спільне (Департаменту превентивної діяльності із Департаментом інформаційно-аналітичної підтримки та Департаментом кримінального аналізу Національної поліції України) вивчення можливості розробки та впровадження

у систему «Інформаційний портал Національної поліції» бази даних щодо осіб, які притягувались до відповідальності за кримінальні правопорушення, із подальшою можливістю здійснення перевірки таких осіб стосовно вчинення певних видів правопорушень.

Окрім переліченого, з урахуванням вимог часу та воєнних подій необхідно покращити військову підготовку поліцейських, яка має охоплювати декілька важливих аспектів:

1) створення спеціалізованої тренувальної програми: групові тренування, симуляції реальних ситуацій та полігонні навчальні заняття, які включатимуть стрільбу, тактику дій, бойові маневри та самозахист;

2) оновлення технологій та озброєння: наприклад, навчання високоточної електронної стрільби та орієнтацію у віртуальній реальності;

3) співпрацю зі Збройними Силами: встановлення партнерства, обмін досвідом та навичками, вироблення військових стандартів і процедур для поліцейських;

4) психологічну підтримку: надання поліцейським доступу до психологічної підтримки та консультування для збереження їх фізичного та емоційного здоров'я; поліпшення психологічної підготовки поліцейських для підвищення безпеки та ефективності поліцейської роботи, зокрема:

- збільшення тривалості навчання: поліцейські повинні отримати достатньо тривалу психологічну підготовку, яка допоможе їм засвоїти необхідні навички роботи в стресових ситуаціях;

- практичні тренування: для вдосконалення навичок самоуправління стресом і прийняття рішень у реальних ситуаціях (може включати рольові ігри, симуляції та вправи зі зброєю);

- розвиток резильєнтності: для навчання поліцейських вмінню відновлюватися після стресових ситуацій і розвивати власну психологічну гнучкість (за допомогою тренувань зі стресової витривалості та релаксації);

- вправлення у виконанні ролей за різними сценаріями, що дасть змогу розуміти і контролювати свої емоції та дії в критичних ситуаціях.

Учасники міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» висловлюють спільну згоду взяти активну участь у реалізації визначених завдань у сфері протидії злочинності та сприяти подальшому вдосконаленню чинного законодавства України у співпраці з іноземними державами та організаціями.

Учасники конференції

Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції

Редагування *Оксана Шмиговська*

Макетування *Галина Шушняк*

Друк *Андрій Радченко*

Підписано до друку 03.08.2024.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 9,77.

Тираж 35 прим. Зам № 74-24.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

- I-74 **Інформаційний** бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції / голов. ред. О. М. Балинська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 168 с.

Окреслено роль Національної поліції України у системі суб'єктів забезпечення відшкодування шкоди довкіллю, завданої воєнною агресією росії. Акцентовано на проблемі незаконного обігу вогнепальної зброї та питаннях дозвільної системи для її використання. Запропоновано шляхи подолання прогалин у вітчизняному законодавстві, зокрема, наведено пропозиції до проекту Кримінального кодексу України. Оприлюднено рекомендації науково-практичних заходів з актуальних питань щодо підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, протидії торгівлі людьми і незаконній міграції, дотримання прав і свобод дитини в умовах воєнного стану тощо.

The role of the National Police of Ukraine in the system of entities providing compensation for environmental damage caused by Russia's military aggression is outlined. Emphasis is placed on the illegal circulation of firearms and the permit system for their use. Ways to overcome the gaps in the domestic legislation are proposed, in particular, proposals for the draft Criminal Code of Ukraine are provided. Recommendations for scientific and practical activities on current issues regarding the training of specialists for the National Police units, combating human trafficking and illegal migration, and observing the rights and freedoms of children under martial law are given.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.